

652/2
1986

ISSN 0134 3459

ქართული

4

1986

ქოროსი

გამოცემის

28-ე

წელი

ლიტერატურულ-მხატვრული და საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალი

საპარტემლოს მფლობელთა კავშირისა და ამაღლის განყოფილების ორგანო

რა მშვენიერი ზღვა გვაქვს, აჭარა,
რა მომავალი, ძვირფასი ბედით...
ქალაქი — ჩვენი ქვეყნის ფანჯარა
აღმოსავლეთით და დასავლეთით.

გ. ტაბიძე

4

1986

ივლისი
აგვისტო

ბათუმი

შ ი ნ ა ა რ ს ი

სიტყვა — ყრილობის დღეუბანს

ნათელა ფუტყარაძე — ახალ მოთ-
ხოვნათა შესაბამისად 3

სამხარტეშელის სანაოსნოს
ალმით

ამირან თურქია — სამხრეთის პა-
რალელებზე (ნარკვევი დასას-
რული) 7

კოფეში, პაროზა

ლადო სეიდიშვილი — ლექსები 12

შოთა როყვა — ელესა (რომანის
ფრაგმენტები) 16

ამირან ხაბაში — ლექსები 27

მაია შიქელაიშვილი — ლექსები 28

გიორგი ტოტოჩია — ჯერჯერობით
კი დაველოდოთ (მოთხრობა) 29

ნიკოლა ვაზცაროვი — გამოთხოვება
(ლექსი, თარგმან ვახტანგ ასულუდია-
ნა) 33

იმედი ქემალი — მემედი ჩემი შევარდე-

აზარის ჟურნალ-გაზეთების გამომცემლობა

ნი — (რომანის ერთი თავი. თარგმნა იზრაიმ გორაძემ)	34
გიორგი ზომერეკი — ლექსები	37
რაც დავიწყებით არ იბინდება	
იური იაკოვლევი — (მოთხრობა. თარგმნა ტიტე ხინთიბიძემ)	40
ბორის შეტრეველი — ფიქრები მთი-ბავთა ქოხში (პოემის ნაწყვეტები)	51
შოთა ნიქარაძე — იმ დღეთა მოსაგონარი	55
კვალი ნათელი	
დავით ნაცვალაძე — დიმიტრი ერისთავი	59
სელოვნება	
ლადო შარაშიძე — „აჭარა ყოველთვის მზიბლავდა“	64
ენრიკო გოგაძე — ქაღლი ნიჭისა	68
ფარიღა	
იური ბიბილეიშვილი — განმავითარებელი სწავლების არსი	72
ლევან ანანიძე — ბავშვების საყვარელი პოეტი	78
კრიტიკა და პიზლიოგრაფია	
შოთა ქურდიძე — საქმის კაცი, ანუ ლევან ხიდაშელი როგორც ხასიათი (წერილი I)	80
აბელ სურგულაძე — საყურადღებო ნაშრომი უძველეს წარსულზე	85
ნოდარ კახიძე, თეიმურაზ აჩუგბა — წიგნი მოგვითხრობს აჭარაში მცხოვრებ აფხაზებზე	88
მამია კომახიძე — „მე ასე ვფიქრობ“	91
მეღვსა	
ზურაბ ჩხიკვაძე — დაკარგული კვირგვინი	92
გასულ ორ თვეში	93

მთავარი რედაქტორი	
ალექსანდრე სამსონიძე	
სარედაქციო კოლეგია:	
აზიზ ახვლედიანი,	
გიორგი ბაჩმაიშვილი,	
ზურაბ გორგილაძე,	
მამია პარხანიძე,	
(პასუხისმგებელი მდივანი),	
შოთა ზორიძე,	
დავით თედორაძე,	
გიორგი სალუჟაძე,	
ჯემალ ქათამაძე,	
ალექსანდრე ჩხაიძე,	
ფრიდონ ხალვაში,	
დავით სახუტაიშვილი,	
ჯემალ ჯაყელი.	
რედაქციის მისამართი: ბათუმი, ენგელსის ქ. № 21. ტელ. 3-33-71.	
გადაცა წარმოებას 18.6.86, ხელმოწერილია დასაბეჭდად 1.7.86, საგამოცემო თაბახი 4.8, შეკვეთის № 2071, ემ 01845, ქაღალდი ზომა 60X90 ¹ / ₁₆ , ტირაჟი 5.000.	
საქართველოს სსრ გამომცემლობათა, პოლიგრაფიისა და წიგნის ეპრობის საკმეთა სახელმწიფო კომიტეტის აჭარის ახსრ პოლიგრაფიული საწარმოთ გაერთიანება, ბათუმი, ლუქსემბურგის, 20.	
Государственный комитет Грузинской ССР по делам издательства, полиграфии и книжной торговли. Полиграфическое производственное объединение Аджарской АССР, Батуми, ул. Р. Люксембург, 20.	

ნათელა ფუტკარაძე

ახალ მოთხოვნათა შესაბამისად

შუახვევის რაიონის ოლადურის კოლმეურნეობის წევრმა ნათელა ფუტკარაძემ პირველი დიდი აღიარება მაშინ მოიპოვა, აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს მეათე მოწვევის დებუტატად რომ აირჩიეს. მაღე მის მკერდზე ხალხთა მეგობრობის ორდენი აკიაფდა, დაჯილდოებულია აგრეთვე საკავშირო კომკავშირის ცენტრალური კომიტეტის საპატიო სიგელით.

საქართველოს კომუნისტთა XXVII ყრილობაზე ნათელა ფუტკარაძე რესპუბლიკის კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის წევრობის კანდიდატად აირჩიეს.

ნათელა ფუტკარაძის ბიოგრაფიის ყველაზე ნათელი ფურცელია სკკპ XXVII ყრილობის დელეგატობა.

რესპუბლიკის კომუნისტთა ფორუმზე მართლაც რომ დიდი პატივი დამდეს, როდესაც სკკპ XXVII ყრილობის დელეგატად ამირჩიეს.

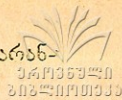
პარტიის XXVII ყრილობამ ქვეყნის სახალხო მეურნეობის შემდგომი დაჩქარებული განვითარების პროგრამა განსაზღვრა. მე სოფლის მეურნეობის მუშაკი ვარ და ამ დარგის ამოცანებზე მინდა გავამახვილო ყურადღება.

„წინსვლა იგრძნობა, მაგრამ სოფლის მეურნეობის ჩამორჩენის დაძლევა მაინც ყოვნდება, — აღნიშნა ამხანაგმა მიხეილ სერგის ძე გორბაჩოვმა, — აგრარულ სექტორში გვჭირდება მტკიცე გარდატეხა, რათა უკვე მეთორმეტე სუთწლეულში შესამჩნევად გავაუმჯობესოთ სურსათით მომარაგება“.

ამ მიზნის მისაღწევად პარტიამ დასახა დამატებითი ღონისძიებანი, რომელთა მიზანია აგროსამრეწველო კომპლექსის ყველა დარგის ეფექტიანობის გაზრდა. უნდა შეიცვალოს სოფლის სოციალურ-ეკონომიკური

18.2.31

სიტუაცია, შეიქმნას უფრო ღრმა ინტენსიფიკაციის, პროდუქციის გაზრდა-
ტირებული წარმოების პირობები.

ამ ამოცანის რეალიზაცია ყველა დარგის ერთიან, გეგმაზომიერ განვი-
თარებას მოითხოვს.

როგორაა ამ მხრივ საქმე აჭარის მთიანეთში?

ვერ ვიტყვით, რომ ცუდად, მაგრამ გაწეული საქმიანობა მაინც არ
არის საკმარისი, მართალია (შუახვევის რაიონის მაგალითზე ვიტყვით), სო-
ფლის მეურნეობის ყველა დარგში დავალებები გადაჭარბებით სრულდება.
მაგრამ დიდი დანახარჯების ფასად, ამას კი გონიერი მეურნის თვალში
მაინცდამაინც არც მაღალი წონა აქვს და არც ფასი.

პარტია მიგვიითხება, რომ უნდა გავზარდოთ აგროსამრეწველო კომპ-
ლექსში საწარმოო პოტენციალის გამოყენების ეფექტიანობა, ძალებსა და
საშუალებებს თავი მოვუყაროთ იმ უმნიშვნელოვანეს უბნებზე, რომლებიც
უზრუნველყოფენ მათ უმეტეს უკუგებას. აქ საქმე, პირველ რიგში, ეხება
მიწის ნაყოფიერების გადიდებას, სოფლის მეურნეობის სტაბილური გაძ-
ღოლის პირობების შექმნას.

ოლადაურის კოლმეურნეობაში, სადაც მე ვმუშაობ, ძირითადი დარგი
მეთამბაქოეობაა. მასზე ჩვენი შემოსავლის 70 პროცენტი მოდის და, ბუ-
ნებრივია, მის შემდგომ დაჩქარებულ განვითარებას დიდი ყურადღება
ეთმობა. ამ დარგის მუშაკთა დამსახურებაა, რომ წარსულ ხუთწლედში
ოლადაური აჭარის მთიანეთში პირველი მილიონერი კოლმეურნეობა
გახდა.

სკკპ XXVII ყრილობის მოთხოვნების გაცნობის შემდეგ ჩვენ გადავ-
წყვიტეთ კიდევ უფრო გავზარდოთ საკუთარი წვლილი პარტიის მი-
ზანდასახულობათა განხორციელებაში. მოვითხოვთ, ავწონ-დავწონეთ
ჩვენი შესაძლებლობანი და გადავწყვიტეთ მეთამბაქოეობაში ხუთწლიანი
დავალება ოთხ წელიწადში შევასრულოთ. ჩვენი ასეთი გადაწყვეტილება
გასული ხუთწლედის მიღწევებმაც განაპირობა, მაშინ ხომ ოთხ წელიწა-
დში შევასრულეთ დავალება.

მაგრამ ჩვენი მიზანი ხომ მარტო ერთი რომელიმე, თუნდაც წამყვანი,
დარგის აღმავლობა არაა. ასევე უნდა ვიზრუნოთ სხვა დარგების შემდგომი
დაჩქარებული განვითარებისათვისაც. მე განსაკუთრებით მეცხოველეობა
მაქვს მხედველობაში. უკანასკნელი წლების მიღწევების მიუხედავად, ამ
დარგში ყველაფერი როდი გვაქვს რიგზე. საქმე ისაა, რომ ძალზე ძვირი
გვიჯდება მეცხოველეობის პროდუქტების წარმოება-დამზადება.

ამას მრავალი ფაქტორი განაპირობებს. პირველ რიგში, დაბალ ღირებუ-
ღვას დარგის გაძღოლის კულტურა, მოსაწესრიგებელია ფერმების მატე-
რიალურ-ტექნიკური ბაზა, გასაუმჯობესებელია ფურების ჯიშობრივი შე-
მაჯგნელობა.

ჩვენს სოფელში მეცხოველეობის თანამედროვე კომპლექსი კი აიგო. მაგრამ პრობლემას ვერ გადაჭრის თუნდაც უახლესი ტექნიკით ალტურ-ვილი სადგომები, თუ ფერმის მუშაკებს მტკიცე საკვები ბაზაც არ უმაგრებს ზურგს. ყოველწლიურად 200 ტონაზე მეტ უყუბათო ნამჯას რომ შემოიტან, პირუტყვის რა პროდუქტიულობის გადიდებაზე უნდა ილაპარაკოდა, მით უმეტეს, რძისა და ხორცის თვითღირებულების შემცირებაზე?

ასე საქმიანობა აღარ შეიძლება! — ასეთია სოფლის მშრომელთა ერთ-სულოვანი აზრი და საქმიანობის მკვეთრი გარდაქმნის პროგრამაც შემუშავდა.

ჩვენი მიზანია, მეცხოველეობა რენტაბელურად გადავაქციოთ. ამის დადებითი მაგალითები უკვე გვაქვს ავტონომიურ რესპუბლიკაში. სოფელში ფართო გასაქმანი უნდა მიეცეს მეცხოველეობის კოოპერირებას.

ყრილობის წინა დღეებში ბალაშიხინის რაიონის კიროვის სახელობის კოლმეურნეობას ვეწვიეთ. ბევრი მსმენია მოწინავეთა დადებით გამოცდილებაზე, ჩვენი სოფელიც ერთ-ერთი მოწინავეა აჭარის მთიანეთში, მაგრამ აქ რაც ვნახეთ, ყველა მოლოდინს გადააჭარბა.

კოლმეურნეობაში წამყვანი დარგი მეცხოველეობაა, შემოსავალი 36 მილიონი მანეთია. არ გაინტერესებთ, რამდენს წველიან საშუალოდ ერთ ფურს? 5 ათას 200 კილოგრამს! ჩვენთან კი ათას კილოგრამს ძლივს აღემატება ერთი სულის საშუალო ნაწველი.

სწორი გითხრათ, შემწურდა კიდეც, კოლმეურნეობის მიღწევებს, განსაკუთრებით მის განაშენიანებას რომ გავეცანი. მთლიანად გადაჭრილია საბინაო პრობლემა, მშრომელთა სამსახურშია ბაგა-ბაღები, პოლიკლინიკა, სავაჭრო, საყოფაცხოვრებო და მომსახურების სხვა ობიექტების ფართო ქსელი. სპორტული კომპლექსი რომ ვნახე, თავისი საცურაო აუზით, მწარედ გამეცინა: 'ჩვენი კოლმეურნეობის გამგეობამ სოფლის ახალგაზრდებს მარტივი ტიპის სპორტული მოედნის მოსაწყობადაც არ გამოუყო ადგილი.

ოღადაურს ბევრი სიკეთე შემატა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტისა და რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭოს ცნობილმა დადგენილებამ. აიგო მეცხოველეობის თანამედროვე კომპლექსი, დამონტაჟდა ტელეტრანსილატორი, კეთილმოეწყო შიდასასოფლო გზები, გვაქვს გამართული რადიოკვანძი, 200-ნომრიანი ავტომატური სატელეფონო სადგური, აშენდა საყოფაცხოვრებო მომსახურების საამქრო (თუმცა მისი ამოქმედება რატომღაც ჭიანურდება), რეკონსტრუქცია ჩაუტარდა ცენტრის უნივერსიტეტს, მაგრამ კიროველებს რომ დავეწიოთ, ალბათ, დიდი დრო დაგვჭირდება... სამომავლოდ სოფელში ბაგა-ბაღს ჩაეყრება საფუძველი, დაგეგმილია კლუბ-კანტორის თანამედროვე შენობის აგება, მაგრამ ამ საქმეში ქმედითი დახმარება უნდა გაგვიწიონ ზემდგომმა ორგანოებმა.

ეტყობა, საუბარში კრიტიკული ტონი შემეპარა. მაგრამ ყრილობამ

ხომ კრიტიკისა და თვითკრიტიკის ნიშნით ჩაიარა. ნაკლოვანებები თუ წარ-
ვამხილეთ და მათი აღმოფხვრის გზები არ დავსახეთ, ისე წინ ვერ წავი-
წევთ. მით უმეტეს, რომ ჩვენს საქმიანობაში თუ ღრმად ჩავიხედავთ, ბევრ
ხარვეზს დავინახავთ.

თუნდაც, ისევ მეცხოველეობა ავიღოთ. თუ კიროველები ერთ ფურს 5
ათას 200 კალოგრამ რძეს წველიან, ამდენი არა და, ათას 500 კალოგრამი
რძის მიღება ხომ შეიძლება ოლადაურში, სამოლეთში, დღვანში, სხვაგან.
შეიძლება, მაგრამ საქმეს გულისყურით არ ვუდგებით, არ ვიცავთ პირუ-
ტყვის მოვლა-პატრონობის წესებს, დაბალია სათიბ-სავარგულების
პროდუქტიულობა.

სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების წარმოებაში ინტენსიური ფაქ-
ტორი უნდა წამოეწიოთ წინა პლანზე. ასათვისებელი მიწები ცოტა გვაქვს,
მთავარია არსებულის მოვლა-პატრონობა, სასუქების, წყლის რესურსების
ეფექტიანი გამოყენება. როცა ყრილობის ტრიბუნიდან მოწინავეთა გამოს-
ვლებს ვისმენდი, ძალაუნებურად მეზადებოდა კითხვა — ხომ შეიძლება
ჩვენთანაც ავიყვანოთ კარტოფილის საჰექტარო მოსავლიანობა 150-200
ცენტნერამდე, ხოლო მარცვლეულისა 40-45 ცენტნერამდე? შეიძლება და
ამას ამ ხუთწლეულში საგანგებო ყურადღება უნდა დაეთმოს. და ეს მით უფ-
რო, რომ ზოგჯერ იმდენი მოსავალიც ვერ მოგვეყვას, რამდენსაც ვთესავთ.

ამის მიზეზი ისაა, რომ ჩვენი აგრონომები ყოველთვის მოწოდების
სიმაღლეზე არ დგანან. მათი ხელი კი პლანტაციებსა და ბაღ-ვენახებს
აშკარად აკლია.

მეთამბაქოეობა, როგორც აღვნიშნეთ, აჭარის მთიანეთისათვის წამყვან-
ნი დარგია. მეთამბაქოეებს კი მძიმე პირობებში გვიხდება მუშაობა. აქაც
ხომ შეიძლება დაინერგოს მექანიზაცია? შეიძლება, მაგრამ...

ავტომატური საშრობი ფარდულები შემოვიტანეთ და მის დამონტა-
ჟებას საშველი არ დაადგა. თუ დავამონტაჟეთ, ვერ ვამუშავებთ და წყალში
ჩაიყარა ამაოდ გაწეული ხარჯები. ასანემსი დანადგარები შევიძინეთ და
არსად გამოგვიყენებია. მეთამბაქოეებს სპეციალური ტანსაცმელი არა
გვაქვს.

ძალზე ცოტა კეთდება მთის პირობებში სხვა დარგების მექანიზაციის-
თვისაც.

გარდა ამისა, ამ ხუთწლეულში დიდი ყურადღება უნდა დავუთმოთ სო-
ფლის მცხოვრებთა წინაშე მდგომი სხვა სოციალური პრობლემების მო-
გვარებასაც.

დაჩქარება და გარდაქმნა! — აი, ხუთწლეულის მთავარი სტრატეგია. ეს
არამარტო სახალხო მეურნეობის სხვადასხვა დარგის დაჩქარებულ განვი-
თარებას, ჩვენი საქმიანობის მეკეთრ გარდაქმნასაც მოითხოვს.

ამირან თურქია,
ტანკერ „ფორე მოსულიშვილის“
კაპიტნის უფროსი თანაშემწე

სამხრეთის კარალებზე

მდინარე პარანას გასვრიც

მონტევიდეო, სინანს ლა-პლატას,
სდუმს ოკეანე, სდუმან ქარები...

ლა-პლატა.

მეგობრულად ჩაგვიკრა თვალი შუქურა ლობოსმა. ავტოსაქის ნაცვლად ადგილს
ნოდარ მუჟია იკავებს. მარჯვნივ ელავენ მონტევიდეოს შუქრეკლამები.

დილის ოთხი საათისათვის ფუტკრების ხმებით ხომალდ-შუქურა „რეკლამადას“, აგ-
ყავს მეგზურები (ლოცმანები) — მსუქანი, საშუალო წლოვანების მამაკაცი და მისი
ახალგაზრდა მოსწავლე. ინგლისურ ენას არცთუ ისე კარგად ფლობენ (უცხოელებ-
თან კონტაქტი ინგლისურ ენაზე გვიწევს), მაგრამ საქმე კარგად გაეგებათ.

შუადღეა.

ხომალდ-შუქურა „ინტერსექციონთან“ ვართ.

მეგზურებს ვცვლით. ერთი მათგანი კეთილია მოზუტი. უნდა იყოს, მერრეს სახე
კი მაინცდამაინც სიაშოვნებას ვერ გვანიჭებს, ხასიათი გვიფუტდება.

შევიდვართ მდინარე პარანაში — არგენტინის მთავარ არტერიასში. შორეული ან-
დეზინდან მოაგორებს იგი ზღვრივ და გოლიათ ტალღებს. მარჯვნივ, ჩრდილოეთისაკენ,
გაჭრილა მდინარე ურუგუაი, ჩვენ კი ჩრდილო დასავლეთისაკენ ვიღებთ გზას.

ნაპირზე გაუვალი ტყეები და ჭაობებია. დროდადრო ზედ წყლის ნაპირთან შე-
ამჩნევ „ქათმის ფეხებზე“ შეყვანულ ფაცხებს. ხასხასა მდელზე შავტუხა ბავშვები
თამაშობენ. შეგვაშინებს, თამაში შეწყვეტებს, სიხარულით დაგვიჩნებს ჰაწაწინა
ხელები.

მდინარეში უამრავი კუნძულია, უღრანი და გაუვალი. კოლოები გესევან.

ღამეა.

მთვარე ანათებს, ვერცხლისფერი სხივები მოჰფენია ხომალდის კვალს. ნაპირთან

ისე ახლოს გავდივართ, ლამის დიდრონ ხეთა ამწვანებულ ტოტებს წაავლო ზემო
ბარანაზე ნაოსნობა რთულია.

— 5 გრადუსი მარცხნივ!

— 10 გრადუსი მარჯვნივ! — გესმის მეგზურთა ბრძანება. მხოლოდ მათთვის
ცნობილი ნიშნებით მიჰყავთ ხომალდი.

შეცდომის დაშვება არ შეიძლება, წუთიერი შეუვრება მეჩენზე ჯდომას გამოი-
წვევს. ახლა კი მივხვდით, თუ რატომ სიტყვაძვირობდნენ მეგზურები: ბევრი ლაპარა-
კისათვის ვისღა სცალია. ძლივს ასწრებ ბრძანების გაგებასა და შესრულებას.

მზე ამოვიდა, როდესაც როსარიოს მივადექით. ლამაზი სანაპიროებითა და ზემო-
ღლივი შენობებით იგი დიდებულ შთაბეჭდილებას სტოვებს.

ისევ მივყევით პარანას. რაც მალეა ავდივართ, მდინარე მით მეტად ვიწროვ-
დება. აქ ვერ შეხვდებით მშვენიერ ვილებსა და კოტეჯებს, როგორც სენაზე, ან ელ-
ბაზე, მაგრამ თავისებურად მშვენიერია პარანა უღრანი ტყეებითა და ხელუხლებელი
შენობით.

ღიაშანტაში ნაშუადღევს მივედით. გემზე ამოვიდა პოლიციელების, საბაჟოსა და
აღგილობრივ ხელისუფალთა მთელი ოცეული — ფოტოგრაფის ჩათვლით. საბუთების
გაფორმებას შევუდექით. კანონები ძალიან მკაცრია, ხოლო მათ აღმსრულებლებს
ნულარ იკითხავთ, საბაჟოს აღრიცხვაში ფასიან ნივთებთან ერთად უნდა გატარდეს
ასანოი, საპონი და, წარმოადგინეთ, ჩიტების გალიაც კი, თუკი-ვინმეს იგი ვააჩნია.
საშვის გასაფორმებლად მთელი კრიმინალისტური პროცედურა უნდა გაიარო თითების
ანაბეჭდებიდან დაწყებული, თმების, თვალების, კანის ფერითა და ცხვირის ზომითა
და ფორმით დამთავრებული. არასასიამოვნოა, როცა სადღაც, ქვეყნიერების დასას-
რულს, სისხლის სამართლის დამნაშავესავით თითის ანაბეჭდს რომ გართმევნ, მაგ-
რამ ნათქვამია, რა ქვეყანაშიც შეხვალ, მისი ქული უნდა დაიხუროდ.

ფორმალობა სადამომდე გაგრძელდა. ჩვენსა და ფირმა „კონტინენტალის“ წარ-
მომადგენლებს შორის საქმიანი საუბარი გაიმართა.

ნავსადგომზე თავი მოუყრიათ საბჭოთა ხომალდის ნახვის მსურველებს. შეატ-
ყობთ, რომ მშრომელ არგენტინას ძალიან იზიდავს საბჭოთა ხალხი, ამიტომაც ახეთი
თბილი მათი დახვედრა.

აქვე გავიცანით ავტოცისტერნის მძღოლი ხოსე როდრიგესი. მალე, შეატყუა
გაბუჯი ღიმილით მოგვიანდოვდა, არგენტინული სიგარეტი „ჯოკერ-კლავი“ გამოვცი-
წოდა. ჩვენ ქართული „კოსმოსით“ გავუმასპინძლდით. შემდეგ ფეხბურთზე გადავე-
დით. არგენტინაში ამ თემაზე სასაუბროს რა გამოლევს. ეს დიეგო მარადონაო, ეს
შარიო კემპესიო, — დაიწყეს ტრაბახი. ვალში არც ჩვენ დავრჩით. არც დავით ეი-
ფიანი და რამაზ შენგელია არიან ნაკლები ფეხბურთელებიო, ვუთხარით მასპინძლებს.
ღიცითო, გვიბასუხეს მათ, — მენოტიმ ხომ თავის დროზე იწინასწარმეტყველა, ევრო-
პის თასის მფლობელთა თასს თბილისელები დაეუფლებიანო. საერთოდ შეატქეს მაში-
ნდელი თბილისის „დინამო“, მაგრამ ჩვენი „ბოკა ზუნიორსი“ მაინც სულ სხვაო.
მართლაც ამ დღეებში „ბოკა ზუნიორსმა“ ძალზე ძლიერ „რივერ პლატას“ ხუთით
ერთზე მოუგო.

დილიდანვე შევუდექით ხომალდის კორპუსის შედგებას — კომპაქსირული შე-
ბათობა გამოცხადდა. თავი გამოიჩინა პრაქტიკანტების — ბათუმის საქალაქო პროფ-
ტენიკური სასწავლებლის კურსანტების ბრიგადამ, რომელსაც ამავე სასწავლებლის
ყოფილი კურსანტი გიგლა სიხარულიძე ხელმძღვანელობდა.

ხომალდიან მუქი „ფალკონი“ გაჩერდა — მანქანა საბაჟოს უფროსმა გამოგვიგზავნა.

ღიაშენტა პროვინციული პატარა ქალაქია. ერთადერთი ელევატორი, უზარმაზარი

ელექტრონიკელი, დაბალი, ერთსართულიანი სახლები, ათამდე მოგუდრონებული ჭუჩა და ჩვეულებრივი შარა-გზები...

ქალაქის საზღვრებს ვცილდებით. ჩვენთან სამშობლოში ახლა გაზაფხული იწყება, აქ კი შემოდგომის პირველი დღეებია, ჰო და, ოდნავი სიყვითლე დაჰკრავს „მაისის“ ხიშინდის ყანებსა და ვრცელ საძოვრებს. ყველაფერი ეს ადგილობრივ მიწათმოქმედ-მილიონერს ეკუთვნის, გლეხები კი იჯარით ამუშავებენ მიწას, ოჯახი რომ გამოჰყავებონ.

აი ჩანჩქერი „ვიქტორია“, ცნობილი „ვიქტორიის“ სენია. ორმოცამდე მეტრის სიმაღლიდან ეცემა წყლის ნაკადი და იქვე პატარა ტბას ქმნის. ზალხი ბუჩკით ირუცა, მანქანებს გვერდს ვერ აუვლი.

უკან ვბრუნდებით. მანქანა მიჰქრის, გვერდით ჩაგვიქროლა ინგლისურ-ჰოლანდიური ფირმა „შელის“ ბენზინჩამსხმელმა.

სოფლის ბართან ვჩერდებით. ცხენებიც აქვე მიუბამთ, ბარიდან ჰარმაგი მოჩუცი გამოვიდა და ცქციალ ამხედრდა. მისკენ მიმართული ფოტოაპარატის ობიექტივი რომ შენიშნა, კაყოფილად გაიღიმა.

— ჩვენც რომ ვსინჯოთ?

— სენებო, სენიო! — მოხუცს ეამყება. რაც უნდა იყოს, უცხოელებმა ისურვეს მის ბელაურზე შეჭდომა.

ომარ გაბეჩავამ გაბედა. ცხენის სიყვარული, ალბათ, წინაპრებისაგან გამოყვა. მათრახი მოიმარჯვა, ცხენი თოხარიყზე მიუშვა, შემდეგ მალაყზე შეაყენა. ჩვენს შორის ღარჩხ და, მარჯვენა „ქინზე“ მიიღო ოდნავი გადახრა. ბედი მოსინჯა უფროსმა მექანიკოსმა შაჸმიან ისმაილოვამაც.

ცხენის ტენების სურვილი მეც გამიჩნდა, მაგრამ ვერაფერი მხედარი გახლდით და შორეულ არგენტინაში სირცხვილის ქამას თავი მოვარიდე, თანაც ჩემი მტერი ჩავარდა მეზღვაურთა უბაში, მთელი თვე საქილიყო არ გამოვლეოდათ... ჩვენი მასპინძლები კი გულთბილად იღიმებოდნენ...

ტვირთის წილება დავანთავრეთ.

გავდივართ.

გულთბილად გავაცილეს.

ბუენოს-აირესში

ბუენოს-აირესში ვართ. წინ ქალაქის უდიდესი შენობაა — 48-სართულიანი ცათამბჯენი აღმართულა.

ჩვეულებრივი სამუშაო დღეა. ბოცმანი ვიქტორ სტეპანოვი, მატროსები ვასო ბარაბაძე, ტარიელ სიხარულიძე, ნოდარ მუავია ასწორებენ ხომალდის წყალწყვის ნაზს. მარცხენა ქიშკე „ბარუებს“ დებულობს ჰაიდარ დევაძე.

ბუენოს აირესი, სასიამოვნო ჰაერს ნიშნავს. ახლანდელ ქალაქს „სასიამოვნო ჰაერის“ მხოლოდ სახელიდა-ღა შეერჩა.

არგენტინის მრეწველობა უმთავრესად ბუენოს-აირესშია თავმოყრილი, უფრო სწორად მის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილში, ძველი ნავსადგურის გარშემო, მდინარე რიაჩეულოს დაბლობზე, აველანედას, ლომასისა და ლაპუსის მიდამოებში.

ფირმა „დედ ტურიზმო არგენტინოს“ ავტობუსი მოადგა ხომალდს. 12 საათსა და 35 წუთზე დავიძარი. მიგელ კორდოვა კეთილსინდისიერი და გამოცდილი მძღოლი აღმოჩნდა, დაწვრილებით გვიხსნიდა ყველაფერს, ღირსშესანიშნაობებს.

პირველი გაჩერება სპორტული კლუბი „ატლეტიკო ბოკა ხუნიორისის“ პარკი იყო. მშენებერი ადგილია, კეთილმოწყობილ პლაჟს უნიკალური სპორტული ნაგებობანი

გრწყმიან. სწორედ აქ ჩატარდა 1978 წლის მსოფლიო პირველობა ფეხბურთში. ჩაგუარეთ ახალ ნავსადგურს. უდიდეს თბოელსადგურიდან ფართო ავტოსტრადამდე გადვიდართ. მარჯვნივ აეროდრომი. ასაფრენ ბილიკზე გამოსულ უზარმაზარ „ბოინ-გებთან“ შედარებით საშავრო „ტაქსები“ სათამაშოებს მოგაგონებთ.

ავტობუსი ფართო გამზირზე გამოდის, ეგზოტიკური სახელი „ბოკას დე პალერ-მო“ — პალერმოს ტყე რომ ეწოდება. ეს ბუენოს-აირისის არისტოკრატიული რაიონია ჩოგბურთის კორტებით, გოლფის სათამაშო მოედნებითა და ათობით სხვადასხვა სპორტული ნაგებობებით.

მოედან „პლასა მაჟოსთან“ ვერბდებით. აქვე განლაგებულიან საზღვაო, სამხედრო სამინისტრო, პრეზიდენტის რეზიდენცია „კასა როსადო“ — ვარდისფერი სასახლე და ცადაქრილი უმშვენიერესი კათედრალი...

ქიანველებივით ირევიან მსუბუქი ავტომანქანები. ოცი წუთის განმავლობაში ერთი უბანი ძლივს გადავჭერთ. მტრედები, უთვალავი მტრედები, საკენკს პირდაპირ ხელებიდან რომ გართმევენ.

„რივა და ვია“ — ბუენოს-აირისის უგრძესი ქუჩა, 25 კილომეტრს რომ აღემატება!

ქუჩა „ელ კორინტეს“ ღინებას მივადექით. აქ გახლავთ ქალაქის სავაქრო ცენტრი. ირგვლივ ფარდულები, მაღაზიები, უნივერსიტეტები.

ორასი მეტრი სიგანის გამზირი „ნუეგო ნულიო“ და სამხრეთ ამერიკისათვის დამახასიათებელი ჰეგლები ეპოლტეზიანი ესპანელი კონკისკადორებისა...

იხევ ძველი ნავსადგურის რაიონში ვართ. ვიწრო ქუჩები და ერთსართულიანი საწყობები, ლითონის ფურცლებისაგან შეკონსტრუქციული მუშათა ქოხები...

ექსკურსია დამთავრდა, მშობლიურ ზომადს მივადექით. სამი საათი და ოცდახუთი წუთი დავყავით ბუენოს-აირისის ქუჩებში. რასაკვირველია, ამ გოლიათი ქალაქის ავისა და კარგის განსასჯელად ეს დრო ძალზე უმნიშვნელოა.

დატვირთვა დამთავრებულია, მეგზური ზომალდზე ამოვიდა.

არხს მივყევით, ვშორდებით ბუენოს-აირისს. ნელ-ნელა მიცურავენ უკან ზემადღივი შენობები, ფაბრიკა-ქარხნების მიღები, ირგვლივ მწარე ბოლს რომ აფრქვევენ. წინ უკიდევანო ატლანტიკა, შტორმი და ქარიშხალი.

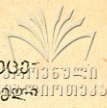
ჩიხურში საათი ითვლის წამებსა და წუთებს. ხმაშეწყობილად გუგუნებენ მთავარი ძალოვანი დანადგარები, ხრახნის ყოველი მოსმა ნაბიჯია წინ, ახალი ოცნებებისა და შეხვედრებისაგან.

თავისუფლების კუნძულისაკენ

მონტევიდეო. შუქურა ლობოსი. ვემშვიდობებით ლა-პლატას. ჩრდილო-აღმოსავლეთის გეზე ვწვებით. უკან რჩება ურუგვაი. იწყება ბრაზილია.

საშინლად ცხელა, გემბანზე თავს ვერ გამოჰყოფ. ჰაერი დახუთულა. ნიავეც არ ქრის. სისხლისფერია ჩამავალი მზე, ცის დასაღიერზე მიმოფანტული ღრუბლების პატარა ფთილებიც სისხლისფერია.

თენდება. ჩამოუქროლა ჩრდილო-აღმოსავლეთის სიომ. ოკეანე მშვიდია თითქოს, მაგრამ ზომალდი ირწყვა. ნელ-ნელა გადადის ქიმიდან ქიმზე. ქარბორბალას აშკარა ნიშანია, სადღაც რიო-დე-ჟანეიროს თავზე ბობოქრობს ცნობილი „პომპეირო“. განგაშმა წამოჰყარა მეზღვაურები. უნდა შემოწმდეს სატვირთო სათავსების წყალგაუმტარი კარები, ვემბანზე უნდა დამაგრდეს ყოველივე მოძრავი საგანი. რამდენიმე საათში გოლიათი ტალღების სათარეშოდ გადაიქცევა გემბანი და ზომალდიც მზად უნდა იყოს ამ ტალღებთან შესარკინებლად...

ქარის სიჩქარე მატულობს, ცა ღრუბლებით იფარება, ატმოსფერული წნევა ეცემა... ოდნავ მარცხნივ და წინ შავ, წვიმიან გაუღენთილ ღრუბლებს შორის, ნათელი ცის წრისმაგვარი ნაჭერი მოჩანს და იქედან გამოჭრილი მზის სხივები ხანჭალავნ უკვე აბობოქრებული ოკეანის ზედაპირს. ეს შრი „ქარიშხალის თვალია“, ქარბორბალს ცენტრი. გამოანგარიშებიდან ჩანს, რომ ქარი საათის ისრის მიმართულების საწინააღმდეგოდ იცვლება. ცაქლონის ყველაზე სახიფათო ადგილას ვიმყოფებით. კაპიტანი ზრანებას იძლევა და მკვეთრად ვუხვევთ მარჯვნივ, რომ დროზე გამოვიდეთ სახიფათო ადგილიდან. შტორმი კი გრძელდება, ქარიშხლის მიერ გამოღვიძებული ოკეანე კიდევ 700-800 მილის მანძილზე მოგვაბეზრებს თავს...

ქარიშხალი ანქებას და ანტენებს შორის ღრიალებს. გოლიათი ტალღები დევებივით გადაეცლებიან გემბანზე, მთელი ძალით აწელებიან სათავსო სახურავებს, სატვირთო მილგაყვანილობის გადასასვლელ ხიდურებსა და გემბანზე მოთავსებულ ზევა ზოწყობილობას. ხომალდის ფოლადის მკერდზე შემსკდარი წყალი შხუილით აღწევს თორმეტი მეტრის სიმაღლეზე მოთავსებულ სანაოსნო ჭიხურამდე, ფოლადის ტიხრისა და სპეციალური მინის სქელ სარკმელებს, წყალგაუმტარ კარებს აწელება, ცდილობს ჭიხურში შემოდწევას, სადაც საქვს ტარიელ სიხარულიძე ჩაჰვრენია. ხომალდი საშინლად ირწყვება, გემი სადღაც ტალღებს შორის ღრმა უფსკრულში ჩიქანება, ყალუზე შემდგარი ხომალდი ერთ ხაზზე ვერ ჩერდება და იგი გეზზე რომ მოიყვანოს, ტარიელს საქვის ერთი ქიმიდან მეორე ქიმზე გადაწვინა უხდება და ასე დაუსრულებლად. ძიკიკებს ჭიხური, ცაცაცებს მთელი ხომალდი, მოსაბეზრებლად ჭრიალებენ კარადენის კარები. თაროებიდან ცვივა სქელტანინი წიგნები, სასაღილოში, მეთაურთა სალონში, დაჯირითბენ სავარძლები, სადღაც მოისმის თეფშებისა და სხვა ჭურჭლის ნისხრევის ხმა. უფროსი მზარეული ტელმან ალიევი და მისი მოადგილე ხასან სარიძე ჩაფრენიან სამზარეულოში საცეცვაოდ გამზადებულ ქვებებს, ელექტროდუმელზე გაღმოდვრილი წყალი კი საშინელი შოშინით ორთქლდება.

გამობრძმედილ მეზღვაურებს უოჩალად უჭირავთ თავი, მაგრამ პრაქტიკანტები... მათთვის ეს პირველი შტორმია და პირველი შეჯახება აბობოქრებულ სტიქიასთან. როცა ვერ წამოშდვარხარ და ფეხქვეშ იატაკი ვაგირბის. შრომა, მოძრაობა ზღვის ავადმყოფობის ერთადერთი მაღამია და ბოცმანი სტეპანოვიც ცდილობს პრაქტიკანტების წამოყენებას, ისინი კი, ალბათ, გულში ბოცმანსაც უკუბრუნებენ და იმ დღესაც წყევლიან, ზღვაოსნობის რომანტიკით გატაცებულდება ბათუმის პროფტექნიკურ სასწავლებელს რომ მოაკითხეს... გაივლის დრო, ჩადგება ქარი, გამოაბრწყინებს მზე, ქათქათა თოღალები გამოუდგებიან ხომალდს და ახალგაზრდა პრაქტიკანტები მხიარული სიცილით გამოეფინებიან გემბანზე. შეიძლება ისეთიც გამოეფიოს, სამშობლოში ჩასვლისთანავე გამოემშვიდობოს ზღვასა და მის რომანტიკასაც, მაგრამ ნუ გავეცინავთ მას. არ არსებობს ადამიანი, რომელზეც ზღვა ასე თუ ისე არ მოქმედებდეს.

როგორც იქნა გრავალი ჩადგა. მარცხნივ ეღვარებენ... რიო-დე-ჟანეიროს შუქრეკლამები, ჩახჩახებენ ლამპიონები. ჩვენ კი გზას ვგრძელებთ. შეგვიძლია მხოლოდ წარმოვიდგინოთ გუანარაბას ყურე, ნავმისადგომებთან მთვლემარე გემები, ასობით ცათამბეჭენები, ფართო გამწირები, ოქროსფერქვიშიანი პლაჟები, ვიწრო ქუჩები და მუშათა ფარდალა ქოხები ქალაქის გარეუბნებში, უწყვეტი კარნავალი და ოსტაბენდერის აუხდენელი ოცნება...

მზე ისევ აცხუნებს. საპირისპირო დინებაა და ჩვენი ხომალდი ლამის მიცოცავს... წინ თავისუფლების კუნძული გველოდება, წინ რიერა-მაესტროს მთებია, სადაც 1959 წელს გამარჯვების დროშა აფრიალდა...

ლადო სეიდიშვილი

პოეტის უძღვები სული მალავს რა შიმშილს,
უშურველად აპურებს თავის ლექსებს.
ისინიც, თითქოს დრო იხელთესო,
წურბლებივით წოვენ აზრებს, გრძნობებს, ფერებს, ბგერებს..
და ეგზალტირებული სევდა ლექსის მეშვეობით
გულიდან გულში გადადის ტრანსფორმირებული სახით.
მიდის და მიჯაყყაყებს ლექსის მატარებელი...
რიტმს აცოლილი მთვლემარე მგზავრები
ორთქლძაღვის შეკივლებზე შეკრთებიან წამით
და კვლავ განაგრძობენ თავის კანტურს.
მათ არ იციან, რომ სწორედ ამ დროს
გადაუარეს ლიანდაგებზე გაწოლილ პოეტს.

შუალაშის იდილია

ა. რუგოშელს

უზმოდ გაიღო სადარბაზოს კარი
და იწყო აღმასვლა მარმარილოს კიბის
მომქანცველმა საფეხურებმა
სვენებ-სვენებით, მთელ სიმაღლეზე.
რაც უფრო მაღლა მაღლდება მარტივი,
სართულებს შორის მცირე პლათფორმა —
სიმაღლისა და სიმაღლის კავშირი,
თავისებური პაუზა სუნთქვის.
გასაღები კი ჭუჭრუტანას ვიდრე მიაგნებდეს,
ყელიდან ამოსროლილი ბებრული გინება
კიბეზე დაგორდება რიხინ-რიხინით.
წამით გაცოცხლდება სადარბაზო, თავს წამოყოფს...
მაგრამ კარის მიჯახუნების ხმა ზურგიდან ჩასცემს დანას
და ნახევრადმეუტავ სიბნელეში მიიმალება.

წათელი ვარდი... სიმრავლეში კოოდირებული.
ნუთუ ეს ფერი მოგონებებს არ აღძრავს შენში?
აბა, მიჰყევი, არ იქნება არ გაგახსენოს —
ანაზღად წამის შეკივლება და სისხლის წვეთი.

ლოყას მოედო ელვარება; მისი ტუჩები
გადაიშალნენ ფურცლებად და გამოკრთა კბილი;
ის ასე იწკა კუბოში და მკერდზე ეფინა
ხასხასა ვარდი, შენ რომ წელან გეჭირა ხელში.

ო, ეს კონტრასტი, თეთრ ფერებში რომ დომინირებს,
როგორ ამძაფრებს, აღამაღლებს შენს თვალში სიკვდილს
და აღარ იცი, ჭეშმარიტად, ვინ ვის მორჩილებს

სიცოცხლე სიკვდილს თუ პირიქით... ეჭვი მართლდება...
მაშინ გულზე რად მეწვეთება ჩამწყდარი ცრემლი
და რად მეღინა, სამუდამოდ მემშვიდობები.

დღისა და ღამის სონეტი

რა არის დღე — თუ არა მზის მხურვალე ბირთვი
პრეისტორიის წყვედიადიდან ნასროლი ჩვენკენ.
სული აწყდება სხეულის ნეკნებს,
როცა სინათლის კვალდაკვალ ვილტვით.

იით, ოზონით ივსება ფილტვი...
ფეხისგულებით ვაჭედებთ ეკლებს...
მიწა კი არა, ეს პლანეტა ცომია ეგებ
ვადაზეღილა ჩვენი სისხლის ტრილიონ ლიტრით.

მზე გარბის სადღაც... წიქარა ბლავის...
თავაწვეტილი მივღევთ უკან, ისე ბრმად ზოგჯერ,
რომ წარამარა ვვარდებით ღრმა ორმოში ღამის.

იქნებ ეგ არის გაცხადება, იქნებ აქ სჯობდეს —
სიზმრებზე გავლით... მაგრამ მაინც არის გოლგოთა
თავის დაღწევის მარადი ცდა ზნელი ორმოდან.

დაიბადე ამ და ამ
 რიცხვში, როგორც ურიცხვი
 გააჩინა აღამმა
 ერთმანეთის გულისთვის.
 იზიარებ ცოდვილის
 ხვედრს ისევე, როგორც სხვა,
 მაგრამ შენი ობლის კვერი არ იქნა არ გამოცხვა.
 ის ცხოვრება რა ყოფილა —
 მძიმის რიხინ-რიხინით...
 თურმე განაწყენებულა, შენ გეგონა, გილიმის.
 როცა ხელი შეგაშველა,
 უკვე ეგდე მიწაზე;
 მაგრამ მისი სიდიადე ახლა უფრო იწამე.
 ფრთხილად სწავლობ სიარულს,
 ყოველ ნაბიჯს ინიშნავ
 და რაც ჩქარა შეისწავლი, მალე მიხვალ ფინიშთან.
 ცეკვა მაინც ვერ ააწყვე,
 როგავ ფეხბარეული;
 შენს გვარს მაინც არ აშორდა ერთი გადარეული.
 თავხედობა გაკლდა, თუმცა
 არ იყავი ლაჩარი...
 კარჩაკეტილ მონარდესა — რა დუშაში, რა ჩარი.
 სხვას თუ პარტერს სთავაზობენ,
 შენ სულ მალლა — იარუსს;
 ფეხი თუ არ დაგიცურდა, ვერ ისწავლი სიარულს.
 და რაც ჩქარა შეისწავლი,
 გზასაც მალე ინიშნავ;
 მაგრამ გული ნუ დაგწყდება, თუ ვერ მიხვალ ფინიშთან.
 არც სახელი აღარ გინდა.
 არც სკამი, არც ტრიბუნა,
 რაც გაეცო, იგი უკან არვინ გამოგიბრუნა.
 ვარეგნულად სულ არ ჩანხარ
 შეწირული ერისთვის.
 მაიაშ, ვისაც ეჩქარება დიდი კარიერისთვის!

მოუხსნელი კარკასით —
როგორც ინტეგრალი
მანსარდაში იჯდა ტიტლიკანა ქალი,
წაღვლიანი თვალებით მარმარილოს ქვიდან
მოქანდაკეს უმზერდა, იატაკს რომ გვიდა.

დიდი ხნის შემდეგ... როცა...
კაცობრიობა გადაეწვევა ოცნებას —
მთელი მისი გამოცდილებისა და ცოდნის
მოუხედავად, მანც გაუჭირდება იმის გაგება,
თუ რატომ დაარქვა მხატვარმა თავის სურათს
„შემშილი“, როცა ტილოზე მაძლარი კაცი ეხატა.

იყო ადამ, ევა და...
ღმერთი, მათ რომ დევნიდა.
სწრაფად სასჯელს არ ელოდნენ
ამგვარ შეცოდებადან.
მელი რა შუაშია,
იქვე ედოთ ნაღავლი:
ადამს ევა შიოდა,
ევას კადეც ადამი.

მ ლ მ ს ნ

როზის შრატებები

ივლისის მზიან დღით ჩაის საკვლევი ინსტიტუტის ეზოში, ჩაძვების ჩრდილში, შოფერს „ვოლგის“ კაპოტი აეხადა და მოტორს უკირკიტებდა. შავი ფერის მანქანა ახალთახალი იყო, გაპრიანებული.

სიმპათიური შესახედაობის, ღამაზად ჩაცმული, გამხდარი ქალი ჯერ შორიანად იდგა, ტყავის ჩემოდანი ძელსკამზე დაედო და მანქანას ცნობისმოყვარედ უთვალთვალებდა. შოფერმა მას ყურადღება მიაქცია, მაგრამ მერე თვალი მოარიდა და თავისი საქმე განაგრძო.

ქალი ახლოს მივიდა, შოფერს მიესალმა.

— ბოდიში, ბატონო, ბათუმამდე ერთი ადგილი ხომ არ გექნებათ? — მოწიწებით იკითხა.

შოფერმა ჯერ გაკვირვებით შეხედა, მერე გაიღიმა: — თქვენ საიდან იცით, რომ ბათუმში მივდივართ?

— მანქანას შევატყვე, — ღიმილით თქვა ქალმა და ამ ღიმილმა მისი სუსტი აღნაგობა ერთიორად გააღამაზა.

— რას ამბობთ, — გაიოცა შოფერმა, — ასეთი რაზე პირველად მესმის.

— ძალიან მაღლობელი ვიქნები, თუ არ დამტოვებთ.

შოფერმა კაპოტი ნელა დაუშვა და ქალისთვის არ შეუხედავს, ისე უთხრა: — რა ვიცი, ქალბატონო, მანქანა ჩემი არაა, ვნახოთ, რას იტყვის უფროსი.

— უფროსი ვინ არის? — იკითხა ქალმა.

— გენერალური დირექტორის მოადგილე, ავთანდილ სვანიძე...

— ახლა სად არის?

— თავის კაბინეტში... სადაცაა მოვა. დღეს სამეცნიერო მივლინებით მიდის, თვითმფრინავზე უნდა ჩავიყვანო.

— ძალიან კარგი, — თავი თავაზიანად დააქნია ქალმა, — თუ ადგილი გექნებათ, ის არ დამტოვებს. სხვათა შორის, მეც თვითმფრინავზე მივდივარ.

შოფერმა ახლა უფრო ცნობისმოყვარედ დაათვალიერა მანდილოსანი. მაგრამ ვერაფერი გაარკვია და მოეშვა.

— კარგი, თქვენ იქ, ძელსკამზე, დაბრძანდით, დაელოდეთ, — უთხრა და ღირეჭკიის შენობისაკენ წელი ნაბიჯით გაემართა.

ქალი დაბრუნდა ჩემოდანთან და ძელსკამზე ჩამოჯდა.

მალე სვანძიძე გამოჩნდა. მარტოდ მოდიოდა. ქალს რომ მიუახლოვდა, გოცეპული შედგა.

ქალი წელს წამოღება, მისკენ ნაბიჯი გადადგა.

— თალიკო! — დაიძახა სვანძიძე, — შენ... შენ აქ რა გინდა?

— რა მინდა! — წიშნის მოგებით ჩაილაპარაკა ქალმა, — რა ვიცი, რა მინდა? ვიცი?

თალიკომ სვანძიძეს ხელი გაუწოდა, უნდოდა გადასვოდა, მაგრამ თავი შეეკავა. ტირილით აღარ ტიროდა, მაგრამ კანკალებდა. სვანძიძე თვითონ მიიზიდა და გულში ჩაიკრა. შუბლი და ლოყები ფრთხილად დაუკოცნა. მერე ჩემოდანი ხელით გასწია და ძელსკამზე, თალიკოსთან ჩამოჯდა.

— აბა, მითხარი, როგორ ხარ. რას შვრები? — ხმის თრთოლვით ეკითხებოდა.

— ქალიშვილი გავატხოვე... — სხვა ვერაფერი მოიფიქრა თალიკომ, — გავატხოვე და მარტოდ დავრჩი...

— ეს ვიცი, ვაკვივ. მომილოცავს. — უთხრა სვანძიძე, — სიძე როგორია, კმაყოფილი ხარ?

თალიკოს თვალებზე უნებლიე ცრემლმა გამოჟონა, მერე კი სიცილი აუტყდა.

— სიძე კარგი ბიჭია... ერთი კაცის ახალგაზრდობას მაგონებს...

— ნუთუ ის ერთი კაცი დაბერდა? — მიაჩერდა სვანძიძე და თავზე ხელი ნაზად გადაუსვა, — როგორ ხარ, ხომ აღარ ავადმყოფობ?

— ზოგჯერ... როცა მომესურვება. ამიტომ მკურნალობა და დასვენება მჭირდება. და აი, მივდივარ კიდეც.

— სად? — დაინტერესდა სვანძიძე.

— იქ, სადაც შენ!

— რას ამბობ? მე დასასვენებლად სად მცალია, ადილეში და დაღესტანში სამეცნიერო მივლინებით მივდივარ, იქ ჩვენი საყრდენი პუნქტებია...

— ვიცი, — წყნარად თქვა თალიკომ, — ყველა შენი ფილიალი და პუნქტი ვიცი. ამიტომ დღეს მეც შენს თვითმფრინავზე მაქვს ბილეთი...

სვანძიძე გაოცებისაგან დაიბნა.

— ნუ გეშინია, — დაამშვიდა თალიკომ, — შენთან მხოლოდ ერთ თვეს ვიქნები. — მერე სევდიანად გაიღიმა, — ახლაც ხომ რაიკომის მდივანი არა ხარ, თანამდებობიდან რომ გაგათავისუფლონ... მეცნიერს ხომ გაქვს უფლება საყვარელ ქალთან ისე ირწო? ასე არ არის?

სვანიძეს სიცილი აუტყდა. გაურკვეველი სიცილი იყო — შიშის, სიხარულიც, შიშიც, ეჭვიც...

— ცოლ-შვილი ბახმაროში გყავს, — მარჩიელივით განაგრძობდა თალიკო, — ისინი თვენახევარს არ დაბრუნდებიან. ჩემი სიძე-ქალიშვილიც კურორტზეა... ასე რომ, ახლა დრო ჩვენს ხელთაა...

სვანიძე დაღონდა, სახეზე მწუხარება გამოეხატა.

— ეე, თალიკო, თალიკო! — ჩურჩულით ამბობდა სვანიძე, — აღარცერთს რომ აღარ შეგვშენის... ასეც არ იყოს, ჩვენს ნება-სურვილს ხომ კაი ხანია ხუნდი ადევს...

ქალი ჩაფიქრდა, ნათქვამი იწყინა.

— ძალიან გინდა გუნება გამიფუტო? თუ ასეა, მე ახლავე წავალ.

— მოიცა, სად წახვალ? — მხარზე ხელი დაადო სვანიძემ.

— რა ვიცი, სად წავალ. ფიქრობ, ძალიან ადვილი იყო ჩემთვის აქ გამოჩენა?

ახლა სვანიძეს უხერხულობის გრძნობა აწუხებდა. აქ ესენი მართონი როდი იყვნენ, აქეთ-იქიდან, ალბათ, ასი თვალი უყურებდა.

— მე შენთვის უკვე უცხო ადამიანი ვარ, ხომ? უკვე ვიღაც დედაკაცი ვარ, ხომ? — ეჩურჩულებოდა სუსტი ხმით ქალი და ეს ხმა გულის სიღრმეებში ატანდა, სვანიძის გულს კლავდა.

— არა გრცხვენია? — იმეორებდა სვანიძე, — არა გრცხვენია, რატომ ამბობ ასე?

— დროს ნუ ვკარგავთ, — გააფრთხილა ქალმა. — მე მოვდივარ შენთან. შენ ხომ კრასნოდარის გავლით მაიკოპში მიდიხარ... მე მინდა იქ ვიმკურნალო... სანატორიუმში, ან სადმე სხვაგან... შენ იქაურობას იცნობ, მეც შენი იმედით მოვდივარ...

სვანიძე აწრიალდა, თავში ათასი ფიქრი და აზრი აირია. ერთხელ იყო და, ამ ქალის მიზეზით თანამდებობა დაატოვებინეს, მითქმა-მოთქმის ხმები ჯერაც არ მიწყნარებულა... ამ ბოლო დროს ცოლიც დაეჭვიანდა... ახლა ეს ქალი აგერ ზის და აძალებს... იქ წამიყვანე, სადაც მიდიხარო. არა, წამიყვანე რას მიქვიან, მე თვითონ მოვდივარო!

— მაინც საიდან გაიგე, რომ დღეს მაიკოპში მივდიოდი?

— ეჰ, სვანი! — წყენით თქვა თალიკომ, — გული გულობდეს, თორემ გაუგებელი რა დაგრჩება? შენ საიდან გაიგე, ქალიშვილი რომ გვაფთხოვე? სვანიძეს გაეღიმა.

— დროს ნუ ვკარგავთ, მითხარი, წამოვიდე თუ არა?

— წამოდი, წამოდი, — გაუბედავად უთხრა სვანიძემ, — შენ მართლა მკურნალობა გჭირდება, მე ერთი კარგი მკურნალი ვიცი, არ დაგამადლი, მიგიყვან.

თალიკომ თავი კმაყოფილებით დააქნია: — მადლობა ღმერთს, რომ მკურნალთან მიყვანას აღარ მამადლი. მაგრამ მე სხვა მკურნალობა აღარ მჭირდება.

სვანიძემ ისევ ნაზად და ფრთხილად გადაუსვა თავზე ხელი.

— ოღონდ ჩემი მანქანით ვერ წამოხვალ. ბათუმში ჩემთან ერთად ორი ქალი მოდის. ეჭვს აიღებენ. ისევ მითქმა-მოთქმა დაიწყება. ეს კი არცერთს აღარ გვინდა. მით უმეტეს ახლა, როცა შენ ქერივი ხარ და სიძე და ახალი მოყვრები გყავს. შენ აქ დაიცადე, მე კი ერთ მეგობარს დავურეკავ. ის მოგაკითხავს და ბათუმში ჩაგიყვანს. ოღონდ შენ იქნები არა თალიკო, არამედ... ვენერა ნიკოლაიშვილი. თბილისელი. და მიდი-ხარ არა კრასნოდარში, არამედ თბილისში. აეროდრომზე კი ვნახავთ ერთმანეთს. გასაგებია?

თალიკომ გაიღიმა და თავი დააქნია.

— მაშ. ნახვამდის, ქალბატონო ვენერა ნიკოლაიშვილო! — უთხრა და წავიდა.

...თვითმფრინავში ისინი ერთად ავიდნენ. წინ თალიკო მიდიოდა. როცა ის თვითმფრინავში შევიდა, სვანიძე მერე ავიდა ტრაპზე.

თალიკომ ილუმინატორთან მარჯვენა მხარეს დაიკავა ადგილი და მასთან მეორე ადგილზე მისული უცნობიც გააფრთხილა: — ეს ადგილი დაკავებულია!

ბოლოს სვანიძეც გამოჩნდა, მგზავრები შეათვალიერა და თალიკოს-თან მივიდა.

— ბოდიში, აქ დაჯდომა შეუძლებელია? — ჰკითხა მეზობლების გასა-გონად.

— დაბრძანდით.

მერე ბილეთები დაათვალიერეს და ორივემ ჩუმად გაიცინა: სხვადა-სხვა დროს შეძენილი მათი ბილეთები გვერდი-გვერდ აღმოჩნდა, ისინი თავიანთ ადგილებზე ისხდნენ! მალე თვითმფრინავი მიწას მოსწყდა და ზღვის სივრცეში შეიჭრა. ილუმინატორიდან ერთად ათვალიერებდნენ ჯერ ზღვას, მერე ლამაზ მთებს, ველებს, ჰაერში მოწიალე ქათქათა ღრუ-ბლებს... ისინი ეჩურჩულებოდნენ ერთმანეთს. საბედნიეროდ, მათი ნაც-ნობი არავინ აღმოჩნდა, არც არავის ეცალა მათთვის, ზოგი ჟურნალ-გა-ზეთს ათვალიერებდა, ზოგი — ილუმინატორიდან ქვეყანას გასცქეროდა.

— თვითმფრინავში პირველად ზომ არა ხარ? — ჩუმად ჰკითხა სვანიძემ.

— თვითმფრინავში არა, — ჩუმადვე უპასუხა თალიკომ, — მეცხრე ცაზე კი პირველად ვარ!

მგზავრობა შესანიშნავი, მოხერხებული გამოდგა. თუმცა გზაში ორი-ვეს რაღაც გამოუცნობი სევდა აწუხებდა.

მააკოპში საუკეთესო სასტუმროში მოეწყვნენ. მათი ნომრები ერთმა-
მეორის პირისპირ იყო. ავთანდილ სვანიძე ბევრჯერ ყოფილა ამ სასტუმ-
როში. როცა მივლინებით ჩამოდიოდა, ყოველთვის აქ ჩერდებოდა ხოლ-
მე. აქაურებიც დიდი პატივით ღებულობდნენ, რადგან იცოდნენ, ვინც იყო.
იგი ამ მხარეში ჩაის გავრცელებას ხელმძღვანელობდა, ამ საკითხს სწა-
ვლობდა და ამუშავებდა. ჩაის ინსტიტუტის აქაური ნაკვეთები, სადაც
აკადემიკოს ქსენია ბახტაძის გამოყვანილი ქართული ჩაის ჯიშები იყო
გაშენებული, დიდ იმედებს იძლეოდა, ეს ყინვაგამძლე ჯიშები მეტად
პერსპექტიული ჩანდა. ამიტომ ჩაის ინსტიტუტიდან ჩამოსულ ხალხს აქ
ყველგან დიდი პატივით ზღვებოდნენ. სვანიძეს სასტუმროში წინასწარ
ჰქონდა დაკვეთილი ნომერი. მაგრამ როცა მან ნაცნობი ქალისათვის კი-
დევ ერთი ნომერი ითხოვა, თუმცა სხვა დროს ასეთი არ დასჭირვებია,
სასტუმროს დირექტორი ამ ამბავს არ გაუკვირვებია და სიამოვნებით
შეუსრულა თხოვნა — მისცა ნომერი მისი ნომრის პირდაპირ. მააკოპში
ისინი ორ კვირას დარჩნენ. სვანიძე თავის საქმეზე დადიოდა, ჩაის საყ-
რდენ პუნქტში ისმენდა იქ მომუშავე სპეციალისტთა ანგარიშებს. მათ
რჩევა-დარიგებას აძლევდა.

უსაქმოდ არც თალიკო იჯდა. იგი ჯერ ექიმებს გაეხინჯა და მათი
მეთვალყურეობით სამკურნალო მინერალურ აბაზანებს იღებდა.

მაიკოპი შესანიშნავი ქალაქი-კურორტია. წლის ყველა დროს, განსა-
კუთრებით კი ზაფხულობით და შემოდგომაზე, აქ უამრავი დამსვენებელი
და ტურისტი ჩამოდის. აქაური კლიმატით, მინერალური წყლებითა და
აბაზანებით ყოველწლიურად ათასობით ადამიანი იკაჟებს ჯანმრთელობას.
აქაური ბაზარიც სავსეა ხილით, პროდუქტებით, თაფლით.

ერთ დღეს სვანიძე საცდელი ნაკვეთებიდან სასტუმროში ჩვეულებ-
რივზე ადრე დაბრუნდა. თავის ნომერში შევიდა, ხელ-პირი დაიბანა, სურ-
ნელოვანი შავი ქლიავი გარეცხა და დივანზე წამოწვა. კმაყოფილი იყო
მუშაობით და... თალიკოს მიმართ შისი მზრუნველობით. რამდენიმე ხნის
შემდეგ ქლიავიანი თევში აიღო და გარეთ გავიდა, თალიკოს კარებზე
დაუკაკუნა.

— ღიაა, შემოდი! — გაისმა თალიკოს ხმა.

აბაზანების შემდეგ თალიკო ლოგინში იწვა და ისვენებდა. სვანიძემ
თევში სასთუმალთან სკამზე დაუდგა და თვითონ სავარძელში ჩაჯდა.

— გმადლობთ, ძვირფასო, — უთხრა თალიკომ და ქლიავი აიღო, —
შენი მორთმეული ორმაგად გემრიელი იქნება.

— როგორ ხარ, ხომ არ მოგეწყინა, ან აბაზანებმა ძალიან ხომ არ
გაგათეთრა?

თალიკო ღუმდა, ჭერს მისჩერებოდა.

— დაიდალე? — ჰკითხა სვანიძემ.

— იცი, დღეს რაზე ვფიქრობდი, სვანი?

— ჰო, თბილისი აბაზანების შემდეგ რა აზრები დაგებადა?

— ადამიანის ცხოვრებაში რა არ ხდება... მაგრამ აი, ორად ორი კვარაც კი, თურმე, საკმარისი ყოფილა, რომ თავი ბედნიერად ჩათვალო... დღეს მე ისეთი ბედნიერი ვარ, შემოიძლია მშვიდად მოვკვდე!

— რა სულელური აზრი მოგსვლია! — დატუქსა სვანიძემ.

— არა, ნამდვილს ვამბობ, — უპასუხა თალიკომ, — ეს ორი კვირა ორ საუკუნეს უდრის. დიახ, უსაზღვროდ ბედნიერი ვარ. როცა ადამიანი ასე ბედნიერია, ის უნდა მოკვდეს!

სვანიძემ ერთხანს უმზირა, მერე გაიღიმა.

— ახლა შენ რომ აქ მოკვდე, აი ამბავი და სკანდალი მაშინ იკითხვ!

თალიკომ თვალები დახუჭა.

— ხომ ცოდვა ვიქნებოდი, იმ დღეს ქარცივამის ტყვიას რომ მოვეკა-
ლი, ა?

სვანიძე შეიშმუშნა: — რა თქმა უნდა, ცოდვა იქნებოდი.

— მაღლობა, დიდებული ღმერთო, იმდენ ხანს ნაწამებს ბოლოს რომ მაინც გაღმომხედე და ბედნიერი გამხადე, — ნახევრად ჩურჩულთ ამბობ-
და თვალდახუჭული თალიკო, — მაღლობა ღმერთო, რომ არ მომკალი და ასეთი ორი კვირა მაჩუქე! ხომ მართალს ვამბობ, სვანი?

— თუ ღმერთი გისმენს, რა თქმა უნდა, მართალს ამბობ, — ეუბნე-
ბა სვანიძე და თმაზე ხელს ნაზად უსვამს.

— დღეს კი ვარ ბედნიერი, — თალიკო სვანიძის ხელს კოცნის, გულ-
ში იხუტებს, — დღეს კი ვარ, მაგრამ, ძვირფასო, მითხარი, რა უნდა
კქნათ აწი?

— თუ რა უნდა კქნათ აწი, — იღიმება სვანიძე, — ამაზე პასუხს გავ-
ცემს ქალბატონი ცაცა... დასვენებული რომ დაბრუნდება ბაზმაროდან!

— მდაა... ქალბატონი ცაცა! — თქვა თალიკომ და თვალები დახუჭა,
— კარგი მეუღლე გყავს შენ, სვანი!

— მე კი მყავს, მაგრამ საკითხავია, მას თუ ყვავარ?

ღუმილი ჩამოვარდა.

— ეჰ, რანაირია ცხოვრება! — ისევ ჩურჩულებს თალიკო, — შენ რომ
შემიყვარდი, თოთხმეტი წლის გოგო ვიყავი... მივდიოდი წისქვილში და
გზაზე რაღაც მიხაროდა, მიხაროდა, გული სავესე მქონდა სინათლით, სი-
ხარულით... რატომ? გამახსენდებოდა, რომ შენ მიყვარდი და იმიტომ!
მივდიოდი ჩაის საკრეფად და გზაში რაღაც მიხაროდა, მიხაროდა... გულ-
ში ვარდები მიყვარდა. გამახსენდებოდა, შენ რომ მიყვარდი და იმიტომ!
გბრუნდებოდი სკოლიდან და ისევ რაღაც მიხაროდა, მიხაროდა... სიზმარ-
ში თუ ცხადში ყველგან შენი სახე, შენი ქოჩორი მეღანდებოდა... ვაზ-

სოვს, მეათე კლასიდან ბიჭები სამხედრო კომისარიატში რომ გამოგვამა-
ხეს და შენს გარდა ყველა თავგადასოტრილი დაბრუნდა?

სვანიძეს გაეცინა: — მახსოვს, მახსოვს.

— დილით მოვედი სკოლაში და რას ვხედავ, ყველანი თმაგადაპარ-
სულნი დაბრუნებულან. გულმა რეჩხი მიყო, ვაითუ ავთოსაც გადაკრიჭეს-
მეთქი! მაგრამ არა! მალე შენც გამოჩნდი ლამაზად დავარცხნილი მაღალი
ქოჩორით. როგორ გამეხარდა! ლუბა მასწავლებელმა შენ რომ შეგხედა,
სხვები დატუქსა,—აბა, თქვენ რა ღმერთი გაგიწყრათ, ბავშვებო?!—გახსოვს?

— მახსოვს, — გაიცინა სვანიძემ, — პარიკმახერთან რიგში რომ
ვიდექით, უცებ ერთი აზრი მომივიდა, სწრაფად მეორე სართულზე ავედი
და კომისართან შევედი.

— რა გნებათ? — მომაჩერდა კომისარი.

— რატომ გვპარსავენ თმას, ამხანაგო კომისარო, ჩვენ ხომ ჯერ ჯარ-
ში არ მივდივართ, სკოლაც არ დაგვიმთავრებია?

— მერე, თმის გადაპარსვა ასეთი ტრაგედიაა?

— მე თმას ვერ გადავიპარსავ, სკოლაში შეყვარებული მყავს და მას
თავგადასოტრილი ვერ დავენახვები!

კომისარმა უცებ ისეთი გადაიხარხარა, ფანჯრებიც კი აზრიალდა.
მერე ღხლავს თითი დააჭირა და შემოსულ გოგონას უბრძანა, მეორე ნა-
წილის უფროსი მომიყვანეთ.

შემოვიდა მეორე ნაწილის უფროსი.

— რატომ პარსავ ბავშვებს თმას, ისინი ჯარში ხვალ ხომ არ მიდიან?
მეორე ნაწილის უფროსმა მხრები აიჩეჩა.

— კარგი, ამ ბიჭს მაინც აღარ გადაპარსო, ხუმრობა ხომ არაა, შეყვა-
რებული ჰყოლია. ამის ჯარში გაწვევაც კი არ შეიძლება, იქ გოგო რომ
მოენატროს, შინ გამოიპარება... წიდი სვანიძე, შენი ქოჩორი ღმერთმა
მოგახმაროს, აჩვენე შეყვარებულს...

— შენ იმ დღეს ევ ამბავი ასე მოუყევი ლუბა მასწავლებელსაც. მერე
მთელმა სკოლამ გაიგო, სამასწავლებლოშიც კი იცინოდნენ. როგორ მი-
ხაროდა, რომ გიყურებდი! გულში ვამაყობდი, ასეთი გმირი შეყვარებული
რომ მყავდა! ეე, რა ბედნიერი დღეები იყო, რა სიხარულით, რა სინათ-
ლით იყო სავსე ქვეყანა! ასეთი ოთხი წელიწადი მქონდა. მერე? მერე
ყველაფერი უცებ დაიწერა... და მიკვირდა, მაინც რომ ცოცხალი ვიყავი...
მივდიოდი გზაზე და რაღაც მაწუხებდა, მტანჯავდა, მოსვენებას არ მაძ-
ლევდა... მერე გამახსენდებოდა, რომ შენ მყავდი დაკარგული! საზოგადოე-
ბაში, შეკრებულებაში, იცინოდნენ, მხიარულობდნენ, მეც ვიცინოდი, მა-
გრამ რაღაცა მაინც არ მასვენებდა, მაწვალებდა, მტანჯავდა... და უცებ
გამახსენდებოდა შენ... შენ რომ ჩემი აღარ იყავი, უკვე ცხრაშეკი წელი-
წადია, ამ დღეში ვარ. რამდენი ტანჯვაწამება გამოვიარე, სვანი! და

მაინც, თურმე, რა ბედნიერი ყოფილვარ, რომ ქარცივადის ტყეის გად-
ვურჩი! ხომ მართალს ვამბობ?

— კი, მართალს ამბობ! — დაეთანხმა სვანიძე.

— რა ჭკვიანურად მოვიფიქრე, აქ გამოგყოლოდი, არა? ხომ სვანი?
ხომ კარგად მოვიფიქრე? ხომ მართალს ვამბობ?

— კი, მართალს ამბობ. — მწუხარედ იღიმება სვანიძე.

თალიკო თვალს ახელს და იღიმება.

— თუმცა არა, დაგლუპე კაცი, აქ რომ წამოგყევი! — ეშმაკურად იცი-
ნის თალიკო, — რა ქალებია, რა ლამაზები! დღეს აბაზანებზე ქალი ვნახე.
ო, ღმერთო, როგორ შექმნი ასეთ სასწაულს! თეთრი, თეთრი, ჩამოსხმუ-
ლი ანგელოსი! მე ქალი ვარ და მაინც შემეხარბა. ხომ შევიშაღე ხელი,
აქ რომ გამოგყევი, სვანი?

— კარგი, ნუ სულელობ, — გააჩუმა სვანიძემ, — კაფეში ხომ არ შევ-
სულიყავით? რაიმეს შევექცეოდით, თანაც ძალიან მინდა შამპანური
დავლიო.

— სიამოვნებით! — გახალისდა თალიკო, — მე გაბატეუბ. — მცირე
ღუმილის შემდეგ კი დაამატა: — რა კარგია, ქვრივი რომ ვარ, არა?

— გადამრევს ეს ქალი! — თქვა სვანიძემ და წამოდგა.

— კარგი, მე ახლავე ავდგები, პირს დავიბან, კოხტად მოვიკაზმები.

— ნომერში დაგვლოდები.

თალიკო ლოგინის თავს ზურგით მიეყრდნო.

— დაიცა, რაღაც მინდა გკითხო. შეგვიძლია თუ არა; ერთი კვირა
ისევ აქ დავრჩეთ?

— არა, დადესტანში ხომ უნდა ჩავიდე, საქმე იქაც ბევრია, ასპირან-
ტები მყავს.

— როგორ თუ ჩახვიდე, მარტოდ მიდიხარ?

— რატომ მარტოდ, შენც წამოხვალ.

— ეს სხვა ამბავია.

— ადექი, ადექი.

— ახლავე გამოვალ. მაგრამ კაბა როგორი ჩავიცვა?

— ისეთი, როგორიც ქვრივს დაშვენდება! — უთხრა სვანიძემ და კა-
რებისაკენ წავიდა.

მალე-ისინი ღია ცის ქვეშ, კაფეში მაგიდას უსხდნენ.

ოფიციატმა ქალმა ნამცხვარი, ხილი, ერთი ბოთლი შამპანური, ნა-
ყინი და შავი ყავა ჩაიწერა.

შამპანურს რომ შეექცეოდნენ, ისინი გახალისდნენ, თითქოს ჩვიდმე-
ტი წლისანი იყვნენ და ცხოვრებას ახლა იწყებდნენ. ყავა რომ შესვეს,
სვანიძემ თალიკოს პირჩამხობილი ფინჯანი აიღო და „მკითხაობა“
დაიწყო.

— თქვენ... ოცდათექვსმეტი წლისა ხართ...

— ყოჩაღ, — მიაჩერდა თალიკო, — გცოდნიათ წაკითხვა.

— ქვრივი... ამ ცოტა ხნის წინათ ქალიშვილი გავითხოვებით... კარგი საქმეც გამოსულა, ისინიც კმაყოფილნი არიან... მაგრამ თქვენს გულში... რაღაც ვერ არის სიმშვიდე... გიყვარდათ ვინმე? აქ ასე გამოდის... მაგრამ იცით, რას გეტყვით? აი თქვენ თხოვდებით! არა, ნამდვილად თხოვდებით. თუმცა რა გასაკვირია, ოცდათექვსმეტი წლის ქალი ვითომ რატომ არ უნდა გათხოვდეს? სხვათა შორის, ამ გათხოვებით დიდი კმაყოფილება და ბედნიერება გელვით...

თალიკო მხიარულად იღიმებოდა, ლაზღანდარა „მკითხავს“ მოთმინებით უსმენდა.

— აბა, ერთი კარგად წაიკითხე, სვანი, ვთხოვდები თუ უკვე გათხოვილი ვარ?

სვანიძემ ფინჯანი განზე გადადო.

— ჩემი აზრით, მართლაც უნდა გათხოვდე. ეს ჭკვიანური იქნება.

— გათხოვება ჩემი ოცნებაა, სვანი. მაგრამ მხოლოდ ერთ კაცზე!

ახლა თალიკომ აიღო სვანიძის ფინჯანი.

— შენ გგონია, მე არ ვიცი წაკითხვა?

— კარგი, ხალხი გვიყურებს, ვილაცას ეგონება ამას სერიოზულად ვაკეთებთ.

— მე მინდა სერიოზულად გიმკითხო, — ღიმილით მისჩერებია სვანიძეს თალიკო, — აი როგორი. სინათლე გაქვს! თუმცა წარსულში ვილაც ქალის გულის გამო დიდი სკანდალი შეგხვედრია... მაგრამ იმ დედაკაცს შენ თავზე მეტად უყვარხარ. აქ ასე გამოდის. ცოლ-შვილში გახარებული ხარ... სამუშაოზედაც წინსვლა და სიხარული გელის. მაგრამ გულში... შენც ვილაცაზე ფიქრობ. იმ ვილაცის გამო შეიძლება კიდევ რაღაც უსიამოვნება შეგემთხვას...

— გაგიჟდი?!

— არა, ცოტა უსიამოვნება კიდევ უნდა აიტანო. შენ ის ქალი გიყვარს... გინდა დაივიწყო, მაგრამ ვერ ახერხებ. ვერ ახერხებ, რადგან ის ქალი ვერ გშორდება. სხვათა შორის, მას ძალიან უნდა ჩამოგშორდეს, დაგივიწყოს, რომ ხელი არ შეევიშალოს, მაგრამ... რა ქნას?

— სკანდალი მართლა მომელის?

— არა, ღმერთმა დაგვიფაროს, — ჩურჩულით თქვა თალიკომ და ფინჯანი განზე გადადო, — სკანდალი მხოლოდ ერთ შემთხვევაში მოგვევლის — ამ ჩვენს ერთად ყოფნას თუ გაიგებს ცაცა! მაგრამ რატომღაც მჯერა, რომ ცაცა თავზეც რომ წამოგვადგეს, ყველაფერს გვაპატიებს...

— შენ ასე გგონია.

— რატომ არ უნდა გვაპატიოს, ჩვენ ხომ გულით გვიყვარს ერთმანეთი?

— ოო, რა ბავშვი ხარ... მე ერთი ექიმის მისამართი მაქვს, მინდა ამაღამვე მასთან მივიყვანო.

— თუკი მეტყვი, წამოვალ.

— ჯერ მე თვითონ უნდა მივიდე და მოველაპარაკო.

ერთი წლის წინ, როცა სვანიძე მაიკოპში მივლინებით იმყოფებოდა, იქაურ ვაზეთში წაიკითხა ერთი ექიმის, ფსიქო-თერაპევტის შესახებ, რომელიც თურმე ჰაბნოზის დახმარებით „სიყვარულით დაავადებულ ადამიანებს მკურნალობს“. ამ კაცმა, გვარად ზნამენსკიმ, შეიმუშავა მკურნალობის მეთოდი, რომლითაც კურნავს უიმედოდ შეყვარებულებს, ადამიანებს, რომელთაც სიყვარულში მარცხი განუცდიათ და ტრავმა ვერ მოუშორებიათ. კურნავს, სიყვარულით გამოწვეულ განსაცდელს ავიწყებს.

სვანიძემ მაშინ გაზეთი შეინახა, ამ ექიმის მისამართი ჩაიწერა...

ექიმმა ზნამენსკიმ ქართველი სტუმარი შინ თავაზიანად მიიღო და ყურადღებით მოუსმინა. სვანიძემ მოუყვა თალიკოს თავგადასავალი. მოუყვა უბედო სიყვარულის ამბავი და შეევედრა, ეს ქალი როგორმე იმგვარად განეკურნა, რომ დაევიწყებინა ძველი სიყვარული და ეპოვა თავის თავში ძალა, რომ ახალ გზას დასდგომოდა. შესძლებოდა ხელახლა გათხოვილიყო და ბედნიერი ყოფილიყო. ის ხომ ჯერ კიდევ ახალგაზრდა ქალაა...

ექიმმა სტუმრის ნაამბობი ყურადღებით რომ მოისმინა, თავაზიანად ჰკითხა:

— მართალია თუ არა, რომ თქვენ ეს ქალი ისევ გიყვართ?

— ვთქვათ, მართალია, — უპასუხა სვანიძემ, — მაგრამ ჯანდაბას ჩემი თავი, მე ცოლ-შვილი მყავს, თავს მაინც ბედნიერ კაცად ვთვლი, ოღონდ მინდა როგორმე ამ ქალს ვუშველო, ამ სიყვარულისაგან განვკურნო.

ფსიქო-თერაპევტმა სტუმარი კეთილი და სათნო ღიმბილით დააჯილდოვა.

— ძვირფასო მეგობარო, — უთხრა მან, — იმისი მსგავსი, რაც ახლა მომიყვით, ჩემს პრაქტიკაში არ შემხვედრია. ქალი, რომელსაც ამდენი ხანია ერთი კაცი უყვარს, ვერ ივიწყებს და ისევ მას ელოლიავენ, ამქვეყნად უბედნიერესი ადამიანი ყოფილა! თქვენ კი მთხოვთ და მირჩევთ მას იმნაირად ვუმკურნალო, რომ ეს ბედნიერება დაეუკარგო? ეს ხომ დახმარება კი არა, ბარბაროსობა იქნებოდა? ადამიანს უბედო სიყვარულის განცდა, მართლაც სტანჯავს, ტკივილს აყენებს, მაგრამ ის რომ მოვამოროთ, ხომ უარესად დაიტანჯება! თავის წარმოსახვაში, მთელი შინაგანი არსებით ეს ქალი მუდამ თავის საყვარელ ადამიანთანაა, იგი ამით ცოცხლობს და სულდგმულობს. განა შეიძლება მას ეს გრძნობა წავართ-

ვით? ჩვენ შეგვიძლია ადამიანს დავუხმაროთ იპოვოს თავისი თავი, შთა-
ვუნერგოთ თავის თავისადმი რწმენა, დამოუკიდებლობის შეგნება. ეს მა-
შინ, როცა მისი თავმოყვარეობა შელახულია პარტნიორის ღალატით,
მისგან წასვლით, განშორებით. მაგრამ ჩვენ არ შეგვიძლია, უფლება არა
გვაქვს, მას შევადმოთ, დავავიწყოთ საყვარელი ადამიანი — იგი ამისა-
თვის მაღლობას როდი გვეტყვის! მაგრამ ზოგჯერ ადამიანს ტანჯავს არა
სიყვარული, არამედ შელახული თავმოყვარეობა. მას კი ეს სიყვარული
ჰგონია. გაიხსენეთ, როგორ იწვოდა ჟულიენ სორელი, რამდენს წვალო-
ბდა, რომ ამაყი მათილდას გული დაეპყრო, სიკვდილის წინ კი დარწმუნ-
და, რომ ნამდვილი სიყვარულით მხოლოდ ქალბატონი დე რენალი ჰყვა-
რებოდა...

სვანიძემ ექიმს კეთილი საუბრისათვის მაღლობა მოახსენა და წა-
მოვიდა.

თალიკო თავის ნომერში დაუხვდა, სარკის წინ თმას ივარცხნიდა,
კეკლუცობდა.

— ჰო, როგორაა საქმე, — ჰკითხა კოხტად გამოწყობილმა, — ისევ
მოგწონვარ, თუ უკვე მოგებზრდი?

— სიყვარულისაგან შენი განკურნება მინდოდა, მაგრამ ექიმმა მითხ-
რა, უკვე დაგვიანებულია, ეს სენი ქრონიკულად გადაქცევიდა... დავრჩეთ
ისევ ერთ კვირას, შენ აბაზანების მიღებას განაგრძობ, მე კი ჩემს საც-
დელ ნაკვეთებში ზივლი, საქმე აქაც ბევრია...

— როგორ გამახარე სვანი! დავრჩეთ, ძვირფასო... ნუ გეშინია, ცაცა
ვეელაფერს გვაპატიებს...

— კარგი რა, ცაცას თავი დაანებე!

— მართალს ვამბობ, სვანი... გვაპატიებს. მით უმეტეს, რომ მე მალე
მოვკვდები

— რა სისულელე აგიჩემებია! — დატუქსა სვანიძემ, — მოვკვდები,
მოვკვდები... — მერე ახლოს მივიდა, სარკეში თმების დავარცხნაში დაეხ-
მარა, მოეფერა, — ნუ გეშინია, არ მოკვდები. რატომ უნდა მოკვდე ასეთი
ნაზი, ასეთი ღამაზი...

სექტემბერი, მამფიფარაბი...

მამფიფარა, მამფიფარა,
სექტემბერი მწიფს,
მწყერიფება ეფერება
თეთრი გოგოს წვივს.
მთა წვიმებმა გადიარეს,
ცა ქორბამა გამოსტოპეს,
თეთრ მუხლებზე სიმინდები
იფარებენ შქერის ღობეს.
შემოასკდა ღამე ქედებს,
ქრის ზეფირი რუდუნებით
და მთოვარი ნათოვარი.
უჩანს ღამეს ძუბუები...
მამფიფარა, მამფიფარა,
სექტემბერი მწიფს,
მწყერიფება ეფერება
თეთრი გოგოს წვივს.

შენ დაუამე სნეულთა — ბურღლით
ფარშევანგისა დედალ-მამალის...
სულის და ხორცის ყველა
ტკივილის
ჩვენს მამულშია ჩვენი წამადი.

ღვას ღვინობისთვე

ღამეებია ახლა ჭყურტისფერი,
ღღეებს ფოთლები მიაცილებენ
და ყორეებზე ყრია კვახები
ტანდაბანილი დიაცებივით.
თიხის დოქებში, სურის
ყელ-ყელში
ღვას ღვინობისთვე,
სოფლის ძაღლები მისდევენ
ყეფით
ვაზის ფოთოლმფარებულ
დიონისეს.

ხასან ხაბაზს

სტირიან ქედზე ზიმთის ხეები,
ბალახ-ბულახი, დეკა და ღვია,
თაფლის სანთელი, ერბო და
ზეთი,
რომელსაც ჩვენში მალამო ჰქვია.
ფანასკერტელთა, თურმანიძეთა,
მოაქვამამდე სუნი საამო,
საქართველოში ბედის
ჭრილობებს
შემოხარჯვია მათი მალამო,

ნაადრევი ყვავილებიც ვიყიდე,
ხარის რქებიც, ღელის ქვაც.
არ და არა, ამ ქალაქში
შენი სუნთქვა არ იქნა!
განწმენდილხარ, განბანილხარ
თავით ფეხის თითამდე,
მე კი მაინც პირველქმნილი,
ცოდვიანი მიყვარდი.
გაურანდავს, როგორც ფიცარს
ვნატრობ მე შენს კილო-კავს,
ვაგაღ მერე ფიქრის ღელეს
და იარას ვილოკავ.

შიშველ დიაცებს რენუარის,
მიაქვთ ყვავილები უფლისათვის...
მე უფრო მადლეებს
თალხი კაბიდან მომზირალი
მუხლისთავი,

მე უფრო მიყვარს
ღამე, რომელიც ღრიჭოდან ჩანს,
წყლიან პეშეში რომ თრთის
ერთი ნაფლეთი ცა...

მანია მიქელანჯილი

სევდა თოვდა,
სევდა თოვდა,
სულშიც სევდა კიოდა,
ყველა ტოტს და ყველა ფოთოლს
უშენობა ტკიოდა.
ქარი ქროდა,
ქარი ქროდა,
სუსხიანი მჟნდილით.
ფანჯარასთან გაიჩინდა

მონატრების აჩრდილი.
ტრიალებდა შავი დისკო
და ტიროდა ქვეყანა,
...ფანჯრის ნაცვლად, იისფერი
ნამსხვრევები ეყარა.
არც არავინ მიბრალებდა.
არც არავინ მხედავდა,
მარტო ვიდექ თმებგაშლილი
სიყვარულის ცხედართან.

მოლოდინი

ფართოდ გავუღებ გაზაფხულს კარებს,
მერე გავყვები იმედს აპრილთან,
სევდას გავატან ზამთრის თეთრ ქარებს
და გამოვუხმობ უფლისწულს ზღაპრიდან.
სულში შობენის მუსიკასავით
დამივლის აპრილი, ამრევი თავგზის,
გემუდარები, მაჩუქე იმ დღეს
ღიმილის გვირილა, თეთრი და ნაზი!..

ჯერჯერობით კი დაველოდით...

შუალამე რომ მოახლოვდა, მუშაობას თავი მიაწება, სეირნობის დრო იყო. ზამთრის მშრალი უბედრო ღამე იდგა. ბალისაკენ ჩაუყვავ ქუჩას.

ბატონი ოთარი ორმოცდაათს კარგა გადაცილებული, მაგრამ ახალგაზრდობით სავსე კაცია. მისი პროფესია რომანების წერაა. დაღლილი, შუალამის მოახლოებამდე სასეირნოდ დადიოდა ყოველდღიურად. ზუსტად თორმეტ საათზე ბაღში ერთსადამივე ხის ქვეშ ჯდებოდა, თავის რომანზე ფიქრებისაგან განთავისუფლებული, და ტვინის სიცარიელით ტკებოდა, ფიქრებისაგან დაცლილი გაჰყურებდა შუალამეს. ეს წუთები უდიდეს სიამოვნებას ჰკვრიდა.

ერთ დღეს შეამჩნია, რომ ზუსტად თორმეტ საათზე იგივე ადგილას ჯდებოდა სკამზე. ზუმრობით გაიფიქრა, „ეშმაკი ხომ არ მიხმობს შეხვედრაზე“, მერე კი საგანგებოდ მოდიოდა ამ ადგილზე, მოსწონდა ასეთი სეირნობა. მალე ამ სკამთან მოსვლა რიტუალს დაემსგავსა. „მისტიკური“ უწოდა ბატონმა ოთარმა შუალამის სეირნობას და მალე ჩვევაშიც გაუჯდა ამ სკამზე დასვენება.

„ეშმაკი არა და არა ჩანს“, ზუმრობით ფიქრობდა იგი. ბატონ ოთარს ეშმაკებისა და მსგავსი რამეების არ სჯეროდა და, საერთოდ, მისტიკაზე უფრო სულელურ რამედ არაფერი მიაჩნდა, თავს რეალისტად თვლიდა. იგი ფიქრობდა, „ჩემს მაგივრად რომელიმე სხვა მწერალს რომ შეემჩნია, თორმეტ საათზე ერთსადამივე ადგილას მივდივარო, კარგ მოთხრობას მოაკვარახვინებდა“. ეს სიტყვა ძალზე იზიდავდა პატივცემულ მწერალს, თუმც საკმაოდ მაღალი გემოვნებისა იყო. ასეც იცოდა თქმა, „ფუთიანი რომანი მოვაკვარახვინეო“. იგი კმაყოფილი იყო, იმდენად სულელი არა ვარ, მისტიკური რომანი დავწერო. ამ შუალამისეულ სეირნობებს, რა თქმა უნდა, დამთხვევად თვლიდა. დღის რეჟიმში ხომ გარკვევით ჰქონდა ჩაწყობილი: სეირნობა ბაღში 23-30 — 00-15. საერთოდ, ბატონ ოთარს არა მარტო მისტიკის, არამედ არაფერი სხვისი ნათქვამი არ სჯეროდა, სანამ გაზეთში არ წაიკითხავდა, ან სადმე მეცნიერულ წყაროში არ იქნებოდა დამოწმებული.

გუშინ წააკითხეს სპორტულ გაზეთში (სპორტულ გაზეთებს არ კითხულობდა), სიმაღლეზე მხტომელ ფორსბიურზე წერდნენ, რომ იგი თითქმის უცხო სამყაროში შეხვდა. მოსულმა სითხისა და რაღაც მედალიონის

მეშვეობით ყველაზე დიდ სიმაღლეზე გადაავლო ფორსბიურა. ახლა ბატონი ოთარი ბაღისაკენ მიუყვებოდა ქუჩას და წაკითხულს ანალიზებდა. არაფრით არ სჯეროდა უცხო სამყაროიონის გამოცხადება. ერთი კი ენიშნა, ფორსბიურამ პირველმა გამოიყენა ზურგიდან ხტომის წესი, რამაც უწინდელი რეკორდების გაუმჯობესების საშუალება მისცა. ვერ იჯერებდა, ფორსბიური ყველაფერს ისე უცნაურად ჰყვებოდა. არა, არ სჯეროდა. მერე იფიქრა, რეკლამის მიზნით თუ მოიფიქრაო. უამრავი რამ გავგონა მფრინავ თეფშებზე, სხვა სამყაროებთან შეხვედრაზე, მაგრამ არ სჯეროდა. ასეთ ჭორსაც კი მოჰკრა ყური, ამერიკელებთან ერთად მფრინავი თეფშიც დაჯდა მთვარეზეო. არ სჯეროდა, სისულელეაო! ასე თუა, პრესაში რად არ სწერნო. უთხრეს „კაცობრიობა არ არის მზად მათთან შესახვედრად და მაღავენ, შიში რომ არ დაეუფლოს ქვეყანასო“.

იმ ჭორის მოყვარულმა ახალგაზრდა პოეტმა მთელი მოსაზრება გამოთქვა, თუ რატომ არ შემოდიან მოსულები კონტაქტში. იგი ამბობდა: „ჩვენ მზად არ ვართ. მიუხედავად უამრავი ფანტასტიკური ლიტერატურისა, არც ერთი ნაწარმოებთაგანი საშუალებას არ იძლევა წარმოვიდგინოთ სხვა სამყაროიონი. ფიზიკურად ჩვენაირებიც რომც იყვნენ, მსოფლმხედველობა განსხვავებული ექნებოდა და, სართოდ, სულ სხვაგვარი დამოკიდებულება სამყაროულ მოვლენებთან“. ბატონ ოთარს ასეთი ლაპარაკი სძაგდა, მაგრამ ცნობილი მწერლისა და პედაგოგის მძიმე სახელი აიძულებდა ესმინა „იმედისმომცემ ახალგაზრდისათვის“. ვთქვათ, განაგრძობდა ჭორის მოყვარული პოეტი: „მოსული ჩვენი ფსიქოლოგიის შესწავლის მიზნით დასახლდა შალვას მეზობლად (შალვა შუახნის „ახალგაზრდა პოეტი“), ჰოდა, რას ხედავს: ეს ჩვენი შალვა-ვიდაც ქალს დასდევს უკან (შალვა აქ განგებ გარია, რადგან მასზე ამბობენ, ქალებთან არ უმართლებსო), კითხულობს მოსული შალვას ფიქრებს, შალვას სიზმრებს. ყველაფერი ამ ქალითაა დაკავებული. იცის მოსულმა, რომ ასე უნდა იყოს, მაგრამ ვერაფრით გაუგია, რატომ? თურმე იმ პლანეტაზე (გაჰყვა ოცნებას ეს ჭორის მოყვარული) სქესობრივი კავშირი შთამომავლობის შესაქმნელად აღარ სჭირდებათ. გენეტიკის ლაბორატორიაში ამზადებენ უმაღლესი ნიჭიერებისა და ფიზიკურად უნაკლო ადამიანებს. სქესმა დაკარგა მნიშვნელობა და გაქრა. უკვე უამრავმა თაობამ აღარ იცის სქესი, იგი ისტორიის კუთვნილებაა, ანდა აღარ იბრაწება წიწილები, აღარ ცხვება ხაჭაპურები, გემოვნებას აღარავან დაგიდევს. რამდენიმე აბი და — ენერგიით ხარ სავსე, ყრველგვარი კალორიებით. გემოვნებათ სიამოვნებაც წარსულშია, უკვე უამრავმა თაობამ არ იცის გემოვნება. დაკარგულ სიამოვნებებს კი სხვაგვარად ივსებენ, ვთქვათ, რაიმე პრობლემისტური ამოცანის ამოხსნა იმავე გაღიზიანებას იწვევს ტვინში, რასაც სქესი იწვევდა. ჰოდა! ასეთი კაცი გაუგებდა ახლა შალვას“? თვალს უკრავს ჭორის მოყვარული პოეტი ირგვლივ მყოფთ. შალვა

ჭარხალია. ბატონი ოთარი ნაძალადევი ღიმილით, „ცნობილი მწერალი ილიშეა იმედისმომცემ ახალგაზრდის ხუმრობაზე. ეს მოსულებიც გვაჩვენებს მათი არსებობის შესაძლებლობას. თვით ბიბლიური თქმულებები მოსულებზე („ღვთის შვილების“ სახით) ამ პროგრამის ნაწილია, რამდენი ხანია ველოდებით უცხო სამყაროსთან შეხვედრას კოსმოსური მარტოობით დასწევულებული. აგერ გამოჩნდნენ და არავის გვჯერა. ყველას უჭირს დაჯერება, რომ შორეთიდან, ვთქვათ 30 ფარსეის იქეთ პლანეტიდან მოვიდნენ ჩვენს პატარა დედამიწაზე, კვერცხისოდნა რომაა, არც გვჯერა სანამ პირადად არ ვნახავთ ან ოფიციალურად არ გვაცნობებენ. ეს ოფიციალური ნაცნობობა შეადრწუნებს კაცობრიობის დიდ ნაწილს, იგრძნობს რა საკუთარ უსუსურობას მოსულთა წინაშე. ისე როგორც ძრწოდნენ თეთრსახოვან ცხენოსანთა დანახვაზე ინდიელები და ღმერთებად რაცხდნენ ჭუჭყიან ყაჩაღებს“ — განაგრძობდა ჭორის მოყვარული, — „სხვა სამყაროებს რომ შევხვდეთ, შეიძლება არც კი შევშინდეთ, შეიძლება მშვიდადაც კი გავესაუბროთ, მერე მაინც შეგძრწუნდებით უცნაურობით. მოხდა ის, რაც არ მომხდარა კაცობრიობის ისტორიაში, დავფრთხებით საკუთარი უძლურებით და შემოგვეპარება შიში, შიში იმ თავისა, კატას სათამაშოდ რომ უქცევია. შეგვეშინდება იმისა, რომ სხვა ბიოლოგიურ არსებას შეუძლია „უძლეველი ადამიანი“ ჭიანჭველასავე გასრისოს. ჰოდა, ნელ-ნელა გვაჩვენებს, ხან ვის ეჩვენებია, ხან ვის. გავა წლები და ისე ხშირი იქნება ლაპარაკი უცხო სამყაროებზე, რომ შემოვა ჩვენს ყოველდღიურობაში მოსულების რეალური სახე და ჩვენ მივენდობით მათ, დარწმუნებული, რომ ისინი უმაღლესი სიკეთის მატარებლები არიან. შემდეგ შიში ისეთ ზღვარამდის იკლებს, რომ შეხვედრა შედგება“. ბატონ ოთარს ასე არ მიაჩნდა, ჭორის მოყვარულ პოეტს უსაქმურად თვლიდა და საერთოდ ასეთ მოლაპარაკებას — მიცლილებად.

რა სისულელეა! ფორსბიური, ჭორის მოყვარული პოეტი, სხვა სამყაროები... შუალაშე მოახლოვდა. ამოჩემებულ სკამებელზე ჩამოჯდა, ფიქრები განდევნა და სივრცეს მიაპყრო მზერა. სივრცე თითქოსდა შეინძრა და საღამოს ბინდს მოქალაქე გამოეყო. საკუთარი თვალებით დაინახა, რომ გაჩნდა, მაგრამ დაჯერება არ უნდოდა: „აღბათ, ხის უკან იდგა და გამოვიდა, სიბნელეში კი მომჩვენა, თითქოს გაჩნდა“. უცნობი მიუახლოვდა, იქვე გვერდით ჩამოჯდა. ბატონმა ოთარმა შიშით გადახედა. ჩვეულებრივი ადამიანი იყო, არაფრით ჰგავდა ისეთს, რომლებიც ჩნდებიან. ლამპიონის შუქი ხეს ეცემოდა, ხის ჩრდილი კი უცნობს და მისი სახე კარგად არ ჩანდა. მწერალმა სივრცეს მოუკიდა. „მისმინეთ“, თქვა უცნობმა მაგნიტოფონის ტემპრით: „გკითხეთ: არასოდეს მომიწევია სივარეუტი, თქვენ რატომ ეწევით?“. „ვინ ჰკითხავს“, გაიფიქრა ბატონმა ოთარმა. „მე არავინ მკითხავს“. ფიქრით შეშინდა... „მანტერესებს, რატომ ეწევიან, ყველა სივარეტის მწე-

ველი სხვადასხვა პასუხს იძლევა. მისმინეთ და არ შემაწყვეტინოთ, ნუ გეშინიათ, მე ჰუმნერი, — ამტკრევდა უცნობი, — მე სხვა პლანეტიდან მოსული ვარ“. ოი, საშინელებაჲ! უცნობის სახე ისეთივე იყო, როგორც ფორსბიურის სხვასამყარიონისა, მას არ ჰქონდა ცხვირი და ნიკაპი. — ჩვენ ვსწავლობთ რატომ ეწევა სიგარეტს დედამიწიონი. გთხოვთ, მაპასუხოთ... „ან გიჟია ან ხულიგანი“, გაიფიქრა მწერალმა. „მე არა ხულიგანი“... ეს მეტიმეტი იყო. — „იგი აზრებს კითხულობს“, გაუელვა მას. „დიახ!“ დაუდასტურა მოსულმა. „ნუ გეშინიათ, მე ჰუმნერი“, „არ მჯერა“, თქვა ბატონმა ოთარმა. „მე აზრებს კითხულობს, ეს ფაქტია, დაიჯერეთ“. „თქვენ... თქვენ ჰიპნოზს მიკეთებთ, არ მჯერა“. „ნუ გჯერა“, თქვა უცნობმა. „თქვენ მიპასუხეთ, რატომ ეწევით, მე წავალ, მეხსიერებიდან ამოვშლი ამ შეხვედრას და თქვენ მეტი აღარ შეგეშინდებათ“, „სიგარეტს არ ვიცი, რატომ ვეწევი. ბავშვობაში დავიწყე უფროსების მიბადებით, იმაზე კი არასოდეს მიფიქრია, უფროსები რატომ ეწეოდნენ. სიგარეტი გვამშვიდებს, როცა ენერვიულობთ, სიგარეტი ფიქრის დროს გვეხმარება. „გასაგებია, — თქვა უცნობმა. — ნუ ნერვიულობთ, რატომ ნერვიულობთ“... და მიხვდა უცებ ბატონი ოთარი, თუ რატომ ნერვიულობს, რატომ ნერვუალობს კაცობრიობა. სიღარიბე, უსამართლობა დაუკმაყოფილებელი სურვილები არაა მთავარი მიზეზი ტანჯვისა, მიზეზი ერთია — შიში, შიში სიკვდილისა, სიკვდილის შიში შობს დანარჩენს... და ამ სხვასამყარიონმა არ იცის ნერვიულობა და მეკითხება, რატომ ნერვიულობთ? მას სიკვდილის არ ეშინია, იგი უკვდავია. „მე სიკვდილის მეშინია და ენერვიულობ, — უთხრა ბატონმა ოთარმა. — ამიტომაც ვეწევი სიგარეტს და ვწერ რომანებს“. „მეხმის, — თქვა მოსულმა, — „ნუ გეშინიათ სხეულებრივი უკვდავება არ არსებობს, მხოლოდ ინფორმაცია რჩება ჩვენზე სივრცეში. აზროვნება უკვდავებაში შეიძლება, ცხოვრება არა. მე თქვენთან ამ შეხვედრას ამოგიშლით ტვინიდან, თორემ თვალები შემინებულია“. „არა! ნუ ამოშლით, გთხოვთ! მე აღარ მეშინია. ჩემი რომანებიც სომ უკვდავებაში აზროვნებას მცდელაა. მე მინდა ყველას ეუბნო ამ შეხვედრაზე, იმ ჭორიკანა პოეტსაც მოუყუყუბი“. „კარგი, მე არ ამოვშლი, მაგრამ არავინ დაგიჯერებთ, ჯერ კიდევ დიდხანს არავინ დაგიჯერებთ, ჯერ დრო არ მოსულა. ყველაფერს თავისი დრო აქვს...“ „ჟამი სიკვდილისა და ჟამი სიცოცხლისა“, ასე სწერია ბიბლიაში“, — თქვა უცნობმა და ადგა. ჰაერი კვლავ შეინძრა, შემდეგ ოდნავ განათდა და უცნობი გაქრა.

მწერალი ძომხდარზე არ ფიქრობდა. იგი თვალებგამტვრეული იჯდა. ყრუ ტკივილმა გაუარა გულში, „მართლაც არავინ დამიჯერებს, იქნებ მომეჩვენა, ფორსბიურის სტატია, პოეტის მონოლოგი, მისტიკური სეირნობები და მუშაობისაგან გადაღლილმა ტვინმა უნებურად შექმნა ჰალუცინაცია. კმ! რა თქმა უნდა! სიგარეტს რატომ ეწევიო?! უკეთესი შეკითხვა

ვერ მოიფიქრა იმ ჭოროკანა პოეტს მოვუყვები, თუ დაიჯერებს, ნეტავ, არა, იფიქრებს შეთხზაო, მართალიც იქნება. ხუმრობითაც არ უნდა იფიქრო მისტიკაზე და ამგვარ რამეებზე, მწერლის მეტაფორული ტვინისათვის ამგვარი ფიქრიც კი საკმარისია, ერთი მისტიკური მოთხრობა რომ მოაკვარაზდეს!

ჭორის მოყვარულმა პოეტმა არ დაიჯერა. (როგორც ბატონი ოთარი ელოდა). „მშვენიერი მოთხრობა შევითხზავთ, ბატონო ოთარ, გუშინდელი საუბრის თემაზე. მიუტანეთ თელოს, დაბეჭდავს“. „არა, არა, — გაიღიმა ბატონმა ოთარმა, — ჩემს სტილში არაა, თქვენთვის მიჩუქნია სიუჟეტი. მართლაც რომ ხალასი ტალანტია (ასე იტყვიან), სიუჟეტით ასაჩუქრებს „იმედისმომცემ ახალგაზრდებს“.

ბოლოს კი მინდა გამოვიტყუდეთ, რომ ჭორის მოყვარული პოეტი მე ვარ და ვისარგებლე ბატონი ოთარის გულუხვობით, თუმც ზოგი რამ ჩემგანაც დაუშმატე. ბატონი ოთარი კი ვინაა, იქნებ ვერც მიხვდეთ, მე ხომ მას სახელი შევუცვალე. ხანდახან ეჭვი მეპარება, ნამდვილად ხომ არ შეხვდა სხვასაშყარიონს-მეთქი, მაგრამ არა, რაღა ძველმოდური მწერლით დაინტერესდებოდა მოსული. აი, მე რომ გამომცხადებოდა, შეიძლება, დამეჯერებინა. ჯერჯერობით კი დაველოდოთ, დაველოდოთ მომავალს!

ნიკოლა ვაკცაროვი

გ ა მ ო თ ხ რ ვ ე ბ ა

გუძღვნი ჩემს ცოლს

ვით სტუმარი შორეული, სტუმარი სანატრელი,
მე ხანდახან, ჩემო კარგო, სიზმრად მოგვევლინები,
მე ხანდახან, ჩემო კარგო, ვით ფარვანას — სანთელი,
აქ მომიყვანს სახე შენი, არ ჩარაზო კარები.
არ ჩარაზო კარები, ცივ და უკუნ ღამეში
შემოვალ ფეხაკრეფით და დაგხედავ მძინარეს,
ჩამოვჯდები საწოლზე, მაგ საოცარ თვალებში
ვაკოცებ და სარკმლიდან შევერევი ჩინარებს.

ბულგარულიდან თარგმნა
ვანტანბ ახვლედიანმა

მემალი — ჩემი შევარდენი

შარშან გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარამ“ დასტამბა პირველი წიგნი გამოჩენილი თურქი მწერლის იაზარ ქემალის რომანისა „მემალი — ჩემი შევარდენი“, რომელიც იბრაიმ გორაძემ თარგმნა.

ვბეჭდავთ ერთ თავს ამ რომანის მეორე წიგნიდან.

ერთ წვიმიან ღამით იარაღსხმული, ნაბადმოხურული ინჯე მემალი თავისი საყვარელი მეგობრის ქოჯა ოსმანის სანახავად სოფელში შევიდა. ძლიერი სიბნელის გამო ბოსტნის ღობეს შეეჩეხა, ხელების ფათურით ჭიშკარს მიაგნო, შევიდა და სახლს მიაღება. ქოჯა ოსმანის სახლიაო, იფიქრა, დაუკაკუნა და შესძახა:

- ოსმან ალა, ოსმან ალა, ოო, ოსმან ალაა!
- რომელი ხარ? — იკითხა ნამძინარევი კაცის ხმამ.
- ღვთის სტუმარი.
- კარი მაშინვე გაიღო.

— მობრძანდი, ძმაო, მობრძანდი. ახლავე ავანთებ სინათლეს, — მიეგება საცვლების ამარა გამოსული მოხუცი.

- მე ოსმან-აღას სახლს ვემბ. აქ არ ცხოვრობს ქოჯა ოსმანი?
- მოითმინე, ძმაო, ჩავიცვამ ტანზე და წაგყვები. შიგნით შემოდი, ხომ არ წვიმს?

— ხო, წვიმს.

კაცმა სწრაფად ჩაიცვა ტანთ და ღამით სტუმარი ქოჯა ოსმანთან მიაცილა.

— ოსმან ალა, ოსმან ალა, სტუმარი მოგიყვანე.

კარი გაიღო და ქალი გამოჩნდა:

— კეთილი იყოს თქვენი მობრძანება. ველი შენც შემოდი. მართალია, გვიანაა, მაგრამ ქოჯა ოსმანი არ დაწოლილა ჯერ. რახანია ცხენის უნავირს უკირკიტებს, შემოდი.

— არა, მეძინება, — უპასუხა ველიმ და უკან გაბრუნდა.

— იცოცხლე, ველი, ჩვენი გულისათვის რომ შეწუხდი. — დალოცა ქალმა და სტუმარი შინ შეიპატიჟა.

— ვინ არის? — გამოსძახა ბოხი ხმით ბუხართან მჯდარმა ქოჯა ოსმანმა.

— მე ვერა ვცნობ, ღვთის სტუმარია, მთიელი უნდა იყოს.

— მთიელი? — გამოსძახა ბუხუნა ხმით ქოჯა ოსმანმა, — კეთილი იყოს შენი მობრძანება ჩვენს ოჯახში. ბუხართან მოიწიე; სტუმარო, ბუხართან. დასველებულხარ, ისევ წვიმს, არა?

— წვიმს, ბიძია.

ოსმანმა საქმეს თავი მიანება და სტუმარს მიუბრუნდა, თავით ფეხებამდე აათვალიერ-ჩაათვალიერა.

— რატომ არ დაჯდები მეგობარო? დაბრძანდი, რა მოხდა ძმაო, ცუდი ხომ არაფერი შეგემთხვა?

სტუმარი ვერ ჯდებოდა, ეშინოდა, რომ დამჯდარიყო, იარაღი გამოუჩნდებოდა.

ქოჯა ოსმანმა მხარზე ხელი დაადო და დაყვავებით მოუთათუნა.

— დაბრძანდი, შვილო

მაინც არ ჯდებოდა.

— ქამერ, მოიტანე რაიმე და ძვირფას სტუმარს დაუგე დასაჯდომად, — გასძახა ცოლს მოხუცმა.

— მომაქვს, — გამოსძახა ქალმა სახლის მეორე კუთხიდან.

— როგორ დაგსველებია ნაბადი. საიდან მოდიხარ, შვილო, ან საით მიგეჩქარება? — ჰკითხა ქოჯა ოსმანმა.

— მთებიდან ჩამოვედი და ქოჯა ოსმანთან გამომიწია გულმა, — მხიარულად უპასუხა სტუმარმა.

— მაშ, ქოჯა ოსმანთან, არა?

— დიახ. ქოჯა ოსმანთან.

ქამერ-ხანუმმა ხალიჩა მოიტანა და ბუხართან გაავლო.

— დაბრძანდი, შვილო! მოიხადე ეგ ნაბადი და დაჯექი! ამას რას ხედავს ჩემი თვალები, სტუმარი არ ჯდებოდეს, ეს სად გავგონილა?! — გაიკვირვა ქოჯა ოსმანმა.

სტუმარი მაინც ყოყმანობდა და ნაბადს არ იშორებდა.

— ამ ბავშვს რაღაც მოსვლია, — ქმარს ჩასჩურჩულა ქამერმა.

— რა უბედურება შეემთხვა, ნეტავი? — გაიფიქრა ქოჯა ოსმანმა და მორიდებით ჰკითხა:

— ცუდი ხომ არაფერი შეგმთხვევია, სტუმარო?

სტუმარს გაეცინა.

— ნუთუ მართლა ვერ მიცანი, ძია ოსმან?

ქოჯა ოსმანი მიუახლოვდა, მხარზე ხელი დაადო და სახეზე დააკვირდა.

— ვაიმე, ეს ვინ ყოფილა, ინჯე მემედი, ჩემი შევარდენი... შვილო, ჩემო შვილო! — მოხუცმა გულში ჩაიკრა ინჯე მემედი, ოსმანს მთელს სხეულში დაუარა კანკალმა.

— შენა ხარ ჩემი შევარდენი? შენა ხარ ინჯე მემედი?

ახლა უსაზღვროდ ბედნიერი იყო ქოჯა ოსმანი.

მემედს ისე აუჩუყდა გული, რომ სიტყვა ველარ დასძრა. დიდი ბედნიერებისაგან სიზმარში ეგონა თავი.

— ქამერ, შე დასაბრძავებელო, მოდი, ნახე, ვინ ყოფილა ჩვენი სტუმარი! მოდი ქამერ, შეხედე ერთი!

— რას ამბობ, ოსმან! — გამოსძახა ქალმა გრძელი სახლის შორეული კუთხიდან.

— მოდი და ნახე, ერთი, ვინ ყოფილა!

— ვინ ყოფილა, ოსმან? ველარ იტყვი, შე კაი კაცო?

— ვინ და, ჩემი შევარდენი, ინჯე მემედი, ჩემი შევარდენი.

— ნუ ხმაურობ ამდენს, ბერიკაცო! ბიჭი იმალება, ხომ ხელავ? ინჯე მემედ შენა ხარ, შვილო?

— მე ვარ, დედა, მე, შენი ინჯე მემედი!

— კეთილი იყოს შენი ფეხი ჩვენს ოჯახში, შვილო! მოშორდი მავ სულელს და აი აქ დაბრძანდი, მოისვენე, ვინ იცის, რა შორი გზიდან მოდიხარ.

— გაჩერდი, ქალო, შენ, მანამ არ მოვეშვები ჩემს შევარდენს, სანამ გულში არ ჩაეიკრავ და მისი ხვევნით არ დავტკბები.

მოხუცმა გულზე მიიკრა მემედი.

— მოეშვი ბერიკაცო, ბავშვი დაღლილია. მოეშვი, მოისვენოს!

ქალმა მკლავში ჩაავლო ხელი და მემედს მოაშორა. ერთხანს ისევ გაოგნებული შეჰყურებდა ინჯე მემედს ქოჯა ოსმანი. ქამერ-ხანუმი ამაოდ ცდილობდა ნაბადი მოეხსნა ინჯე მემედისათვის. ბოლოს, როგორც იქნა, გამოერკვა მემედი და ნაბადი მოიძრო, თოფი, დამბაჩა, ღურბინდი და ხანჯალი იქვე მიაწყო კედლის ძირას და ხალიჩაზე დაჯდა. ქოჯა ოსმანი პირდაპირ დაუჯდა, მოხუცი გაოცებული მისჩერებოდა და თვალს არ აშორებდა მოსულს.

მემედი იღიმებოდა, ქამერ-ხანუმი სულმოუთქმელად ლაპარაკობდა, ქოჯა ოსმანმა ვერ მოითმინა.

— არც თვალი მატყუებს და არც ყური მღალატობს, მამ, შენა ხარ ჩემი შევარდენი? კიდევ ერთხელ გიხილე ხომ, საკუთარი თვალით გნახე, არა?... კეთილი იყოს შენი მოსვლა ჩვენს ოჯახში, ჩემო შევარდენო!

სიხარულისაგან გაბრუებული ქოჯა ოსმანი, ძლივს გონს მოვიდა.

— ესე იგი, ერთხელ კიდევ უნდა მდიდრსებოდა ინჯე მემედის ნახვა.

— თქვა და ხელმოკრედ მოეხვია სტუმარს.

თურქულიდან თარგმნა იბრაიმ გორაკიძე.

ყ ა ყ ა ჩ ო

დახურული აქვს ღრუბელს გული,

მაშ, რატომ დარჩა

ყავის ნალექი ყაყაჩოში?!

ყაყაჩოს დედა მიწა არის,

მამა კი — ქარი.

მსურდა ყაყაჩო მომეწყვიტა, მაგრამ ვიფიქრე:

ჩემს ხელზე ბევრად მტკიცე არის ეს დედამიწა;

არ იცახცახებს მასზე ყაყაჩო.

ყაყაჩოს თაზე ღრუბელი წევს,

ქვემოთ კი — მიწა.

ნეტავი, რაზე დარდობს ღრუბელი?

გულში შეშნარევე სიხარულით ვაბიჯებ ტერფებს
წითელ ზვირთებზე.

უცებ ვიგრძენი — მსუბუქია ჩემი სხეული,

მსუბუქი, როგორც თეთრი პეპელა.

ვწევარ ყაყაჩოს ცვრიან ფურცელზე

და ღრუბელს ვუმზერ,

მერმე ყვავილში ჩავდივარ ქვემოთ

(წვიმის წვეთივით ჩამოვცურდი წითელ ფურცელზე,

ჩემი აკვანი დავინახე ფერთა ზღაპარში),

შიგნით, ბუტკოში, მიმიძლოდა ღრუბლის წარსული,

იქ, სადღაც შიგნით, ზეცისაკენ...

სხვა რაღა გითხრათ?

მუხლმოდრეკილთა იმედია ჩემი ყაყაჩო,

იღუპალია მისი რხევა,

მისი ლაშქარი,

გვერდს ისე უვლის ქედმაღლობას, ვით სიფვარული.

ენკენისთვის უხდება ჩიტა ჟივილ-ხივილი,
 გულში სანთლად მინთია მამაჩემის ღიმილი.
 ღმერთო, მუდამ ასე და უფრო მეტად მახსოვდეს,
 ღმერთო, აღარ მომიკლა მამა აღარასოდეს.
 ზუსტად ერთი წელია, სასოებით მოგენდო,
 ვიცი, მისგან შორსაა ჯოჯოხეთის გოგირდი.
 თუმც არც შენზე მსჯელობდა, არც რაიმე მაღალზე.
 თბილი კაცი იყო და სიყვარულით აღსავსე.
 ბოროტს ისე ისხლევტდა, ზოგჯერ არც კი მჯეროდა,
 კეთილი და ბოროტი თუ იცოდა ჯეროვნად.
 შიში ვერ გამოძქონდა სიკვდილისა თავიდან,
 ანლა მამის საფლავზე სასოებით დავდივარ.
 მიყვარს მისი სახეა მართალი და ბავშვური,
 ნეტა ასე ღამაზად საფლავს მეც მივაშურო.
 დრო მომეცი ოღონდაც, ღმერთო, კიდევ მადროვე,
 მე — იმისი იმედი — არსად არ მიმატოვო.
 მისი ბოლო ღიმილი საუკუნოდ მახსოვდეს,
 ღმერთო, აღარ მომიკლა მამა აღარასოდეს.

ზ ლ ვ ა ს თ ა ნ

გვერდიგვერდ წვანან ზღვა და ნაპირი,
 აღვილგაცვლილებს
 თავი ერთ ბაღაშზე ჟდევთ.
 ქმრის გასაგონად იზმორება გაღვიძებული
 და თბილი ქალი,
 მის ცისფერ საბანს საწადელი ნისლივით ასდის.
 პლაჟი ცივია, გვიან ჩათვლიმა და...
 თავს იმძინარებს.
 მე ვარ მესამე!
 ზღვასთან მივალ,
 ტანთ გავიხდი და
 მწვავე ალერსში თმებს გავუწეწ ცისფერ ქალბატონს.
 ალბათ ვერაფერს მეტყვის ნაპირი.

ღიმილი ყოველთვის ერთი აქვს,
ერთი სუნთქვა და რიტმი
პულსი და სითბო
ერთი ოცნება ერთი გრძნობა

ერთი სიმართლე
ეცვლება მხოლოდ თვალების ფერი.
პოეტი ამბობს:

ჩემი ლექსი შამპანურის მზრებით
(სერ ლანსელოტს ელის).

ჩემი ლექსი ქალი არის, რომელიც
არასოდეს შიშვლდება,

არც დღისითა და
არც სანთლის ჩრდილში,
არც მთვარის სხივზე

არც ლომების ყვითელ თვალებში,
არც საყვარელთან და არც ექიმთან,
არც მხატვართან და არც მკერავთან, და აღარც ზღვასთან,
არც მეუღლესთან, შვილთან, დედასთან...
(ნეტა ვინა ვარ —

იქნებ ყველა,
იქნებ არცერთი?)

ო, მხოლოდ ჩემთან,
მხოლოდ ღამით,
თვალების შუქზე...

იური იაკოვლევი

ა ლ ი ო შ ა

დასავლეთ ბუგის ნაპირას, საზღვარზე, ძველი მუხა დგას. ომის პირველ საათს მესაზღვრე კომკავშირელი ალიოშა ნოვიკოვი აქ მამაცურად დაუსვდა ფაშისტებს, მთელი დღე გააფორებულ იერიშებს იგერიებდა და მტერი მშობლიურ მიწაზე არ შემოუშვია. მის სსოვნას ეძღვნება ეს მოთხრობა.

ავტორი.

ალიოშა მონასტრის ეზოში იწვა, თავი გვერდზე გადაეგდო და ლოყით მიწას მიჰკეროდა. სახეს იმ დროის მოდაზე შეკრეჭილი თხელი ბიჭური ქოჩორი უმშვენებდა. ხალათი, რომელზეც მესაზღვრის მწვანე ნიშანი ეკეთა, ჭვარტლით იყო გამურული, თითქოს ეს-ეს არის დიდი ხანძრის ჩაქრობაში მონაწილეობდაო. სახელოზე სისხლი მუქ ლაქად აჩნდა. ზედა და შუათანა დილებს შორის პატარა, თითქმის უჩინარი, თუმცა მთავარი — გულის ჭრილობა მოჩანდა.

წვეტიანი ბალახის შეხებისაგან დრთილადრო ქუთუთოები უთროოდა. ეს სიცოცხლის ერთადერთი ნიშანი იყო. ალიოშას არ ესმოდა ქვემეხების გრიალი, ვერ გრძნობდა პოლის მწარე სუნს. არც ტკივილს ვრძნობდა. ტკივილი სიცოცხლესთან ერთად გაუქრა. ის ჯერ კიდევ არ იყო მკვდარი, მაგრამ ცოცხლეშიც აღარ, ეწერა. იმ ზღვარზე იმყოფებოდა, საიდანაც აღარ ბრუნდებიან.

მომავლად მესაზღვრეს თავს სამი შავოსანი ბერი ადგა. ერთი მათგანი, დაბალი, ჩასუქებული და დიდთავა, ლოცვას ჩურჩულებდა და ღმერთს შეუძლებელს სთხოვდა. მეორე, რომლის ჩაცვივულ ლოყებს წაშვეტებული წვერი ამშვენებდა, შვილსავით დასცქეროდა ალიოშას, ხოლო მესამე, სრულიად მახრწნილი, თოვლივით გათეთრებული, წესის შეაფერის სიმშვიდეს ინარჩუნებდა. მკაცრი ბერული ცხოვრების მფარ-

ველ წმინდა ონოფრეს მონასტრის სამი ბერი მომაკვდავ საბჭოთა მებრძოლს გუშავობდა.

ომის მეორე დღეს დაუძლურებული ალიოშა გერმანელებმა რეზინის ნავით პოლონეთში გადაიყვანეს. ნავის ფსკერზე ტალღების მოწოლა აუტანელ ტკივილს ჰგვრიდა ნატყვიარ ზურგში. ალიოშამ წყალში გადავარდნა სცადა, რათა ცოცხალი არ ჩავარდნოდა ხელში ბარბაროსებს, მაგრამ თავიც კი ვერ წამოსწია. იგი მონასტრის ჭიშკარში შეიტანეს, რომლის შემოთაც სამრეკლო იდგა, და ბალახში ჩააწვინეს ახლად შეთეთრებული ედლის წინ. ალიოშამ ერთი წამით იანვრის თოვლის მადისაღმძვრელი ხრახუნი შეიგრძნო, ო, რომ შეიძლებოდა ამ თოვლის დაღება თავზე და ჭრილობებზე! რატომ უბრუნის თავი? აჰ, ის ზომ ყინულისძირიან კალათშია და მთიდან მოგორავს. უკან გადაიწია, ფეხები ასწია, ქარი წივის, წივის დაუსრულებლად. ცა და მიწა ირგვლივ ბრუნავს. ნეტავი, არ გადაბრუნდებოდა! ამ დროს რაღაც ძალამ გვერდზე გადაავლო. ფხვიერ თოვლში ჩაეფლო. თოვლი უცვივა პირში, ცხვირში, საყელოში, სახელოში. იქ, ზემოთ, კი იცინიან და ზეიმობენ. ალიოშა სახიდან იფერთხავს თოვლს და იცინის, მაგრამ შემდეგ უცებ გრძნობს, რომ ერთბაშად წაერთვა მხარი, გული, ზურგი და თოვლი კი არ აცივებს, წვავს. და იგი წევს მიწაზე ეკლესიის თეთრ კედელთან. მის თავზე ფრიალებენ შავი ანათორები. და ისმის გერმანული სიტყვები.

გერმანელებმა არაერთხელ სცადეს მისი გვარის, ნაწილის ნომრის გვეება, მაგრამ ალიოშა ისევ უგრძნობლად წევს. მასთან ლაპარაკი უსარგებლოა.

მესაზღვრეს ესმის უცხო სიტყვები და ეჩვენება, რომ გერმანული ენის გაკვეთილი მიმდინარეობს. მასწავლებელი მოითხოვს, რომ ალიოშამ დაასახელოს „შრაიბენ“ ზმნის ფორმები. ალიოშა წვალობს, ძაბავს მეხსიერებას. ბოლოს როგორც იქნა მოიგონა.

— შრაიბენ... შრიბ... გეშრიბენ...

გერმანელ ოფიცერს გაკვირვებისაგან სახე დაუგრძელდა, დაიხარა და დაჭრილ მესაზღვრეს ჩასძახა:

— ვას? ვას ზაგენ ზი?... რა? რას ამბობთ?..

მაგრამ ჯარისკაცის ბაგეები უკვე სულ სხვა რამეს ჩურჩულებენ.

ახლა იგი ბოდავს არა სასკოლო გაკვეთილის, არამედ სამხედრო სიტყვებს.

— საკვირველი ადამიანია, — ბუტბუტებს გერმანელი, — მოკვდა და ბინც ლაპარაკობს.

ბერებმა, თითქოს უბრძანესო, პირჯვარი გადაიწერეს.

არა, ალიოშა არ მომკვდარა: ის მხოლოდ ბურანში ჩაიძირა, მაგრამ ბნელი უძირო სიღრმიდან მას ყოველთვის აბრუნებდა ზედაპირზე ქა-

რის ქროლა, ხმები, მდინარის ხმაური, მზის ათინათი, ბალახის შეხება და ის კვლავ აგრძელებდა შეწყვეტილ სიცოცხლეს.

უცებ მან მიწაზე ხელი მოაფათურა: რაღაცას ეძებს თვალდაუჭუწ-ლი. ბერებმა ერთმანეთს გადახედეს. ნეტავ რას ეძებს? წყლიან ტოლჩას, თუ ანგელოსებს უწვდის ხელს? არა, ალიოშა ქუდს ეძებს, თავის მწვანე ქუდს, რომელსაც პრიალა წინაფრა და ალუბლისფერი ვარსკვლავი ამშვენებს.

ქუდი ძალიან უხდებოდა. ამ ქუდში უფრო მკაცრი და მოზრდილი ჩანდა. ყურები მეტისმეტად გამოშვერილი ჰქონდა ქუდიდან. ლუსია ხელით აწვებოდა, მაგრამ არაფერი გამოუდიოდა, ვერაფერი მოუხერხა ალიოშას ყურებს. მაშინ ალიოშამ ქუდი მოიხადა და ფრთხილად დაახურა ლუსიას თუჩუჭა ჟღალ თმას. ქალიშვილმა ჯარისკაცივით ასწია ხელი და გაუცინა. ისინი გზატკეცილს მიჰყვებოდნენ.

— სამოქალაქოში რას აკეთებდი? — ჰკითხა ლუსიამ.

— მასწავლებლად ვმუშაობდი.

— მასწავლებლად? — გაუკვირდა ქალიშვილს. — შენ რომ ჩვენთან ცოფილიყავი მასწავლებლად, მე მხოლოდ ხუთიანებს მივიღებდი! იქნებ ტყუი?

— არა, არ ეტყუი. ვმასწავლებლობდი ცოტა ხანს. შემდეგ საზღვარზე გამიწვიეს.

— არ ჰგავხარ მასწავლებელს.

— აბა, ვის ვგავარ?

ლუსია გაჩუქდა და სახეში ჩააცქერდა ალიოშას, თან შეუმჩნევლად მიუახლოვდა. ის კი იდგა ბედნიერებისაგან სახეგაბრწყინებული, სუნთქვა შეჰკეროდა და ხელები ძირს დაეშვა. იგი გრძნობდა ქალიშვილის სითბოს, თმის სუნს, კაბის შრიალს, ახალი ფეხსაცმლების ჭრაჭუნს. ქალიშვილი კი სულ უფრო უახლოვდებოდა და, ბოლოს, ცხვირით მის ლოყას შეეხო. ვაჟს აღმური მოედო სახეზე და დაიჩურჩულა:

— რას შერები?

ლუსიამ არაფერი უბასუხა, განზე გაიხედა და სწრაფად განაგრძო გზა. ალიოშა გამოუდგა. მან არ იცოდა, რა ეთქვა. სულ ერთსა და იმავეს იმეორებდა:

— ვის ვგავარ?

— მეწისქვილეს! — თავმოუბრუნებლად საცილით უბასუხა ქალიშვილმა.

— შენ დამცინი.

— არა, არა, შენ მეწისქვილეს ჰგავხარ. ცხვირიც კი ფქვილში გაქვს ამოსვრილი, ნახე!

ალიოშამ ხელის გული ცხვირზე ჩამოისება. ლუსიამ წყნარად ჩაიცინა.

ოპ, ეს ჭდალი ქალიშვილები! ვაჟი სულ დაიბნა. იგი ლუსიას მისდევდა, ქალიშვილი მიდიოდა თავისთვის, მესაზღვრის ქუდი კეფაზე მოეგდო.

შემდეგ ალიოშამ ქუდში ოქროსფერი კულული იპოვა. ეს გუშინ იყო, განთიადისას, როდესაც ძველ მუხასთან საგუშაგოზე იდგა. მან ფრთხილად აიღო აბრეშუმით სრიალა თმა, ლოყაზე ჩამოისვა და მოეჩვენა, რომ ლუსია მისკენ იხედებოდა და თვალები უცინოდა. „ვისლა ვგავარ?“ — „მეწისქვილეს!“ განთიადის ოქროსფერი აბლაბუდა კრთოდა მის ზელში. და უცებ მის ზურგს უკან საშინელი გრიალი გაისმა. ჰაერი გასქელდა და ბოლიანი ცეცხლის ალი ცაში აისვეტა.

მონასტრის ჭიშკრის თავზე ზარებს შემოჰკრეს, მაგრამ მისი გუგუნა ხმა ქვემეხების გრიალმა ჩაახშო. ალიოშა კარგად იცნობდა ზარების ამ წკრიალას ხმას. მას ხშირად ესმოდა იგი მეორე მხრიდან. თვით მონასტერი კი არ ჩანდა. სამაგიეროდ პატარა ხის ევეგეტერი ზედ ნაპირზე იდგა. გადმოცემით, აქ ჩაძირულა ბერძნული ორჩხომელი, რომელიც „ვარიაგიდან“ შინ — „ბერძნებში“ ბრუნდებოდა. ჩაძირულ ორჩხომელზე წმინდა ონოფრეს ზატე უპოვიათ...

შხაპუნით ეცემოდა წვეთები ფოთლებზე. ცვიოდა სველი თოვლი. გალობდნენ ბუღბუღები. მაგრამ ეს იყო დიდი ხნის წინათ, ნახევარი ცხოვრების უკან — ნახევარი ცხოვრებისა, რომელიც კალენდრის ერთ ფურცელზე მოთავსდა.

ალიოშამ იცოდა, რომ ასე უნდა მომხდარიყო. გრძნობდა დაწყების გარდაუვალობას, მაგრამ არ უფიქრია, რომ ყველაფერი ეს ასე მალე — ივნისში — წლის ყველაზე მოკლე დამის განთიადისას მოხდებოდა. ყუმბარების აფეთქების ხმამ შესძრა არე-მარე. ალიოშას უნდოდა გაქცეულიყო იქ, სხადაც ახლა აფეთქებათა გრიალში იწვოდა სახლები და იღუპებოდნენ მისი ამხანაგები და მეთაურები. მაგრამ ვერ გაბედა ბრძანების გარეშე საგუშაგოს დატოვება. სათვალთვალოდ თავისი მეწყვილე — მშვერატი გაგზავნა. თვითონ კი ზელის ტყვიამფრქვევით მუხაზე აცოცდა და მდინარის იქითა მხარეს გასცქეროდა. ბუგის ანკარა წყალი ჩვეულებრივად კამკამებდა და მას თბილი რძისფერი ორთქლი ასდიოდა. მაგრამ რამდენიმე წუთის შემდეგ ალიოშამ დაინახა, თუ როგორ შეაცურეს წყალში გაბერილი რეზინის ნავეები და მათში უხმაუროდ ჩასხდნენ გერმანელი ჯარისკაცები. ალიოშამ პირველად დაინახა ნამდვილი ფაშისტები. იდაყვებამდე აკაპიწყებული სახელოებითა და წინ გახსნილი კურტაკებით ისინი მაინ რიდის მოგზაურებს ჰგავდნენ, მაგრამ ნაცვლად ტრადიციული კორპის მუზარადებისა, ფოლადის ჩაჩქნები ეხურათ. ნავეები უხმაუროდ მოცურავდნენ ჩვენი ნაპირებისაკენ. ზელის ტყვიამფრქვევი მუხის მსხვილ ტოტზე იდო. სადგარი ჰაერში იყო გამოკიდული. ალიოშა მხარით მიაწვა დუგლუგს და თვალები მოჭუტა. სამიზნეში მტრები დაინახა. ძველ მებრძო-

ლებს სამიზნე მტერს მოაგონებს. ახალგაზრდა, სროლას მიუჩვეულ ალიოშას გერმანელებმა სამიზნე „ფაშისტის“ — ფირფიცრის ფარი მოაგონეს, რომელზედაც გამოხატული იყო შუქმწვანე ჩაჩქნიანი ჯარისკაცი, ახლა მის წინ მრავალი სამიზნე იყო. ეს სამიზნე მოდიოდა საბჭოთა ნაპირებისაკენ და ყოველ წამში შეეძლო ცეცხლის დაშენა, შეეძლო დაეჭრა, მოეკლა. ალიოშა მარტოდ იყო. მზარეულიც კი არ ჩანდა — იგი საღარაჯოზე წავიდა.

ალიოშა გაირინდა. სამიზნეში ისე მოჩანდა მტერი, როგორც პატარა შავი ტივტივა ვერცხლისფერ ღრუბლებში გახვეულ ბუგის წყალში. ალიოშა ელოდებოდა ნავის მოახლოებას ფარეატერთან — იმ უხილავ ხაზთან, რომელიც ორ სახელმწიფოს ერთმანეთისაგან ყოფს. და როდესაც გერმანელებით დატვირთულმა პირველმა რუხმა „ბიზონმა“ ეს ხაზი გადაკვეთა, ალიოშამ მძლავრად მოსწია სასხლეტის კაკვი.

საკუთარი იარაღის გრიადმა გააბრუა, ტყვიამფრქვევი სამტკრევი ჩაქვნივით დანაწევრებულად ურტყამდა. ღუგლუგი მაგრად მიეკრა მხარზე... პილზები მუხის როკს ეღარუნით ხვდებოდა და ძირს მიფრინავდა. პატარა შავი ტივტივა ცეკვავდა ბუგის წყალზე. დაზიანებული ნაგებიდან ჰაერი გამოდიოდა. ფაშისტები წყალში ზტებოდნენ და უკან მიცურავდნენ, დაჭრილებსა და მკვდრებს კი ტოვებდნენ... „სამიზნე“ დადგა წყალში, დაიშალა სველ ნაფლეთებად და ეს ნაფლეთები წყალს იქით ნაპირისაკენ მიჰქონდა.

ალიოშამ თავი ძლიერად და ბედნიერად იგრძნო. ის იჯდა მუხის ტოტზე და ნელა ირხეოდა, თითქოს მესაზღვრე კი არა, მხიარული ორიპინტრე ყოფილიყო, რომელიც ტოტიდან ტოტზე დახტის და გზიდან იცილებს მოხეტიალე მლოცველებს. მან ვერასგზით ვერ მოისაზრა, რომ ეს იყო მხოლოდ პირველი რიგი, რომ მის უკან მოდიოდა კიდევ რიგი, კიდევ ათი, ასი. ასი ათასი და რომ ალიოშას არ ეყოფოდა არც ვაზნების, არც საკუთარი ძალების, არც სისხლის, არც სიცოცხლის მარაგი მათ შესაჩერებლად.

ამ დროს ქვემოდან ხმა მოისმა:

— ალიოშა! ეს მე ვარ! ჩამოხტი...

მზარეული დაბრუნდა, ალიოშა ძირს ჩამოხტა:

— რა ამბავია იქ?

მზარეული ღუძღა. ალიოშამ ყურადღებით შეხედა ამხანაგს: მზარეულს ადამიანის ფერი არ ედო.

— რა ამბავია იქ?

— საღარაჯოები აღარ არის. ყველაფერი დაიწვა. კომენდატურებიც აღარ არის... მე ერთი ყუთი ვაზნა მოვიტანე.

— როგორ თუ არ არის საღარაჯოები? — ჰკითხა ალიოშამ.

— მათ წინასწარ იცოდნენ კოორდინატები... და ქვემების ცეცხლი დაუმიზნებლად დაუშინეს.

— ჩვენი ნაწილები არ მოსულან? — ჰკითხა ალიოშამ.

— არავითარი ნაწილები არ არის იქ.

— იქნება! — დარწმუნებით მოუჭრა მესაზღვრემ. — უნდა გავუძლოთ.

ამ დროს დასავლეთ სანაპიროდან ყურის წამლები, სულ უფრო მზარდი ღრიალი გაისმა. ეს ღრიალი ღრმად იჭრებოდა გულში და ახლოვდებოდა. ორ ახალგაზრდა მეზრდოლს მოეჩვენა, რომ ნალმის ცივი ღმუხილი ზუსტად მათკენ იყო მომართული და უნებლიეთ ერთმანეთს მიეკერნენ. მაგრამ ნალმი მარჯვნივ ას მეტრში აფეთქდა.

— თავშესაფარში! — ბრძანა ალიოშამ.

ნამეხარი მუხის ბნელ ფულუროს შეეფარნენ. ძალზე ვიწროდ ადგნენ და აფეთქებათა შუაგულში ისმოდა მათი ძლიერი სუნთქვა: მუხის ღრუ ტანი უზარმაზარი რეზონატორივით აძლიერებდა ხმას.

— არ გეშინია? — ჰკითხა მზარეულმა.

ალიოშა გაჩუმდა. შიში უნდა დაფარო, ჩაახშო, დასძლიო, როგორც ტყის ხანძარი, რომელიც, თუ თავისუფლება მიეცე, მთელ ქვეყანას გადაბუგავს, ახლა არ შეიძლება შიშის აყოლა.

— მეშინია, — აღიარა მზარეულმა, — ნეტავ, ჩქარა გათავდებოდეს ყოველივე.

— ჩვენი გვაქვს ნალმსატყორცნები, — თქვა ალიოშამ, — აგრეთვე ტანკები, გამანადგურებლები და ყველაფერი, რაც საჭიროა. მთავარია გავუძლოთ.

— სადარაჯოები აღარ არის... — თითქოს თავისთვის ჩაილაპარაკა მზარეულმა, — გაუგებარია, თუ რა არის ჩვენს უკან.

— გასაგებია! — მტკიცედ წარმოთქვა ალიოშამ. — ჩვენს უკან არის ღუბინა, დომაშევი, მინსკი, მოსკოვი, პერმი, სადგური კინი, სოფელი გრიაზნუხა...

— ეს რაღაა? — ჰკითხა მზარეულმა.

— სამშობლო. შენ სად დაიბადე?

— როსტოვიში...

— და როსტოვიც ჩვენს უკან არის. გასაგებია?!

ამხანაგის პასუხი მზარეულს აღარ გაუგონია. იგი უახლოესი აფეთქების გრიალმა დაფარა.

შემდეგ ალიოშამ მზარეული სადარაჯოზე გაგზავნა ვაზნებისათვის...

კვლავ შემოჰკრეს ზარებს. ამჯერად ზარის ხმამ დაჭრილი მესაზღვრე შეაშფოთა. იგი შეკრთა და მხარში მწვავე ტკივილი იგრძნო. ამ ტკივილმა მთელი სხეული დაუსერა. იგი ფულუროში, თავის საიმედო თავშესაფარში აღმოჩნდა. ამ დროს ბუჩქნარი ნაპირზე ძლიერ გახურდა, ბა-

ლაზი გაშავდა ირგვლივ. ფაშისტები ნალმსატყორცნებს განუწყვეტლად ურტყამდნენ სულ მცირე ადგილებშიც კი. ალიოშა ხშირად იცვლიდა საცეცხლე პოზიციას. იგი მარჯვენ ხტოდა ტოტიდან ტოტზე, ისროდა ხან მიწიდან, ხან მუხის კენწეროდან. იგი მართლაც და ახალგაზრდა, მარჯვენა და გავავრებულ ოჩოპინტრედ გადაიქცა. შუა მდინარეში, სადაც წარსოსახული სახლერის ხაზი გადიოდა, ალიოშამ ტყვიამფრქვევის ცეცხლის გაუვალი კედელი აღმართა. გერმანელები იმსხვერუდნენ ამ კედელზე, იღუპებოდნენ, სწრაფად მიგორავდნენ უკან, მაგრამ ზღუდის დანგრევის არაერთარი საშუალება არ იყო, კედელი ისევე მოულოდნელად ჩნდებოდა, როგორც ქრებოდა.

ნალმის ნამსხვრევები ყრუდ ხვდებოდა მუხას. ალიოშამ თავი ფუღუროს შეაფარა. მას მზარეულის ბედი აწუხებდა. ნუთუ მან მიატოვა მეგობარი ამ „მცირე მიწაზე“, სადაც ცეცხლისა და ნამსხვრევების მეტი არაფერი არ არის? და ალიოშა პირველად შეაშინა იმაზე ფიქრმა, რომ ვიღაცას შეუძლია გაიქცეს, გზა დაუთმოს მტერს...

შემდეგ სროლა შეწყდა და ალიოშა ფუღუროდან გამოვიდა. შეხედა მდინარეს. ამოისუნთქა. ამ დროს დაგვიანებული ნალმი დაეცა გვერდით. გაივლა, თვალებში დაკვესა, დაიგრილა და მოულოდნელი აუტანელი ტკივილი ცეცხლივით მოედო მთელ სხეულს... იქითა მხარეს ისევ შემოჰკრეს ზარებს.

ალიოშა დაეცა. ტკივილმა მოცელა იგი. იწვა შავ ბალახში და არაერთარი ფიქრის თავი არ ჰქონდა, ფიქრობდა მხოლოდ ტკივილზე. ტკივილი ედგა თვალებში, ტკივილი უბურღავდა ტვინს, ტკივილმა. ჩაახშო ზარის ხმა. ხოლო იმ ნაპირიდან წყალში კვლავ ჩამოუშვეს გაბერილი ნაგები.

სად არის მზარეული? სად დაიკარგა? მისი საქმეა ფუნთუშების ცხოვა და არა ბრძოლა. უხეიროდ ისვრის. მაგრამ ახლა უკიდურესად სჭირდება ალიოშას ადამიანი, როგორიც უნდა იყოს, ოღონდ თავისიანი.

ალიოშა მიწას მოსწყდა და ტყვიამფრქვევთან მიცოცდა. როგორც იქნა, საღვარზე დადგა. ცალ იდაყვს დაეყრდნო. სამიზნე წყალზე დახტოდა და ალიოშამ ვერ შესძლო მტრის ნიშანში ამოღება. მოეჩვენა, რომ მდინარეზე ნამდვილი ბიზონები. მოცურავდნენ მისკენ, რათა ჩლიქებით გაეთეფადა იგი. ისინი მოცურავდნენ მშვიდად, რადგან იცოდნენ, რომ ყოველი ცოცხალი ჩვენს სანაპიროზე განადგურებული იყო: ადამიანები და ხანგრძლივი საცეცხლე წერტები — ყველაფერი, რითაც მტრის შეჩერება და უაუგდება შეიძლებოდა:

იდაყვი უცახცახებდა და ალიოშამ ვერაფრით ვერ შესძლო სამიზნის გაჩერება. ბლაგვცხვირა ნაგები ნაპირს მოადგნენ. აბოლებულ ბალახებში

უკვე დარბოდნენ პირველი ჩაჩქნები და აკაპიწებული სახელოები. კიდეც რამდენიმე წამიც და ალიოშასათვის ყველაფერი გათავდება. მან გაიგონა ჩექმების ყრუ ბრაგუნა, მორბენლების სუთქვა. ალიოშას წინაშე ბრვე გერმანელი აღიმართა, რომელსაც ლაში გადმობრუნებული ჰქონდა, ხოლო იდაყვებამდე გაშიშვლებული ხელები — ბაღითა და უფერული ჭორფლით დაფარული.

ომმა ორლესულივით შუაზე გაკვეთა ალიოშას სიცოცხლე. ყველაფერი ძვირფასი იმ ნაპირზე დარჩა, სადაც იგი ვეღარასოდეს გაცურავს. მას შეეძლო მხოლოდ ეცქირა იმ ნაპირისათვის, ეცადა: იქნებ, გაიღვოს ნაცნობმა სახემ, გაიგონოს სიმღერა, დაიქროლოს შოთხვის ყვავილების სასიამოვნო სურნელმა... ალიოშას არ ესმოდა ქვემეხების გუგუნი და ყუმბარების შემზარავი ღმუილი — მან მეორე ნაპირზე გადაინაცვლა...

როდესაც ის, ახალგაზრდა მასწავლებელი, პირველ გაკვეთილს ატარებდა, ბავშვები ძალზე ხმაურობდნენ, მაგრამ ალიოშას მღელვარებისაგან ეჩვენებოდა, რომ კლასში სიწყნარე იყო.

ასეა ადამიანი.

აზლა რომ მოვიდოდეს ლუსია! დაიხრებოდეს ალიოშასკენ ისე, რომ მისი ოქროსფერი კულული შეეხოს ალიოშას ლოყას!..

ერთხელ, მშვიდობიანობის დროს, ისინი კინოში იყვნენ, ნახეს სურათი „ხვალ თუ ომი იქნება“. მაშინ ჯერ კიდეც არ იყო სიტყვები: „სადარაჯო იბრძვის“, „დამსხვრეულია ტყვიამფრქვევი“, „მეთაური დაიღუპა“, „მეთაურობა იკისრა პოლიტხელმა“, „117-ე სასაზღვრო ბოძის რაიონში სარტილერიო სროლა“, „ფაშისტების წინააღმდეგ ბრძოლაში მამაცთა სიკვდილით დაეცა სადარაჯოს მთელი პირადი შემადგენლობა“... ომი მხოლოდ კინოში იყო, მაგრამ ლუსია სახლში სულდამძიმებული, რაღაც ცუდი წინათგრძნობით ბრუნდებოდა. მან ჰკითხა:

— რა იქნება, ომი რომ დაიწყოს?

— ვიბრძოლებთ, — ძალზე მშვიდად უბასუხა ალიოშამ.

— მე ჩავაბარე ნორმები ნიშანზე: „მზად ვარ სანიტარიული თავდაცვისათვის“. შემიძლია ჭრილობის შეხვევა.

— შენ დაჭრილებს შეუხვევ?

— მე შეუხვევ იქმს მძას ვასკას. იგი გაუნძრევლად იწვა. მაგრამ შემდეგ სახვევიანად გაიქცა.

...სად არის ახლა ლუსია? რატომ არ მოდის და არ შეუხვევს? ხომ შეჰპირდა? იქნებ ისიც ვასკასავით სახვევებიანად გაიქცა.

...ბაღითა და უფერული ჭორფლით დაფარული ხელები ახლოვდებიან, სწრაფად იზრდებიან, აწევიან დაჭრილ მხარზე. ალიოშას უნდა იყვიროს, მაგრამ თავი შეიკავა. ტუჩები მოკუმბა. იდაყვმა ცახცახი შეწყვიტა. მტრის ხელი მარწუნივით შემოეჭდო. გერმანელის ხელი უზარმაზარი

გახდა, დანარდილა წყლის ზოლი და ზოლი ცისა. ალიოშამ ჩურჩულდა
გასცა ბრძანება: „ცეცხლი!“

და როდესაც ტყვიამფრქვევი აკაკანდა, ხელები გაქრა და ტკივილიც
მიყუჩდა.

აყლაყულა გერმანელი მიწაში ჩაძვრა. შემდეგ იგი მუხასთან იბოვეს.
დანარჩენი მოკლული ცხრა ფაშისტის გვამი ბუგის ნაპირზე ეყარა.

ტყვილად დარდობდა მზარეულზე ალიოშა. მზარეული დაბრუნდა.
ღამწვარი ყუთით ვაზნები მოიტანა, მაგრამ მუხიდან ათ მეტრზე მას პირ-
დაპირ საფეთქელში მოხვდა ტყვია და იქვე გათავდა. კარგი მზარეული
იყო: გემრიელ კერძებს ამზადებდა, კვირაობით ფუნთუშებსაც აცხობდა...

ალიოშამ თვალი გაახილა, მაგრამ თავი ვერ მოაბრუნა. მხოლოდ ცალი
ოვალით აცქირებოდა. მის წინაშე მუხლებზე დაჩოქილიყო დიდი ხნის
წინათ გარდაცვლილი ბაბუა. საიდან გაჩნდა აქ ბაბუა? რატომ არის იგი
ერთიანად შავით მოსილი? რატომ უბრწყინავს ბაბუას, წითელ პარტი-
ზანს, ჯვარი? იქნებ ალიოშას მოეჩვენა ჯვარი? მან დაიჩურჩულა:

— ბაბუა, წავიდეთ აქედან.

ბაბუა დუმდა. მხოლოდ მისი თვალები ანათებდნენ, ასე სოცრად ნა-
ცნობი თვალები. მან თქვა:

— ჩემო შვილო (რატომ „შვილო“, და არა „შვილიშვილო“?), მე შე-
ნთან მოვედი გულის კარნახით, რომ შევამსუბუქო შენი სული. თქვი
აღსარება.

აჰ, აი თურმე რაში ყოფილა საქმე! ბაბუა უმაღლესად გაქრა.

ახლა ალიოშა მხოლოდ ჯვარს ხედავდა, რომელიც მის თავზე ირხე-
ოდა. ჯვართან ერთად ირხეოდა ბალახი და ცის ნაწილი, რომელსაც იგი
ხედავდა. ალიოშა ფიქრობდა, ომი დამთავრდაო... უკანასკნელი ძალა მო-
იკრიბა და თქვა:

— მე კომკავშირელი ვარ.

ეს სიტყვები წარმოთქვა და თავი ახალგაზრდების უზარმაზარი ამხა-
ნაგობის ნაწილად იგრძნო, ახალგაზრდებისა, რომლებმაც გუშინდლამდე,
ესე, როგორც მან, არ იცოდნენ, რა არის საარტილერიო სროლა, ხიშტის
ჭრილობა, ბრძოლაში სიკვდილი, მაგრამ არ შეშინდნენ, არ გაიქცნენ, არ
დაიწყეს სიცოცხლისათვის ხევწნა-მუდარა. შენ მარტო არა ხარ, ალიო-
შა. შენ ყველაფერი გააკეთე, რაც შეგეძლო. შენმა ტყვიამფრქვევმა ფეხზე
დააყენა რომელიღაც შენი ამხანაგი. შეგიძლია თუ არა იცნო შენი
ტყვიამფრქვევის ზმა — დანაწევრებული, რომელიც სამტვრევი ჩაქუჩის
ხმაურს ჰგავს?

ალიოშას უნდოდა თავისი აზრების დამადასტურებელი სიტყვები გა-
ეგონა და თვალგაუხეღელად ჰკითხა ბერს:

— როგორაა საქმე იქ... ჩვენთან?..

— ბრესტის სიმაგრე დგას. მთელ საზღვარზე სროლას.
ბრესტი უძლებს! მთელ საზღვარზე ისერიან. დგანან მისი მეგობრები,
ნაცნობი და უცნობი ბიჭები, მეჩვიდმეტე წითელდროშოვანი რაზმის
კომკავშირელები....

ომში ერთი წელი სამ წლად ითვლება. რამდენად უნდა ჩაითვალოს
ალიოშას ომის პირველი და უკანასკნელი დღე, თუ კა ამ ერთ დღეში გა-
დატანილმა სიძნელეებმა და განცდებმა გადაჭარბა ყველაფერს, რაც მას
გამოუცდია? ალიოშა ამ დღეს ახალგაზრდა, სროლას მიუჩვეველი შეხვ-
და, ხოლო გამოვიდა დაჭრილი, მაგრამ ქედმოუხრელი.

საიდან გაჩნდა გერმანელი სნაიპერი? როგორ ამოიღო მიზანში ალი-
ოშა? საერთო გრიალში ალიოშამ ვერც კი გაიგონა სნაიპერის შაშხანის
გასროლის ხმა. მას უცებ სული შეუწუთა ახალმა გამგმირავმა ტკივილმა,
რა ქნა ამ ტყვიამ! მან მოკლა ყველა! ამ ტყვიისაგან დიდხანს დაიტანჯება
დედა, იტირებს ლუსია, მოიწყენენ ამხანაგები, სხვა მასწავლებელი ასწა-
ვლის ბავშვებს. ტყვიამ დაჭრა ალიოშა და გაფრინდა შორს, ათასი კილო-
მეტრის იქით, ათასი დღის იქით.

ალიოშას მოეჩვენა, რომ მდინარის ნაპირზე წევს, ზედ წყალ-
თან, რომელსაც რძისფერი ორთქლი ასდის. მდინარეში მოცურავს სამი
შავი იალქანი და კვეთს ამ ორთქლს. საიდან გაჩნდა ბუგზე იალქნები? რა-
ტომ არიან ისინი შავი და არა თეთრი? ეს ის, ალიოშა, მიცურავს უცნაურ
სამიალქნიან გემზე „გვარიაგიდან ბერძნებში“, არა, არა „ბერძნებში“,
არამედ სადგურ კიზზე, მშობლიურ სოფელ გრიაზნუხაში. ლუსია კი
იცინის:

— თქვენთან გრიაზნუხაში ყველაფერი ბინძურია, ხომ?

ალიოშა ბრაზდება.

— სისულელეა! საქმე სახელწოდება როდია. ჩვენი გრიაზნუხა სხვა
ჩისტუხებზე სუფთაა.

ლუსია მაინც იცინის. ალიოშამ არ იცის, რა თქვას და ამბობს:

— ჩვენი მზარეული ისეთ ფუნთუშებს აცხობს კვირაობით!..

აჰ, მზარეული ხომ უკვე აღარ არის. ის დაიღუპა. ის ნამსხვრევით...
საფეთქელში... მე კი... ლუსენკა, საყვარელო, მე კიდევ გულში მომხვდა
ტყვია, ორად გააპო ჩემი სხეული და გაფრინდა შორს... შორს...

მე ვფიქრობდი, რომ მხარზე უფრო მტკივნეული არაფერი არ შეიძ-
ლება იყოს ამ ქვეყნად. ლუსენკა, სად არის შენი სახვევები... „იყავ მზად
სანიტარიული თავდაცვისათვის“...

შავმა იალქნებმა აიტაცეს და მდინარეში წაიღეს. პატარა ტკივილს
ახშობს დიდი, ძველ ჭრილობას — ახალი.

უკანასკნელად ფაშისტებმა იერიში ამაოდ სცადეს დაღამების ხანს.
ალიოშა ფუღუროში იწვა, სისხლისაგან დაცლილი, სრულიად ძალაგა-

მოცლილი, ტკივილებისაგან დაბრმავებული და გაბრუებული. ტკივილი ფოლადის რკალივით შემოეჭდო და სულ უფრო და უფრო უხუთავდა სულს. ალიოშას ძალა არ შესწევდა გაეგლიჯა ეს რკალი. ხელები დაუსუსტდა. გაუგებარია, თუ როგორ გაიგონა მან, რომ გერმანელებმა მდინარის გადმოლახვა დაიწყეს... რაღაც ამოუცნობი. ჯარისკაცური გრძნობა გაძვრა ფოლადის რკალში და განგაში ატეხა. მოცურავენ!

ალიოშამ ტყვიამფრქვევისაკენ გაიწია, მაგრამ მიჩვეული იარაღი უზომოდ მძიმე აღმოჩნდა და ადგილიდან ვერ დაძრა. საჩვენებელი თითით სასხლეტის კაკვი მოსინჯა და უკანასკნელი ძალით მოსწია. ტყვია არ მოხვედრია გერმანელებს, კინაიდან ტყვიამფრქვევი გვერდზე იდო, ადგილზე ხტოდა და ალაღბედზე ისროდა, მაგრამ ბრმა რიგმა თავისი გააკეთა: დააფრთხო მტერი, ისინი უკან გაბრუნდნენ...

ალიოშას არ ესმოდა გასროლის ხმა, მხოლოდ ხელებში ბიძგებით გრძნობდა, რომ ტყვიამფრქვევი ისროდა. ალიოშა ისროდა და გრძნობას კარგავდა. იგი უკვე ჩაიძირა ბნელ, სულისშემხუთავ უსასრულობაში. ხოლო მისი გაქვავებული თითი სულ უფრო მაგრად ეწეოდა სასხლეტის კაკვს და ვიდრე ტყვიამფრქვევში იყო ვაზნები, ტყვიამფრქვევი ისროდა.

ახლა მონასტრის ეზოში ალიოშა ისევ გრძნობდა ბიძგს ხელში. საიდან მოდიოდა ეს ბიძგი? ტყვიამფრქვევიდან, რომელიც უკანასკნელად ურტყამდა, თუ გულიდან? ვერაფერს ვეღარ არჩევდა, ყველაფერი აირია მის გონებაში. საჩვენებელი თითი მოხრილი იყო, თითქოს თავისკენ ეწეოდა უხილავი სასხლეტის კაკვს... მიწაზე მიკრული ლოყა... ჟანგი მუქ-ალისფერი ლაქის ირგვლივ... მწვანე ნიშანი მესაზღვრისა...

რა ხდება იქ, სახლში? როგორ ურტყამენ სადარაჯოზე? მოვიდა თუ არა მამველი ჯარი? ალიოშამ უკანასკნელი ნებისყოფა დაძაბა, თავი მოსწყვიტა მიწას და ცას შეხედა. ცის გუმბათზე ეკიდა მზე. იგი მოვიდა მშობლიური ნაპირებიდან. მაშასადამე, ნაპირი არ არის დამწვარი და არ არის ღაცემული, ცოცხლობს, ურტყამს. და მზეც ვერ ჩამოაგდეს ყუმბარებით, ვერ გათელეს ჩექმებით. იგი სრული ძალით ანათებს მთელ ცის კაბადონს, როგორც სამშობლოს დაუმორჩილებელი დროშა.

ალიოშას თავი ჩამოუვარდა. მიხვდა, რომ ყველაფერი თავდებოდა. მაგრამ ხომ არ უნდა გათავდეს უკვალოდ? მან ძლივს გასაგონად დაიწერა ფულა:

— მე... ღუბაცელი მესაზღვრე ვარ... იქნებ, ვინმე ნახოთ... ვადაეცით... მე შევასრულე ჩემი მოვალეობა...

წვეტიანი ბალახი ჩხვლეტდა დახუჭულ ქუთუთოებში. მოეჩვენა, რომ თავის სახლთან, ბოსტანში იწვა და კამის სასიამოვნო სუნს გრძნობდა. კიტრის ჩახრამუნება მოუწია, რომელზედაც მიკრული იყო კამის მწვანე ვარსკვლავი... სიცოცხლე თავდებოდა, მიდიოდა მიწაში. მაგრამ

რჩებოდა მისი რაღაც პაწაწაინტელა ნაწილი... შესაძლოა, ერთი ყლუბი... მან დაინახა დიდი ცისფერი თვალები და კულულები... „მამ ვისლა ვგა-
ფარ მე?“ თვალები არ იცინოდნენ. „მეწისქვილეს?“ რატომ არ უღიმის
თვალები. „თუ დაგჭრიან, მე შემიძლია შეეიხვო“.. შეხვევა უკვე აღარ
არის საჭირო... მეხსიერება დაძაბა, მაგრამ ცისფერი თვალების ნაცვლად
გავთავშლიანი საოცრად ნაცნობი ქალის სახე დაინახა და ზრინწიანი
ხმა გაიგონა... თბილი ღუმელიდან მომავალი სუნი იგრძნო, ღუმელიდან
რომელშიც პური ცხვებოდა... ვერ მიმხედარიყო, ვინ იყო ეს ქალი, მაგ-
რამ იგრძნო, რომ სახლი, ბაღი, პური, სკოლა, გზები, საზღვარი, პირ-
ველი დამოუკიდებელი გაკვეთილი, პირველი სიყვარული — ცხოვრების
მოთხრობა წრე იწყებოდა მასთან და მთავრდებოდა მასთანვე... მან დაინახა
მისი ნაღვლიანი თვალები, ქარდავური ბაგეები, იგრძნო მისი დაღლი-
ლი ხელების შეხება და მთელი თავისი არსებით გაიწია მისკენ; უნდოდა
დაეჩურჩულებინა: „დედა“, მაგრამ სიტყვამ არ გაიზიარა, ის მხოლოდ
ნაღვლიან ამოსუნთქვაში გამოვლინდა.

დიდთავა ბერი დაიხარა და პაღაბი მოგლიჯა, რომელიც ქუთუთობ-
ში ჩხვლეტდა მომაკვდავს. მაგრამ ამას უკვე არავითარი მნიშვნელობა
აღარ ჰქონდა.

სამრეკლოში ისევ შემოჰკრეს ზარებს. ბუვს იქით კი გრიალებდნენ
ქვემეხები და უკანასკნელ გამოსათხოვარ სალუტს აძლევდნენ ალიოშას.

თარგმნა ტიტა სინთიპიკაძე.

ბორის მებრეველი

შინაგადასახლება მოსკო

კოვალის ნაწყვეტები

ირიჟრაჟა. ხეებს დავცქერ მაღალ მთიდან,
ტყე იღვიძებს, ფოთლებს გააქვს ცახცახი,
მძიმე-მძიმედ ამოცურდნენ ბურუსიდან
გლოლის მთები და ხეობა ჭანჭახის.
ტყიან ხევში მიღგაფუნობს ღელისწყალი,

ფოთლებს შორის ჩანს კამკამი ჭავლების.
აქ, ტყისპირას, მთიბავთა ქოხს მოვკარ
თვალი

და ცრემლებით მენისლება თვალები.
ჩამოვჯექი ცისფერ ლოდზე წყაროს გვერდით,
უცებ გული დამიმძიმა ნალველმა;
ეხლა ვფიქრობ — მთაში რატომ ამოვედი,
ცელი როგორ მოვიქნით ცალხელამ.
მზე მაღლდება და ამოკლებს ხეთა ჩრდილებს,
მძიმე დარდით რეტდასხმული გავეშტერდი:
გადავხედე ცელმოქნეულ ჰიძაშვილებს,
ნამდვილ მთიბავს არა ჰგავდა არც ერთი.

■ ■ ■

შევდივარ ქოხში, შხუილი მესმის
ლელის და ვწეები საწოლზე თივის
და მოგონება ფიქრების ტყეში
ანათებს, როგორც წყვდიაღში სხივი.

ომის დაწყება ღამით გავიგეთ
და მოწოდება გვესმა თუ არა,
ჩემი ბიძები ომში წავიდნენ,
სათიბებს შამბმა გადაუარა.

ომის გზებს გავყე ბიჭი სოფლელი
და გავირუჯე ბრძოლის ქარცეცხლით;
სიკვდილს თესავდნენ ირგვლივ თოფები
და შიში, როგორც პურის ნამცეცი
უცებ დავკარგე ვიწრო სანგარში.

მიწას ფლეთავდა ნაღმების ღავა,
მიკვირს, ცოცხალი როგორ გადავრჩი,
ან მიწის ზემოთ როგორღა დავაღ.

ომი ტყუილისებრ გულზე დაგახლის
განწირულ ბავშვთა კივილს საშინელს,
და წლობით ნაშენ ღამაზ ქალაქებს
ერთ წამში დაწვავს, დაანახშირებს.

მაგრამ მე მახსოვს ის გაზაფხული,
მაისის დილა, ჟრუანტლის მგვრელი,
გამარჯვებული კაცის ღაშქრული
და სიხარულად მომსკლარი ცრემლი.

მას შემდეგ ბევრჯერ დასკდა კვირტები,
ბევრჯერ ეცვალა ფერი თელიანს,
მაგრამ არ ჩანან ჩემი ბიძები,
თუმც ბიცოლები ისევ ელიან.

* * *

მიჩენს შეგრძნებას გულ-ღვიძლის დამწველს
ეს გაზაფხული ლაღად მცინარე,
მხრებზე გადამდის დროის მდინარე
და წლოვანებას სახეზე მაწერს.
დღენი მიქირიან ჩუმად და ლაღად,
ოცნება ჰკურნავს სულის იარებს;
ტალღა ვყოფილვარ, რიონის ტალღა,
ამ ხეობაზე ჩამოვიარე.
ამბავს ვუყვები ადგილის დედას,
ისევ მართო ვარ მწარე ფიქრებთან...
ხუთი წლის წინათ ჩემსავით, ნეტავ,
ამ მდელოებზე ცელს ვინ იქნევდა?
გიო ბიძია, ნეტავ სადა ხარ,
აგერ უშენოდ მოლი ბიბინებს,
შენ დამეკარგე ამ მთებს გადაღმა,
წყაროზე ვეღარ ჩამოირბინე.
ვეღარ გატეხავ მჭადს გაფიცებულს,
ვეღარ შეჰხარი ფოთლებს ცვრიანებს,
სათიბის თავში კლდეს დაყუდებულს
შენი მთიბლური არ ახმიანებს.
ფიქრებით მძიმე დარღებს ვიქარვებ
და მოგონების ცეცხლით ვიწვები,
თავს რად დაგვატყდა ომის გრივალი,
სად გადიკარგენ ჩემი ბიძები?
ბარბაცით ვდგები, თავს ვატან ძალას,
დავაგდე ქოხი — ფიქრთა დილეგი.
მალღა ფერდობზე ცელავენ ბალახს
მშისშვილები და ბიძაშვილები.
სიამით ვუსტქერ ძველ ნაცნობ ბილიკს,
მღელვარე გული მაინც ვერ დაცხრავ;
რად ამოვედი ამ მთაში, მიკვირს,
რა უნდა ვთიბო ცალხელა კაცმა?

მაგრამ მითხარით, ის რა კაცია,
 შრომის დოვლათზე არ იოცნებოს,
 ცვრიან სათიბში არ გაიაროს,
 ლორთქო ბალახი რომ არ მოცელოს!
 წყაროსთან ბუჩქებს შევავლე ხელი,
 კვლავ მომერია ფიქრები ტკბილი.
 მყის გავიდევი მე მხარზე ცელი
 და სათიბისკენ გავყევი ბილიკს.
 წავიბუტბუტე — რას მარგებს ცრემლი,
 ალბათ, მქონია ასეთი ბედი!
 შუა გავჭერი მე ტარი ცელის,
 მერე ქამარზე შევიბი ღვედით.
 სხეულს მიცხელებს შეგრძნება მწველი
 და ღამაყარა ხორკლები ტანზე;
 ცელს ესალტება ეს ცალი ხელი,
 ორივე მკლავის ჯან-ღონით სავსე.
 როს გავიარე ხევი ტყიანი
 და უხერხულად სათიბს ავეყევი,
 ბიჭები ჩემსკენ შემოტრიალდნენ,
 აფორიაქდნენ, როგორც ბარტყები:
 — ვიქტორ ბიძია!
 — ბიძია ვიქტორ!
 — მოდი, მოგვხედე, გაგვიწყდა ქანცი,
 ამდენ ღლაპებს და გამოუცდელებს
 კი გვინდა ერთი ჭკვიანი კაცი!
 რამ მოგიყვანა აქ, კარგად ვიცით,
 ნუ თიბავ, ჩვენთან იყავი ისე;
 ტკბილი ხუმრობით და მუსაიფით
 შეგვმატე ძალა და სიხალისე.
 მოსვლისთანავე ცელს რატომ ეცი,
 გამხიარულდი, გახსენ წარბები,
 ამაღამ ქოხში დავანთით ცეცხლი
 და მოგვიყევი ომის ამბები.
 ბიჭებს ვაწყნარებ და სერზე შევადექ,
 ბალახში ცელმა იწყო სრიალი.
 ცოტა ხნის შემდეგ ოფლიან მკერდზე
 მომელამუნა გრილი ნიაგი.

ბინდდება მთებში, სურნელი თივის
 ღია კარიდან შემოაქვს სიოს.
 ქოხის კუთხეში ხმელ ჯირკვზე ვზივარ.
 სადაც ჯდებოდა ბიძია გიო.
 ღამდება, მწვერვალს წყვედიადი ყლაპავს.
 ისევ მოისმის შხუილი ღელის.
 ბიძია გიოს მონაყოლ ზღაპარს
 გყვები, ღაწვებზე მოგორავს ცრემლი.
 ნანატრი ღამე დგება ისევ,
 ისევ ისვენებს მკლავი ქებული,
 მთიბავები კი სხედან, მისმენენ,
 კოცონით სახეგაშუქებული.
 უცვბ ვღუშდები, ეს რამ შემბორკა?
 ხმის ამოდება არ შემიძლია;
 ...ქოხის კარებში ფეხი შემოდგა
 და ილიმება გიო ბიძია.

იმ დღეთა მოსაგონარი

იაკობ მელიას პირველი ლექსი 1941 წელს დაიბეჭდა. იგი დიდ სამამულო ომში დაღუპული მეგობრის ხსოვნას მიეძღვნა. ომის თემა, საერთოდ, გამოირჩევა პოეტის შემოქმედებაში და ამას თავისი მიზეზი აქვს. საშუალო სკოლის დამთავრებისთანავე თანატოლებთან ერთად იგი სამხედრო სამსახურში გაიწვიეს. მალე დიდი სამამულო ომიც დაიწყო. მონაწილეობა მიიღო დასავლეთ ბუგთან გააფთრებულ ბრძოლებში. იმ პრისხანე დღეებში ბევრი მისი თანატოლი დაეცა, თავად კი მძიმედ დაჭრილი დაბრუნდა ომიდან.

ძეგმარმა პოეტმა კარგად აღიქვა დიდი სამამულო ომი, ამ ომისაგან გამოწვეული განსაცდელი, რუსი ხალხის ვაუტეხელი ნება და გმირული შემართება. მართლაც რუსი კაცივით გულღია და სტუმართმოყვარეა რუსული ბუზარიც, რუსული ოჯახის სითბო და უბრალოებაა გადმოცემული ლექსში „რუსული ბუზრები“. ვერა, ვერა შესძლეს მტრებმა ამ ბუზრების ძლევა. იფერფლებოდნენ სახლები, მაგრამ ბუზრები მაინც რჩებოდნენ სიცოცხლის უძლეველობისა და სიყვარულის სიმბოლოდ.

გზა-გზა გადარუჯული
 ბევრი შეგვცვდა სახლ-კარი,
 მასპინძლისებრ თქვენ მაინც
 ჩანდით ფეხზე ამდგარი.

ბუხრები ბარიკადებივით იდგნენ, ისინი რაში დაცემულ გმირთა ობელისკებსაც
გავდნენ. უთუოდ ნიშნულია ბუხრების შედარება ობელისკებთან... ასევე პოეტურ
სურათად იქცა დაპირილი მეომრის მოგონება, როდესაც იგი ალუბლის ძირას იწვა.

ალუბალი დვიდებოდა,
მწიფდებოდა ალუბალი,
ვაგლახ, როგორ იელვა და
რტოს მოედო ნაღმის ალი..

ლექსის ლირიკული გმირი მიმართავს დაუფიქვარ ალუბლებს:

მიწა სისხლით დანალბობი
იმ ბრძოლებში, იმ დღეებში,
მინდა ვნახო ალუბალი,
ალუბლების სიწითლეში.

ი. მელიას ფრონტული ლირიკა საყოფადღებოა იმით, რომ მასში ვერ შეხვდებით
გამოგონილ თემას, მწერალს თუ არ უცხოვრია თავისი გმირის ცხოვრებით, მისი სახე-
ები, განცდები ვერ განასახიერებენ პიროვნების ხასიათს. ლექსში „იქ აკაცია რომ
დგას“ სინამდვილე თავისებური კუთხითაა დანახული. სოფელში ჩასულ პოეტს მისი
თანაფრონტელი მეგობრის მამა მუდამ ეკითხება შვილის ამბავს, მაგრამ მეგობრის საფ-
ლაზე მდგარი აკაცია აფრთხილებს, მამას შვილის დაღუპვა არ გაუფხილო.

იქ აკაცია რომ დგას
და თეთრ ყვავილებს ბარდნის,
მამცნობს ცოდვა, ცოდვა,
არ გაუმხილო დარდი.
მაგრამ იმგვარად მიმწერს
და ისე მსაყვედურობს,
თათქოს ხვდებოდეს მიწეზს
თვლების საიდუმლოს.

პოსპიტალში პოეტის თანამებრძოლი მოიყვანეს, მას მარჯვენა ხელი აღარ ჰქონდა.
ტრავმირებულ მებრძოლს წერილის გაგზავნა უძნელდება და მეგობარს ავალებს, ჩემი
ამბავი ქუთაისში ჩაიტანე და ცოლ-შვილი მიწუგეშეო. ძნელი კია, მაგრამ მეგობრის
დავლება უნდა შესრულდეს. ლექსში მშრალად როდია აღწერილი ომისაგან გამოწვეუ-
ლი ტკივილი და განსაცდელი. ავტორი ამას საკუთარ შეფასებას აძლევს და სამშობლო-
სადმი სიყვარულის გმირულ მაგალითად მიიჩნევს.

თუმცა აუგი თან დააქვს ტყვიას,
მსხვერპლს რომ დაეძებს გზადაკრეული,
უმარჯვენოა მაინც რას ჰქვია, —
როდესაც მხარში გიდგას მამული.

ფრონტულ ლექსებს შორის გამოირჩევა „ნეტავ თუ იგონებს“. ჯარისკაცი იძულებ-
ულია საყვარელი არყის ხე დასეროს და წყურვილი მოიკლას.

წავიდა.. და დარჩა არყის ხე დაპირილი,
ვინ იცის ო, მერე სად და სად იარა,
ნეტავ თუ იგონებს ახლა ამ არყის ხეს
და იმის გულშეკერდზე დარჩენილ იარას.

ლექსში „ჩემო მერცხალო“ გამოყენებულია ხალხური სიმღერა „გაფრინდი შავო
მერცხალო“, მაგრამ თემა ტრეციალურად როდია გადმოტანილი. აბა, წარმოიდგინეთ
სანგართან გაზაფხულივით მოკლული მერცხალი.

შენი მტერი და ორგული,
ათასგზის დამიწყევლია
ჩემს სანგრის პირას გიპოვნე
ვით გაზაფხული მოკლული.
...უოველ გაზაფხულს სიმწვანით
რომ იმოსება ქედები,
მერცხალო, ჩემო მერცხალო,
უშალ შენ გამახსენდები!

სწორედ ამ მერცხლის გახსენება იწვევს ომის პროტესტს, ომმა ბევრი ახალგაზრდა იმსხვერპლა, მისი ქარ-ცეცხლიდან აღარ დაბრუნდნენ. ი. მელიას უფროსი თაობის წარმომადგენელი პოეტები. მათ შორის სევერიან ისიანი. ...ჯერ კიდევ საშუალო სკოლის მოსწავლე ვიყავი, — იგონებს პოეტი, — გავბრიყვდი და ჩემი უმწიფარი ლექსები საქართველოს მწერალთა კავშირის ქუთაისის განყოფილებაში მივიტანე. ზამთრის დღე იყო, რამდენიმე მწერალი ღუმელთან იჯდა და საუბრობდა მწერლობაზე. ერთიც ფართო კამარიან სარკმელთან იდგა და ჯაჰვის ხიდს გაყურებდა. ლამაზად, ხეაერიელად თოვდა და აი, სარკმელთან მდგომმა ბავშვური აღტაცებით წამოიძახა: „როგორ მიყვარს ასეთ თოვლში ლექსების წერაო“. ეს უცნობი სევერიან ისიანი იყო. მახსოვს, როცა მას ჩემი ლექსები წავეუბრებო, როგორ თავაზიანად და ყურადღებით მომეპყრა. ხალასი გული და სიკეთით ანთებული სული ჰქონდა. ჩემს ლექსებში მან გამოარჩია შედარებით უკეთესი ლექსი და ისეთი რიხით წაიკითხა, მისი გულწრფელობა და სიყვარული სამარადჟამოდ აღიბეჭდა ჩემში. მას შემდეგ, როდესაც ჟურნალ-გაზეთებს ვკითხულობდი, სულ მის სახელს და ნაწარმოებებს დავეძებდი. გამოსდა ხანი და ერთხელ გაზეთ „ლიტერატურა და ხელოვნებაში“ წავაწყდი ს. ისიანის პატარა ლექსს „ჩემი ფიქრები კი შენთან არის“. ეს იყო და ეს, მერე ვერ ვევაუებოდი იმას, რომ ხშირად არ იბეჭდებოდა მისი ლექსები... ი. მელიამ სიყვარულით უძღვნა ს. ისიანს ლექსი, რომელსაც „ზამთრის საღამო“ უწოდა. ლაპარაკია იმ საღამოზე, რომელმაც პოეტური სიხარული მოუტანა, მაგრამ ვაი, რომ ეს სიხარული ხანგრძლივი არ აღმოჩნდა.

ეს იყო მაშინ, მრავალწლის წინათ,
სიმღერისათვის დრო გვქონდა ოდეს,
ოდეს კი ბრიანსკის მახლობლად გძინავს
სიმღერის კაცს და მეომარ პოეტს.
დაე, მტრის გული აუგად ძრწოდეს,
იქაც თოვს, ახლა თოვას თუ უმზერ,
შენ სიყვარული რასაც უწოდე,
უსპეტაკესად გეფრქვევა გულზე.

სხვა ფრონტული ლექსებიდან აღსანიშნავია „ბედნიერება“, „ოცდაუთი“, „როგორც მწუხრის იდილია“, „სად ხარო ნეტავი“. ამ ლექსში განზოგადებით გადმოცემულია დიდი ტკივილი:

ო, ჩემი ყრმობის კეთილი ძმებო
გულის ცეცხლი მაქვს ჩაუკეტავი,
მე ახლა ვიცი, რა არის ძმობა,
მაგრამ თქვენ სად ხართ, სად ხართ ნეტავი?

პოეტი პატივს სცემს და აფასებს თანამოსაზრგე პოეტების შემოქმედებას, რადგან მათ ნაწარმოებებში იგი ხედავს მძიმე საბრძოლო ცხოვრების შეუღამაზებელ სინამდვილეს. ი. მელიას ლექსი „მძინარე პოლკი“ აშკარა გამოხმაურებაა მ. ლებანიძის ამავე

სახელწოდების ლექსისა. იგი შეიძლება მივიჩნიოთ თანაფრონტულ პოეტთან, გუგუშვიმ, ზიზილიძესთან საუბრებად.

წყალმაც ჩათვლიმოს იქნებ, თვლემენ ვეება მთებიც,
დაღლილი პოლკი თვლემდეს უნებლიეთ თუ ნებით,
ეს არ მაკვირვებს, მაგრამ სხვა რამეს ვაკვირდები,
ო, ღმერთმა დამიფაროს, აქ რა ხელი აქვს ღალატს,
მამულის სიყვარულს თუ ძილშიაც ვუსდით ღალას.

საინტერესოდაა გაზრებული ლექსი „მხოლოდ ღამით, ისიც ერთხელ“. მედიცინის და, ახალგაზრდა ქალიშვილი, განთიადისას ბრძოლის ველზე კვდება. ქალიშვილი პოეტმა იმ ყვავილს შეადარა, რომელიც სიცოცხლეში მხოლოდ ღამით, ისიც ერთხელ იფურჩქნება და განთიადისას სიცოცხლეს ჰკარგავს. პოეტი ნაღმით დათხრილ გზებზე დაეძებს თავის სიყვარულს, მაგრამ ამაოდ:

ძნელი არის სიარული ნაღმით დათხრილ გზაზე.
რას დავძებ იმ ჩემს ყვავილს, სალხს მივმართავ ასე.
მხოლოდ ღამით, ისიც ერთხელ იფურჩქნება წამით,
და ამ ყვავილს ქვეყნად ჰქვია „დედოფალი ღამის“.
მას ცვარნამი გულის გულში უკიაფებს შძივად,
ღიმილს ისხამს ყვავილებად, განთიადზე ცვივა.

სამამულო ომის თემას ეძღვნება აგრეთვე ავტობიოგრაფიული პოემა „მზე და სანგარი“, „სიმღერა სიყვარულზე“, ბალადები „კოლხური მწუხარი“ და „ხელმანდილი“.

41 წელი გავიდა დიდი სამამულო ომის დამთავრებიდან. თითქმის საკმაოდ დიდი დროა, მაგრამ ის მრისხანე დღეები დავიწყებით არასოდეს დაბინდდება, საბჭოთა ხალხის უკვდავი გმირობა მუდამ იქნება პოეზიის შთაგონების წყარო.

შოთა ნიშარაძე,

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ვ უ ლ ო ც ა ვ ი

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორს, პროფესორ შოთა ნიშარაძეს დაბადების 70 წლისთავი შეუსრულდა.

ეურნალ „ჭოროხის“ რედაქციისა და მისი მკითხველების სახელით ვულოცავთ ღვაწლმოსილ მეცნიერს ამ ღირსსახსოვარ თარიღს და ახალ შემოქმედებით წარმატებებს ვუსურვებთ.

ღავით ნაცვალაჲ

დიმიტრი ერისთავი

თვალწარმტაცია აღმოსავლეთი გურია. ვინც ნიგოთის ქედიდან სუფსის ველი-საქენ გადაიხედავს, მას თვალწინ გადაეშლება სიმშენიერის გასაოცარი პანორამა. ირგვლივ აღმართულ მთებსა და ქედებს შორის მოედინება ფოლადისფრად მოკაფე სუფსა, რომელსაც ორივე მხრიდან ერთიან მთიდან დაშვებული მდინარეები — გუ-ბაზოული, ნატანები, ბახვისწყალი, აცაურა და სხვა მრავალი.

ჩოხატაურის ქვემოთ, სუფსის მარცხნივ, ვიწრო სანაპირო ზოლზე, დგას წაძენა-რით დაფარული გორაკი, რომელზედაც აღმართულია სოფელ გორა-ბეროვოელის ერისთავების ძველი ციხის ნანგრევები. მის ახლოს, ქარაფებზე, ხმაურით მოედინება თავანკარა გუბაზოული, რომლის სახელწოდება კოლხთა მეფის გუბაზის სახელთანაა დაკავშირებული და სულ ადვილი შესაძლებელია, მის ნაპირებთან ამ სახელგანთქმულ ქართველ მეფეს რეზიდენცია ჰქონდა.

ბუნების ამ შესანიშნავ წიაღში 1862 წელს დაიბადა საკმაოდ ცნობილი ბელე-ტრისტი, ექიმი და საზოგადო მოღვაწე (ტიტიკო) კონსტანტინეს ძე ერისთავი.

გურიის ერისთავები, რომელთა გენეალოგიას თავის დროზე ყურადღება მიაქცია ისტორიკოსმა დიმიტრი ბაქრაძემ, წარმოშობით შერვაშიძეები ყოფილან და, ვახუშ-ტის თქმით, აფხაზეთიდან გადასულან გურიაში, სადაც თავიანთი ტიტული გვარად უშეცევიათ. გიორგი (მეოთხე) გურიელს ერისთავისათვის უჩუქებია საჯავახო და სუ-რგები, მალე ისინი გამხდარან მთავრის მოურავები.

გურიის უკანასკნელი მთავრის მამაა (მეხუთე) გურიელის პოქაულთხუცესი, ჩი-ნით მაიორი — ვახტანგ ერისთავი მწერლის ბაბუა იყო და იგი იმერეთის სამეფო კარზე ხშირად ასრულებდა სოლომონ მეორის დიპლომატიურ დავალებებს.

თავის დროზე დ. ერისთავის მშობლები განათლებული ადამიანები ყოფილან. მწერლის მამა — კონსტანტინე მომრიგებელი შუამავალი იყო, დედა — ევლიტა, ნა-კაშიძის ასული, კარგად იცნობდა ძველ ქართულ ლიტერატურას. მათ ოჯახში ხშირად იმართებოდა ლიტერატურული სჯა-ბაასი.

დ. ერისთავმა ქართულ-რუსული წერა-კითხვა ოჯახში ისწავლა. იგი ბავშვობიდან-ვე გულმოდგინებას იჩენდა სწავლისადმი. დიმიტრის გარდა, კონსტანტინეს და ე-ვლიტას კიდევ ჰყავდათ ორი შვილი — პეტრე (კასკა) და მარიამი (მამიკო), რომლე-ნიც დასაფლავებულნი არიან თბილისში.

1872 წელს დ. ერისთავი მიიბარეს ქუთაისის გიმნაზიაში, სადაც გამეფებული იყო სწავლების მკაცრი რეჟიმი, მაგრამ დიმიტრი კარგად სწავლობდა და კლასიდან კლასში ქების სიგელით გადადიოდა. ქუთაისის გიმნაზიაში გამეფებული რეჟიმი და

სწავლებაზე უფარგასა მეთოდი რ. ერისთავმა მშვენიერად დაგვიხატა მოთხრობაში
რომელსაც „უბრალო ამბავი“ ეწოდება.

1932 წელს დ. ერისთავმა წარმატებით დაამთავრა გიმნაზია და იმავე წელს შევი-
და კიევის უნივერსიტეტის სამედიცინო ფაკულტეტზე, სადაც გაეცნო რუს და
უკრაინულ ახალგაზრდებს, რომლებიც თავისუფლად მსჯელობდნენ პოლიტიკასა და
ხელოვნებაზე, იცოდნენ თავისი ქვეყნის წარსული და ოცნებობდნენ მის მომავალზე

1886 წელს დ. ერისთავმა წარმატებით დაამთავრა კიევის უნივერსიტეტის სამე-
დიცინო ფაკულტეტი და დირექციამ მას წინადადება მისცა ასპირანტად დარჩენილი-
ყო, მაგრამ დიმიტრიმ უარი განაცხადა და სამშობლოში გამოემშურა.

1886 წელს დ. ერისთავი დაინიშნა სოფლის ექიმად ოზურგეთის მაზრის ნაგო-
მრის საექიმო პუნქტში, სადაც მან, როგორც შესანიშნავმა მკურნალმა, მაშინვე მიიპ-
ყრო საზოგადოების ყურადღება. იმ პერიოდში სოფლად ექიმის გამოჩენა იშვიათი
ნივთი იყო და დ. ერისთავი, რომელიც „თავისუფლად ფლობდა დასტაქრის: დანა-
სა და სამეანო დახმარების ტექნიკასაც, ხალხისათვის სათაყვანებელ აღამიანად იქცა.

1895 წლის დეკემბერში დ. ერისთავი თბილისში დაინიშნა შტატგარეშე ექიმად
სამედიცინო დეპარტამენტში, სადაც მან ოთხი წელი იმუშავა, მაგრამ მალე მაინც
მშობლიურ გურიას დაუბრუნდა.

ამ პერიოდში დ. ერისთავმა ცოლად შეირთო ოტია დადიანის ასული, რომელ-
მაც მას შესძინა სამი შვილი — ვახტანგი, თამარი და დარიკო.

1900 წლის ივლისში დ. ერისთავი მუშაობას იწყებს ოზურგეთის მაზრის ექი-
მად. იმ პერიოდში იგი მთელ მაზრაში იყო ერთადერთი ექიმი, რომელიც თერაპიულ
და ქირურგიულ დახმარებას უწევდა მაზრის მთელ მოსახლეობას. ეს კი ადვილი სა-
ქმე როდი იყო. სამაზრო ცენტრში არ იყო არავითარი სამკურნალო დაწესებულება
— ამბულატორია, საავადმყოფო, აფთიაქი, რაც დიდ დაბრკოლებას ქმნიდა ნორმა-
ლური მუშაობისათვის.

დ. ერისთავი იძულებული გახდა თავისი საცხოვრებელი სახლისათვის ოთახი მი-
ემგნებინა და იქ მოეთავსებინა მძიმე ავადმყოფები.

ცარიზმის საძულელი დ. ერისთავმა ბავშვობიდანვე ჩაინერგა გულში. იგი გან-
საკუთრებით შეურთივებული იყო ცარიზმის კოლონიური პოლიტიკის გამტარებელი მო-
ხელეების მიმართ. ამ მხრივ საინტერესოა დ. ერისთავის ცოლისდის, თამარ ოტიას
ასული დადიანი-ყიფიანის მოგონება:

„ჩემი და ეკატერინე (კაკა) ოტიას ასული დადიანი ცოლად ჰყავდა ალექსანდრე
მაქსიმეს ძე ქოჩაკიძეს (პოეტ გიორგი ჰალაღიდეღის ძმას), რომელიც ითვლებოდა
მენეჯერლსკის საქმეების ადვოკატად და მმართველად. ერთხელ მაქსიმემ მეჭლის გა-
მართა. მეჭლისზე, სხვათა შორის, მიპატიებულნი იყვნენ ქუთაისის გუბერნატორი სლა-
ვოჩინსკი. ჩემმა დამ გუბერნატორს წარუდგინა თავისი სიძე დიმიტრი ერისთავი.
სლავოჩინსკიმ ხელი გაუწოდა. დიმიტრი ერისთავმა მას პირში მიახალა, „შავრაზმელს
ნელს ვერ ჩამოვართმევ“, და ოთახიდან გავიდა. ჩვენ დავიბენით. ვიცოდით, რომ
სლავოჩინსკი ჩვენს სიძეს სასტიკად დასჯიდა“.

როგორც მოგონებებიდან ირკვევა, საქმეში ჩარეულან გავლენიანი პირები და
გუბერნატორი იმით დაკმაყოფილდა, რომ დიმიტრი მაზრის ექიმად გადაუყვანია რა-
ქაში. აქ დ. ერისთავს ცხრა თვე უმუშავნია და გადაუყვანიათ შორაპნის მაზრაში.

როგორც უკვე ვთქვით, დ. ერისთავს სასტიკად სძულდა შავრაზმელები, მაგრამ
დიდი პატივისცემით ეპყრობოდა რუს მშრომელებსა და ინტელიგენციის წარმომად-
გენლებს, რომლებთანაც მას განუყრელი მეგობრობა აკავშირებდა.

„ოზურგეთში ჩემს ბავშვობაში, — იგონებდა დ. ერისთავის შვილი — ვახტანგ ერი-
სთავი, — ჩვენს სახლს ხშირად ესტუმრებოდნენ ხოლმე მეტყვევ ჩერვის გამომძიებე-

ლი რაჟდენოვსკი, ოფიცერი რედკინი, რომელიც გატაცებით ხატავდა გურიის პეიზაჟს. გამომძიებელი რაჟდენოვსკი მამაჩემმა სიკვდილს გადაარჩინა. 1903 წელს, როცა მათ, გაძარცვის მიზნით „ფირალები“ თავს დაგვესხნენ. იმ დროს გამომძიებელი ჩვენთან სტუმრად იყო. ერთ-ერთმა მძარცველმა წამოიყვინა: „ბიკებო, ეს გამომძიებელია, მოვკლათო!...“ მამაჩემი არ დაბნეულა და ფირალებს უთხრა: „არ გაბედოთ! თავი არ შეირცხენით, ეს მასწავლებელიაო“. ფირალებმა მამაჩემს დაუჯერეს და რაჟდენოვსკის ხელი არ ახლეს“.

ერთი წლის შემდეგ დ. ერისთავი შორაპნის მასრიდან მშობლიურ კუთხეში დაბრუნებას ახერხებს და მუშაობას აგრძელებს ოზურგეთში. თუ არ მივიღებთ მხედველობაში იმას, რომ რუსეთ-იაპონიის ომის დროს იგი მობილიზებული იყო მეფის არმიის რიგებში და ციმბირში ქ. ვერხნეულნისკში, სამხედრო ლაზარეთში ქირურგად მსახურობდა, დ. ერისთავმა ძველი თავისი ცხოვრების შინაარსიანი წლები გურიამი გაატარა.

რუსეთ-იაპონიის ომიდან დაბრუნებულ დ. ერისთავს გული მოუკლა მეფის დამსჯელი რაზმების მიერ დაბრუნებული და დამწვარი გურიის სოფლების ნახვამ, რომელმაც მას დააწერინა მოთხრობა „შავბნელი ძალები“. ეს იყო პერიოდი, როცა ცარიზმი, რუსეთის პირველი რევოლუციის დამარცხების შემდეგ, ხალხზე გამარჯვებას ზეიმობდა.

თავისი საზოგადოებრივ-პრაქტიკული მოღვაწეობით დ. ერისთავი თავიდანვე ხალხის სამსახურში ჩადგა, რადგან მტკიცედ სჯეროდა თავისი ქვეყნის ნათელი მომავალი. დ. ერისთავის აქტიური მონაწილეობით ოზურგეთში გაიხსნა საშუალო სასწავლებელი, აფთიაქი და სტაციონარი.

მეფის ხელისუფლების წარმომადგენლები ხედავდნენ, რომ დ. ერისთავს, როგორც მეურნალს, მწერალსა და საზოგადო მოღვაწეს, ხალხში კარგი ავტორიტეტი ჰქონდა და ამიტომ, ზოგ შემთხვევაში, მის მიმართ დათმობაზეც მიდიოდნენ. იყო შემთხვევა, როცა დ. ერისთავი საექიმო დახმარებას უწევდა პოლიტიკურ დევნილებს და თავს საფრთხეში იგდებდა, მაგრამ მის უშიშარ და შეუპოვარ ხასიათს თავისი გაჰქონდა.

შუალამა. კოკისპირულად წვიმს, ქექა-ქუხილისაგან ყურთასმენა დაჩქულია. კარზე კაკუნი გაისმის. მსახური ქალი, რომელსაც ღერფიდან სრინავს, ლოგინში შეიშმუნა. კაკუნი განმეორდა.

— დავიღუპეთ, კვლავ ყაჩაღები დაგვესხნენ! — გაიფიქრა ქალმა და შეისისაგან კედელს მივსრა.

— გამოდით კარი, ექიმი მინდა, მძიმე ავადმყოფი მოვიყვანეთ! — მოისმა გარედან მაშაყის ბოხი ხმა.

— ექიმს სძინავს, ვერ გავაღვიძებ! — უპასუხა ქალმა.

— ნუ გეშინიათ, მძარცველები არა ვართ, დიმიტრი ექიმი გვინდა! — განმეორდა ოხონა.

მალე კარი იღება და ხალათგადაცმული ექიმი კარებში დგას.

— ბატონო დიმიტრი, მძიმე ავადმყოფი გვყავს, ცხენები მზადაა, უნდა წამოვიდეთ! — ეუბნება ექიმს მალალი, შავგვრემანი, წვერმოშვებული, ჩაბალახმოხვეული კაცი, რომელსაც ნაბდის შიგნიდან მოუჩანს ირიბად გადაიღული ვაზნებიანი „დალიკები“.

— რა ჭირს ავადმყოფს? — იკითხა ექიმმა, რომელმაც იმ წამს მოისაზრა, ვისთან ჰქონდა საქმე.

— დაჭრილია!

— ოცდა დამიადეთ, ხელსაწყოს გამოვხარშავ, ტანზე გადავიცემა და წამოვალ! — დიხვად მიუგო ექიმმა, რომელსაც ჭალარაშერეული თმის კუდულები განიერ შუბლზე ჩამოღვროდა.

თენდებოდა, როცა სოფელ ასკანაში, ტყის პირას, ფიცრულ სახლში დ. ერისთავი

გნა მძიმედ დატვირთილი ავადმყოფის ოპერაცია დაამთავრა. ოთარიდან გამოვიდნენ თოფ-იარაღში ასხმულ ვაეკალებს გადახედა. ისინი წამოდგნენ და მოწყალე ზეპირით დაუწყეს ცქერა ექიმს. ხმას კი არავინ იღებდა.

— ეითომ, გადაჩეხა, ბატონო ტიტოკო?!

— ძლიერი ორგანიზმი აქვს. ვფიქრობ, გაუძლებს!

— შენს მარჯვენას ვენაცვალე, ექიმო, ტყვილად არ გვეხვეწებიდა, ჩვენი ტიტოკო მომიყვანეთო! — გახარებული წამოიძახა ერთმა მათგანმა, რომელსაც წითური უღვა-
შები და არწივივით მოშვილდული წარბები ჰქონდა... დატვირთილი გახლდათ დათავი-
შეგარდახდე.

როგორც მკურნალის, დ. ერისთავის მოღვაწეობა არ შემოიფარგლებოდა საქარ-
თველოს ერთი კუთხით. იგი თავის თეორიულ და პრაქტიკულ ცოდნას უზიარებდა
საქართველოს იმდროინდელ მოწინავე ექიმთა საზოგადოებას.

„1918 წელს მამაჩემმა საქართველოს მწერალთა საზოგადოების კრებაზე გააქვით
მოხსენება, რომელშიც გააშუქა ის უაღრესად მანერ მოვლენა, როცა ნარკოტიკების
ხმარება უარყოფითი გავლენას ახდენდა ხელოვნებასა და, საერთოდ, გონებრივი მუშა-
ების საქმიანობაზე. ეს საკითხი მწვავედ იმიტომ იდგა, რომ ზოგიერთი იმდროინ-
დელი პოეტი ევროპიდან შემოტანილი ნარკოტიკებით იმანჯვდა თავს“ — იგონებს
დ. ერისთავის შვილი ვ. ერისთავი.

დ. ერისთავი იყო მეტად კეთილი და გულშემოტივარი ექიმი, რომელმაც არ
იღარა ავადმყოფების გარჩევა გვარისწილობითა და მდგომარეობით. განსაკუთრებით
გზარდებოდა ღარიბი გლეხობა.

აღნიშნულს ადასტურებს აწ გარდაცვლილი ანეტა გლახუნის ასული ნაცვალაძე-
ვადაქტორიას მოკონება: — „კარგად მახსოვს 1911 წელი, მამაჩემი ახალგაზრდაცვი-
ლი იყო. ჩემი ძმა ალექსი მძიმე ავად გახდა. კიათურაში გაიყვანეს და სახლში
ავადმყოფი ჩამოვიდა. გურიაში მამის ერთი ექიმი — ტიტოკო ერისთავი იყო. წავიდა
ჩემი ძმა სიმონი და ცხენით ჩამოიყვანა ექიმი აკეთში. ტიტოკომ ავადმყოფი გასინ-
ჯა, წამალიც მოგვცა და ერთი კაზიკი ფული არ აიღო. „იმის“ პატივი დავცდო, რომ
ჩემს ოჯახში ისაღილა“.

დ. ერისთავის შესახებ უფრო საგულისხმო ცნობა დატოვა ჩოხატაურის რაიონის
სოფელ ქვენოზის მკვიდრმა სარდიონ ლუკას ძე ბოლქვაძემ, რომელიც ძალზე ახ-
ლოს იცნობდა თავის მეზობელ ექიმს.

„დიმიტრი (ტიტოკო) ერისთავი გურიაში იყო ყველაზე გამოჩენილი ექიმი, რო-
მელიც ითვლებოდა „ოზურგეთის მზრის უფროს ექიმად. მას ეხებოდა ახალგაზრდე-
ბის განმრთვლების შემოწმება და სამხედრო სამსახურში გაწვევის საქმე. ამ დროს
იგი ზედმიწევნით თბიერებული იყო, მისი მოსყიდვა არავითარ შემთხვევაში არ შეიძ-
ლებოდა. ყველას ერთი საზომით უდგებოდა. კვირა დღეს იგი ამოდიოდა თავის სო-
ფელში — გორაბეროვოვლში, სადაც მას ჰქონდა ოჯახი და მამული. იქაც აუარე-
ბელი ავადმყოფი ხდებოდა. ბავშვებს პირველ რიგში გასინჯავდა... დ. ერისთავს
ჰქონდა წისქვილი, რომელშიაც ამუშავებდა ხაშურელ კაცს, რომელსაც ნაბრძანები
ჰქონდა, მინდი და ფული არავისგან აეღო, ყველას უფასოდ მომსახურებოდა“.

როგორც ექიმს დ. ერისთავს ახლო მეგობრობა ჰქონდა ივ. გომართელთან. გუ-
რიიდან თბილისში ჩასულ ავადმყოფს ივ. გომართელი ეტყოდა: „ჩემთან რატომ
ჩამოდი, იქ ტიტოკო ახლოს არ გყავდათ? მე იმაზე მეტს ვერაფერს გეტყვიო“.

1895 წელს 33 წლის დამბეჭდილ გაზეთ „ივერიაში“ დ. ერისთავმა საუწყაროზე
გამოიტანა სოფლის ექიმებაშუბის მკვებელური საქმიანობა, რომელსაც „საზღვარი არ
ჰქონდა გურიაში“. იგი სასტიკად ებრძოდა „ექიმებს“, რომლებიც თავიანთი ყალბი
საქმიანობით ტყავს აძრობდნენ ისედაც ვალატიკებულ ხალხს.

ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში არაერთხელ აღუნიშნავთ ის ფაქტი, რომ ზეცხრამეტე საუკუნის მოღვაწეებს ჩვენი ქვეყნის მაშინდელი აწმყო მრავალ საზრუნავს უჩენდა, რომელთაგან მთავარი იყო ფიქრი ღარიბი გლეხობის მომავალსა და კულტურული დონის ამაღლებაზე. ის მდგომარეობა, რომ გლეხობას სჩაგრავდა ყოფილი მებატონე, მღვდელი, მეფის მოხელეები და ჩარჩ-ვაჭრები, ძალიან აღშფოთებდა დ. ერისთავს.

აღნიშნულის დასადასტურებლად საჭიროა დავასახელოთ 1895 წლის ყურნალ „ჯვალის“ 21-ე ნომერში დაბეჭდილი ღარაჯის წერილი „ვისი ბრალია“, რომლის საპასუხოდ დ. ერისთავმა 1895 წელს № 113 გვზეთ „ივერიაში“ მოათავსა წერილი სთათურით: „პასუხის მაგიერ ღარაჯს“. მასში აშკარად ჩანს დ. ერისთავის პოლიტიკური შეხედულება, რომ იგი სასტიკად ებრძვის ქორ-ვაჭრებს, რომლებიც წურბელსა-ვით სწოვდნენ ღარიბი გლეხობის სისხლს.

„ივერიის“ ფურცლებზე დაბეჭდილი წერილები აშკარად მოწმობს, რომ დ. ერისთავს საზოგადოების წინსვლისა და კეთილდღეობის უმთავრეს საშუალებად მიაჩნდა ხალხში სწავლა-განათლების შეტანა, კულტურული დონის ამაღლება, გლეხებსა და ვაჭრებს შორის ეგრეთწოდებული „შუამავალი“ ორგანიზაციების დაარსება, რაც დღეს გლეხს იხსნიდა ჰყვლეფელთა კლანჭებისაგან.

აქვე უნდა შევეხოთ დ. ერისთავის პიროვნულ თვისებებს, რომელთა შესახებაც ზისმა შეიღმა ვ. ერისთავმა საინტერესო მოგონება დატოვა: „ერთი შეხედვით მამაჩემი გოროზი ადამიანის შთაბეჭდილებას ტოვებდა. თავს ადვილად არავის გაუყადრებდა. ავებულებით გამხდარი იყო, მისი მოთხოვნის გმირის დათოკა გორდელანის მსგავსად იცოდა „აბილილება“, თოფის წამალივით ფიცს კაცს უყვარდა ნადირობა, იყო შესანიშნავი მსროლელი... ჰყავდა ნაცნობ-მეგობრების ფართო წრე. ასეთები იყვნენ: პოეტი სიმონ გუგუშავა, დრამატურგი ტრიფონ რამიშვილი, ზაქარია ჭიჭინაძე, ლავრენტი წულაძე (დ. ვერმიცანაშვილი), მისი ძმა აპოლონ წულაძე, ფოთის ქალაქის თავი და სახალხო მასწავლებელი ნესტორ თავდგირიძე, პუბლიცისტი ნიკო იავდგირიძე, სახალხო მასწავლებელი არსენ წითლიძე, მ. თაყაიშვილი, პოლკოვნიკი ბერიძე, პარმენ თოთიბაძე, აგრონომი ნაკაშიძე და პოეტი გიორგი ჭალადიშვილი. ეს უკანასკნელი მისი მოყვარეც გახლდათ“.

დ. ერისთავი ღრმა ტყვიელებს განიცდიდა ხალხისა და ქვეყნის სასარგებლო შეი-ლის დაკარგვაზე. 1893 წლის 15 მაისს სოფ. აკეთში გარდაიცვალა დ. ერისთავის ძე-ლო მეგობარი ნესტორ ალექსანდრეს ძე თავდგირიძე, რომლის სიკვდილი გაზეთმა „ივერია“ დიდი მწუხარებით აუწყა მოწინავე ქართველ საზოგადოებას. მიცვალებულს გამოსათხოვარი სატყვეები უთხრეს სიმონ გუგუშავამ, დიმიტრი ერისთავმა, არსენ წითლიძემ და ლავრენტი წულაძემ.

დიდი ოქტომბრის სოციალისტური რევოლუციის წინა წლებში დ. ერისთავი არ-მეფილი იქნა ოზურგეთის ქალაქის თავად, რაც დემოკრატიული ძალების ერთგვარ განარჯვებას მოასწავებდა. ხალხი რომ დ. ერისთავის მოღვაწეობას დიდად აფასებდა, ამას მოწმობს ოზურგეთში არჩევა საიუბილეო კომიტეტისა, რომელსაც გადაწყვეტი-ლი ჰქონდა დ. ერისთავის 40 წლის საზოგადო მოღვაწეობის აღნიშვნა, მაგრამ იგი რამდენიმე დღით ადრე გორა-ბეროეთულში 1924 წლის 17 დეკემბერს გარდაიცვალა. იგი დაასაფლავეს თავის დაარსებულ საავადმყოფოს ეზოში, ხოლო ქუჩის გაფართო-ვასთან დაკავშირებით მისი ნეშტი გადასვენეს მოიდანახეს სასაფლაოზე.

დ. ერისთავის დაკრძალვას დიდძალი ხალხი დაესწრო. მიღებული იყო სამგლო-ვიარო ღებებები საქართველოს მწერალთა კავშირიდან, რედაქციებიდან, მოწინავე ქართველი მოღვაწეებიდან.

ლადო შარაშიძე

„აჭარა ყოველთვის მხიბლავდა“

ჩვენმა საზოგადოებრიობამ ფართოდ აღნიშნა სოციალისტური შრომის გმირის, სსრ კავშირის სახალხო მხატვრის, შ. რუსთაველის პრემიის ლაურეატის, აჭარის ასსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწის, ბათუმის საპატიო მოქალაქის ლადო გუდიაშვილის დაბადების 90 წლისთავი.

ლადო გუდიაშვილი ქართული საბჭოთა ხელოვნების განსაკუთრებული წარმომადგენელია. იგი განეკუთვნება კულტურის მოღვაწეთა იმ მცირე ჯგუფს, რომლებმაც ჩვენს სამშობლოს, ჩვენს ერს მსოფლიო აღიარება მოუპოვეს.

ჩვეულებრივად ხელოვანი ახალი კუთხის გაცნობისას განუზომლად იხიბლება მისი სილამაზითა და თავისი შემოქმედების ახალი შემაერთების წყაროდ მიიჩნევს. ასეთი განწყობილებებით აღიჭურვა ლადო გუდიაშვილი, როდესაც მან პირველად იხილა აჭარა და მისი დედაქალაქი ბათუმი. ეს იყო 1917 წელს. იგი მონაწილეობდა ე. თაყაიშვილის მიერ მოწყობილ სამხრეთ საქართველოს კულტურის ძეგლების შემსწავლელ ექსპედიციაში. შემდეგ იგი ბათუმს ეწვია 1919 წლის დეკემბრის შუა რიცხვებში, როდესაც დავით კაკაბაძესთან ერთად საფრანგეთში მიემგზავრებოდა, რამდენიმე დღის განმავლობაში ლადო გუდიაშვილი მეგობარ მხატვარს დაატარებდა ქალაქის ქუჩებში და მეგზურობას უწევდა.

ლადო გუდიაშვილის საფრანგეთში ყოფნის პერიოდი ფრიალ ნაყოფიერი გამოდგა. ამის შესახებ ბევრი დაიწერა. საკმარისია ითქვას, რომ პარიზში ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ექვსი წლის განმავლობაში მოეწყო ლადო გუდიაშვილის ნაწარმოებთა გამოფენები, მათ შორის სამი პერსონალური. მისი ნახატები გამოფენილი იყო მარსელში, ბორდოსა და ლიონში, აგრეთვე ლონდონში, რომში, ბრიუსელში, ბერლინში, ამსტერდამში და ნიუ-იორკში. მხატვრის ნამუშევრები შეიძინეს ამერიკის, საფრანგეთის, ესპანეთის, პოლანდიის, იტალიის მუზეუმებმა და სამხატვრო გალერეებმა.

1924 წელს ლადო გუდიაშვილს სახელოსნოში ეწვია პარიზის ყველაზე ცნობილი გალერეის პატრონი როზენბერგი და მხატვარს მიმართა: შევიტყვე, რომ თქვენ სამშობლოში ბრუნდებით... პარიზი უცნაური სიურპრიზების ქალაქია. მე რომ თქვენთან მოვედი, რაღაცას ნიშნავს. ისეთი დიდი გალერეის პატრონი, როგორიც მე ვარ, მხატვართან სახლში არ მიდის. მე მინდა გამოვით.

თქვენ მიღიზიანთ სწორედ იმ დროს, როცა იწყება თქვენი აღიარება. თუ არ გადაიფიქრეთ, იცოდეთ, ეს იქნება დიდი შეცდომა.

ლადო გუდიაშვილმა ასე უპასუხა: ძალიან მიყვარს პარიზი. მან ბევრი რამ მოიკა და მასწავლა, მაგრამ მაინც უნდა წავიდე, ჩემი ქვეყნის მზე და მიწა მენატრება.

მართლაც, არ ასეობდა ძალა, რომელიც თავისი ქვეყნის მზისა და მიწის სი-
ყვარულს წინ აღუდგებოდა. გამოჩენილი მხატვრის შემოქმედება მისი ხალხისათვის
სი ისტორიის სიყვარულის ჰიმნია. დიდი ხელოვანის ჯადოსნურმა ფუნქცია საქართვე-
ლოს ყველა კუთხის სიღამაზე წარმოაჩინა ტილოებზე, მაგრამ არ შეცვლებით თუ
ვიტყვი, რომ აქააღმდომი მხატვრის სიყვარული განსაკუთრებული იყო. ეს თუნდაც
იმით გამოიხატება, რომ თავისი სიცოცხლის ბოლო ათი წლის განმავლობაში, ყოველ-
ჯერად, ბათუმსა და ქობულეთში ისვენებდა, ეცნობოდა აქარის შავი ზღვის სანაპი-
როზე განლაგებულ სოფლებს, ბათუმის ყველა უბანს.

აქარისადმი სიყვარული ლაღი გუდიაშვილმა საჯაროდაც არაერთხელ გამოხატა.
მკითხველს ვთავაზობ მხოლოდ რამდენიმე გამოთქვას:

„აქარა — საქართველოს ერთ-ერთი უღამაზესი კუთხე — ყოველთვის მზიბლავდა
და ჩემში ახალ შემოქმედებით განწყობილებას ბადებდა.

მე მიყვარს აქარა, რომელმაც ისტორიისათვის რაღაც უმნიშვნელო დროის მან-
ძილზე ჩამორჩენილიდან ეკონომიკისა და კულტურის ყველა დარგში უმაღლეს
წარმატებებს მიაღწია ეს წარმატებები განპირობა ამ კუთხის ადამიანთა დაუცხო-
მელმა შრომამ.

აქარის წესმა თუ კლები, მეცნიერი თუ ხელოვანი დღეს იმისათვის იღწის, რომ
თავიანთი წვლილი შეიტანონ ხეთწლედის გრანდიოზული გეგმების განხორციელება-
ში, რის შედეგად ჩვენი ქვეყანა უფრო ძლიერი გახდება, ამაღლდება საქართველოს
ეკონომიკა და კულტურა და აქარაც უფრო დამშვენდება, გაღამაზდება. ყველაფერს
ამას შრომით მივაღწევთ.

ჩემი სიყვარული ამ დიდებული კუთხისადმი ბევრ ნაწარმოებში გამომჟღავ-
ნებია“...

„მწყურრა მოვაჭრო აქარას. საქართველოს იმ კუთხეს, სადაც მხატვრულ ოცნე-
ბას განუზომელი თესვფლება ენიჭება. აქარის წალკოტში ყოფნისას მხატვარი ხელ-
სკავიანი ხდება, და ვინ მართო მხატვარი? ასეა პოეტიც, ყველა შემოქმედი...“

„ბათუმი ჰყურს ჩემს გულს, სულს მიმზნევებს, მახალისებს, ხელს მიწყობს
ასეთს ბრძოლაში, სნივებს დიდ შემოქმედების ძალას, ასხივოსნებს ჩემს პალი-
ტრას ახალ ფერთა კვარებით. ამიტომ მიყვარს ბათუმი და შავი ზღვა, იგი უნებლიეთ
გაგონებს შარლ ბოლერის ლექსს „ალბატროსს“.

„აქარის ლანდშაფტმა, პიოზაჟებმა, მეცნარეებმა და ვარდ-ყვავილებმა, ასევე ნა-
ტურმორტებმა, შექმდებლია, არ წარმოშვას მხატვარი. ბედნიერია ასეთ ბუნებაში
შობილი მხატვარი იმ მოქანდაკე. ისინი მუდამ აღჭურვილი იქნებიან ნატიფი ჩაზის,
ფერის უმდიდრესი შერტყნებითა და მაღალმხატვრული გემოვნებით.

ბათუმელ მხატვრებს ბუნება აჯილდოებს ნიჭით, იშვიათი ტალანტით, მხატვრული
ოსტატობით, ფაქიზ გემოვნებით. ისინი სინამდვილეს ინდივიდუალური აღქმისა და
ვაგების საშუალებით ასახეობენ.

ბათუმელ მხატვართა შემოქმედებას ახლოს ვიცნობ. მათი ნამუშევრები გამოირ-
ჩევა საკუთარი ხელწერითა და პროფესიული ოსტატობით. განსაკუთრებული ინტე-
რესით დავათვალიერებ ბათუმში ახალგაზრდა მხატვრების გამოფენა, ხოლო შემდეგ
ბედნიერება მგვსა ქობულეთში დავსწრებოდი აქარის მხატვართა მოძრავე გამოფე-
ნის გახსნას. იქ ვიხილე ბევრი შესანიშნავი ნაწარმოები“...

„აქარის, კერძოდ კი ბათუმის გეოგრაფიული მდებარეობა ფრიალ მომზიბლავ-
ლი... ერთი მხრივ, მას ეკვრის უღამაზესი მთის ქედი, დაბურული ტყით, მეორე
მხრივ, მას აშვენებს ზღაბრული სიღამაზის, ცისარტყელას ფერებით მოლივლივე შა-
ვი ზღვა წარმატადი სანაპიროთა. შეუღარებელია ბათუმის ბაღნარი. მიდამოები, აქ
შეტვდებით დიდებულ სუბტროპიკულ მცენარეებს, უცხო ვარდებს, საოცარ ყვავი-
ლებს, რომლებაც სავირონის ცისაგან მოვლენილი გეგონებით. ზღვაური არწყევს

განკენარ 'პალმათა ცისფერ ტოტებს. ეს ჯაღოსნური მარაოები ზურმუხტოვან დიღებად ეფინებოან ბათუმის თვალწარმეტაც ირემარეს. თუ ეძებ ედემსა დასაწყისს ხეს, შეჩერდი აქ. — სადაც დედამიწა საკმეველს აქმევს...

ბათუმისადმი უსაზღვრო სიყვარულის გამოხატულება იქნება ჩემი პერსონალური გამოთქმის მოწყობა აქ, თქვენს მშვენიერ ქალაქში“.

„1922 წელს ვლადიმერ მაიაკოვსკი ჩამოვიდა პარიზში, მესტუმრა სახელმწიფო. მან ბევრი რამ მამობი თავის ცხოვრებაზე, მომავალი მოგზაურობის გეგმებზე. განსაკუთრებული ინტერესით, საყვარულით ასენა ბათუმი. ლადო, შენ რას იტყვი. განა საქართველო და მისი უმშვენიერესი კუთხე აჭარა ედემი არ არის? ეს ის ქვეყანაა, ის არეზია, სადაც ყმაწვილური აღტაცებით ხარობს გული, ხარობს თვალი, სადაც პოეტის სული ოცნების სამყაროშია. იქაურობა ფიქრთა ღელვას და გრძნობათა ნადღვარს ანიჭებს განუზომელ თავისუფლებას. ლურჯი ზღვის ყოველდღიური ხილვა ავსებდა ჩემს პოეზიას რომანტიკით, ალერსით, სიხარულით. ცხოვრებაც ხომ გრივალთან მუდმივი ზრძოლა... თუმცა მე კმაყოფილი ვარ ჩემი საიცარი სხედრით, თავს ვრატხ ნეტარად. მე ვალში ვარ ქართული ბუნების მშვენიერების წინაშე და დავბრუნდები თუ არა ტრფილის ცეცხლით აღგზნებული, აჭარას მივუძღვნე ლექსების მთელ ციკლს“.

ლადო გუდიაშვილმა თავის შემოქმედებაში აჭარის თემას მიუძღვნა 40-მდე ფერწერული და გრაფიკული ნამუშევარი. ამ თემაზე პირველი ნაწარმოები მხატვარმა შექმნა 1950 წელს. ეს არის საშუალო ზომის ფერწერული ტილო „ჩაის კრეფა“. შემდეგ წოდებში დახატული „ბრიგადი ჩაის პლანტაციიში“, „კოლმეურნე გოგონები“, „უხვი მოსავალი“, გრაფიკული ნამუშევრებიდან ცალკე აღნიშვნის ღირსია: „კოლმეურნე ქალი მანდარინით“, „ზღვის სანაპიროზე“, „ბათუმელი ქალიშვილი“, „კოლმეურნე ქალები“, „მახინჯაურელი მეჩაიე მზია“, „ხელვაჩაურელი მეჩაიეები“, „სტუმრები ქობულეთის პლაჟზე“ და სხვ. განსაკუთრებით გვინდა აღვნიშნოთ გავუფრთხილ პორტრეტის სტილით გადაწყვეტილი „კოლმეურნე გოგონები“, რომელიც აჭარის სახელმწიფო მუზეუმის ექსპოზიციას ამშვენებს. სურათში საკოლმეურნეო პლანტაციის ფონზე წარმოსახულია სამი არაჩვეულებრივი სილამაზის გოგონა, რომელთა მიშვიდველი აღნაგობა, სახის გამოქვეყნება და გარეგნული მორთულობა საზეიმო განწყობილებას უფრო გადმოსცემს, ვიდრე შრომით შემართებას. მაგრამ მხატვრის ასეთი ჩანაფიქრი თავისებურ ახსნას პოულობს. ლ. გუდიაშვილის ღრმა რწმენით, სოციალისტურ საზოგადოებაში შრომა აკეთილშობილებს ადამიანს, იგი ნერვავს სილამაზეს და სიკონსტრუქციას. ყველაფერი, რაც ადამიანს ამშვენებს, შრომის ნაყოფია. დიახ, ნამდვილ შრომას დაწაფებული ადამიანები სულიერად და გარეგნულადაც ლამაზნი არიან.

ლადო გუდიაშვილი 1974 წლის აპრილში ბათუმში ყოფნისას ძალზე დაღლილი იყო, ნაღვლიანი განწყობილება დაუფლებოდა. შევთავაზეთ ქალაქგარეთ გასეირნება, დაგვთანხმა. მხატვარ გ. ტულუშის ავტომანქანით გეზი ჭოროხის ნაპირისაკენ ავიღეთ. მალე ბატონი ლადო სულ გამოიცვალა, აჭარის წარმტაცმა ბუნებამ დიდად მოიხილა იგი და აღტაცებაში მოიყვანა. გონიისაკენ გავმზავარეთ. აქაურობამ მოწყენილი ლადო გუდიაშვილი საესებით გამოაჯანმრთელა და გუნება-განწყობილება საოცრად შეუცვალა.

ერთ საღამოს ლადო გუდიაშვილის მეუღლემ, ქალბატონმა ნინომ, მძხოვრა კინოსურათი „მზე შემოდგომისა“ მანახეთ. გაგონილი მქონდა, რომ ამ კინოფილმში ქართველი მხატვრებიც ვაღებოთ, მაგრამ ვინ იყვნენ, ლადომ არ გავკვიშილა. ჩვენს ადგილობრივებს სხლდარი არ ჰქონდა, როცა ეკრანზე სწორედ იგი ეჩაღეთ. ქალაქურ ცნაგას ლადო კეშმარიტად ქართული, უჩვეულოდ კეთილშობილური იერით ასრულებდა, ლადომ მას ქართული ეროვნული ფრესკის ზატოვანება და პლასტიკურობა შესძინა. ფილმის ჩვენების შემდეგ ყველას გასაგონად ვთქვი, რომ ჩვენს შორის ლადო გუდიაშვილი იმყოფებოდა. უნდა გენახათ, როგორ შემოხვივნენ მაყურებლები მხატვარს და რა კმაყოფილებით უზიარებდნენ მას თავიანთ აღტაცებას.

1973 წელს ბათუმში გაიმართა ლადო გუდიაშვილის ნამუშევრების პერსონალური გამოფენა. ეს იყო ჩვენი ქალაქის კულტურული ცხოვრების მნიშვნელოვანი მოვლენა. შეუძლებელია სიტყვებით გადმოიცეს ის აღფრთოვანება, ხელოვნების ის დღესასწაული, იმ დღეებში რომ სუფევდა. ერთი თვის განმავლობაში გამოფენას 56 ათასი დამთვალიერებელი ეწვია. დაიწერა 100-ზე მეტი მადლიერებისა და აღტაცების გამომხატველი შთაბეჭდილება.

ლადო გუდიაშვილმა ჩვენი კუთხის დიდი სიყვარული იმითაც გამოხატა, რომ თავისი დაბადების 75 წლისთავი ბათუმში იხეიმა.

სიამაყის გრძნობით ვისვები, როდესაც ჩემს ოჯახურ გალერეაში ლადო გუდიაშვილის პორტრეტსა და მის ათ ნამუშევარს შევყურებ. მხატვარმა სხვადასხვა დროს ეს ნაწარმოებები თბილისი სიტყვებით გამოხატული ავტოგრაფებით მომიძღვნა. ეს სურათებია: „თამარ მეფე“, „ქალიშვილი“, „იოანე და შველი“, „ფიქრია“, „თინათლოს სიმღერა“, „ლამაზმანი ჩიტუნათი“, „კოლხის ოჯახი“, „ქალიშვილი დოქით“.

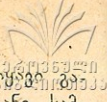
აქვე არ შეიძლება არ გავიხსენოთ ის შესანიშნავი მოგონებები, რომლებიც დღეს მხატვარმა ჟურნალ „კორიზში“ დაბეჭდა 1980 წელს. ესენია: „შენ ჯერს იწერდი იმ დამეს, მერი“ და „პარიზი, პარიზი...“ განსაკუთრებით დიდი გამოხმაურება ხვდა წილად მოგონებას გალავტონ ტაბიძის პოეტური მუზის — მერი შერვაშიძის შესახებ. პირველად სწორედ ამ მოგონებაში აუწყა ლადო გუდიაშვილმა ფართო მკითხველს, რომ გალავტონის მერი რეალური პიროვნება იყო და არა პოეტური წარმოსახვა. მოგონებასთან ერთად ასევე პირველად დაიბეჭდა მერი შერვაშიძის პორტრეტი.

ფასდაუდებელია ლადო გუდიაშვილის ცხოვრებასა და შემოქმედებით მოღვაწეობაში მისი მეუღლის, ქალბატონ ნინოს წვლილი. მხატვარი თავის „მოგონებების წიგნში“ წერს: „ბევრ რამეს, რაც მე შემიქმნია, რაც გავაკეთე, რაც იყო და როგორც იყო, უპირველეს ყოვლისა, მე ვუმაღლი ჩემს მეგობარს — მეუღლე ნინოს. იგი მუდამ თავდადებათ, ფანტიკური რწმენით, ჩემდამი, ჩემი მომავლისადმი, აკეთებდა ყოველივეს და თუ მე ბევრი რამ, ასე თუ ისე, გადავიტანე, ბევრ რამეს ვაუძელები და მცირეოდენი რამ შეეჭმენი, იმიტომ, რომ ჩემს გვერდით მუდამ ნამდვილი მეგობარი იღვას. მე მისგან თვით სიცოცხლით ვარ დავალუბული“.

ხელოვნებათმცოდნე ნინო გუდიაშვილს მინიჭებული აქვს საქართველოს სსრ ზელოვნების დამსახურებული მოღვაწის წოდება.

1978 წელს ლადო გუდიაშვილს რამდენჯერმე ეწვია ასტრონომთა საერთაშორისო კავშირის გენერალურა მდივნის ასისტენტი, სწავლული ასტრონომი რიპარდ ვესტი, იგი ისე მოიწიბლა მხატვრის პიროვნულ თვისებებით, მისი ნამუშევრების მაღალმხატვრული ღირსებით, რომ სამშობლოში — გერმანიის ფედერაციულ რესპუბლიკაში დაბრუნების შემდეგ გადაწყვიტა ახლად აღმოეჩინა პლანეტისათვის. მიეკუთვნებია ლადო გუდიაშვილის სახელი. 1979 წლის 24 მაისს რიპარდ ვესტმა მიმართა საერთაშორისო ასტრონომთა კავშირის პრეზიდიუმს, რომ ერთ-ერთი პლანეტისათვის მიეკუთვნებინათ ლადო გუდიაშვილის სახელი. პრეზიდიუმმა შეისწავლა ლადო გუდიაშვილის ბიოგრაფია. ის მიღწევები, რაც მას მოპოვებული აქვს სახვითი ხელოვნების სფეროში და რამდენ მხატვრის შემოქმედება მსოფლიო მნიშვნელობის მოვლენას განეკუთვნება, მიიღო დადგენილება რიპარდ ვესტის მიერ აღმოჩენილი პლანეტისათვის ეწოდებინათ ლადო გუდიაშვილის სახელი. საერთოდ საერთაშორისო ასტრონომიის სამყაროში მნიშვნელოვანი ავტორიტეტით სარგებლობს საქართველო, ქართველი მოღვაწეები. ლადო გუდიაშვილთან ერთად პლანეტებს მიეკუთვნებული აქვთ თამარ მეფისა და ვეგინი. ხარაპის სახელები, აგრეთვე თბილისის, მცხეთის და ქუთაისის სახელები.

რიპარდ ვესტმა 1982 წლის 14 აპრილს ლადო გუდიაშვილის მეუღლეს გამოუგზავნა წერილი, რომელშიც აღნიშნავდა: „ბედნიერი ვარ, რომ ამ გზით მოვახერხე

ლადო გუდიაშვილის სახელის უკვდავყოფა. მისი შემოქმედების გაცნობით ვფიქრობთ, რომ დაგეგმილი და მოჭადრობულია. მასთან შეხვედრებმა გაამდიდრა ჩემი შინაგანი სამყარო. მისი მხატვრული აზროვნებითა და ღრმა სიბრძნით მოხიბლული, შევიცანი და ჩავწვი ხელოვნების საიდუმლოებას.

ლადო გუდიაშვილის გარდაცვალება დიდ დანაკლისს იყო ქართული და არა მარტო ქართული ხელოვნებისათვის.

1980 წლის 24 ივლისს — ჩვენი სათაყვანებელი მხატვრის დაკრძალვის დღეს — ლადო გუდიაშვილის ცხედარი სახლიდან (ყეცხოველის ქუჩა) მთაწმინდის პანთეონამდე წელით მისვენეს.

დიდებულმა მხატვარმა მთელი თავისი შეგნებული ცხოვრება მხოლოდ ხელოვნების უმწიველო სამსახურს ანაცვალა. სილამაზისა და მშვენიერების უბადლო მეტოტბე. საქვეყნოდ აღიარებული სახალხო მხატვარი ლადო გუდიაშვილი სამუდამოდ დამკვიდრდა ხელოვნების ისტორიაში.

ნერიკო ბოგაძე

მადლი ნიჭისა

ღირსსახსოვარი იყო ის დღე: ბათუმის მხატვართა საგამოფენო დარბაზში პირველად ეწყობოდა ჩვენი კუთხის მკვიდრი მხატვარი ქალის ნინო ნიჟარაძის ნამუშევრების პერსონალური გამოფენა. წარმოდგენილი იყო ფერწერული ტილოები, გრაფიკული ფურცლები, თოჯინები.

ხელოვნების სიყვარული ნინოს მშობლებმა ჩაუწერეს. ოჯახში ახლაც ინახება მისი მამის — პროფესორ ნადიმ ნიჟარაძის მიერ 1924 წელს შექმნილი ფერწერული ტილო. აქაა უნდა ვთქვათ, რომ მხატვრება არიან ნინოს ძმა ანზორი და მეუღლე ვახტანგი.

ნანო ნიჟარაძის ფერწერული ტილოები მცირე ზომისაა, თითქმის მხატვარი გაურბის დიდ ფორმებს და ქალური სინაზის, ინტიმურობის ჩარჩოში სურს მოაქციოს ჩვენი სამყარო. ექსპონირებულ პეიზაჟებს შორის მხოლოდ ორი — „ზღვა“ და „ნავი-ზნა“ ზეთის საღებავებით შესრულებული. მაგრამ ეს ორიც საკმარისია რომ დავინახოთ, თუ რაოდენ ფაქიზია მხატვრის მონაწილეობა, ნაზია ფერი, მაშინაც კი, როდესაც ბუნება ექსპრესიულია.

ფერწერულ ნამუშევართა შორის განსაკუთრებული ადგილი უკავია ნატურმორტებს. მათში მხატვარი გვიხატავს ჩვეულებრივ, ჩვენივე კარგად ცნობილ საგნებს და მათი განუმეორებელი სილამაზით ტკბება მაშინ, როდესაც მრავალ მათგანში ჩვენ მხოლოდ უტილიტარულ მხარეს ვხედავთ. ნატურმორტში „საათები“ მხატვარს მამა-პაპათა ნაქონი ჯიბის საათები ჩაუხატავს და მათ გვერდით ძველებური ბოქლომები, გასაღებები მოუთავსებია. უცქერი ნატურმორტებს და ჩვენი ბავშვობის საგნები ცოცხლდებიან, ჯიუტად გვახსენებენ თავს. ნატურმორტი „თუნავით“, ნატურმორტი „კოთხითი“, ნატურმორტი ძველებური სკამებით, ლარნაკებით, მაქმანებით... ზოგიერთ ნატურმორტში არა მარტო საგნებია, არამედ, ოთახის ინტერიერი და ისევ ძველმოდური ავეჯით გაწყობილი. მხატვარი ფაქიზად, სიყვარულით ეპყრობა ჩვენ წინაპართა

გემოვნებას, მათ ჩვევებს და წარსულის ეს სურათები ჩვენში გარდასულისადმი პატივისცემას აღიკვეს.

მხოლოდ მხატვარ ქალს შეუძლია ყვავილების ასეთი მრავალფეროვნება ასახოს სურათებში. იგი ამ შემთხვევაშიც არ ღალატობს თავის პრინციპებს. ის ნატურმორტი-ში გვიჩვენებს არა ეგზოტიკური, ჩვენი ბუნებისათვის უცხო, არამედ ისეთ ყვავილებს, ჩვენს ჰეობას და ევლებს რომ ამშვენებს, ასეთია „მინდვრის ყვავილები“, „ფანჯარა“, „ყვავილება“ და მრავალი სხე.

— მხატვრული გემოვნების ჩამოყალიბება მხოლოდ ოჯახში არ ხდება, — გვითხრა ნინო, — სკოლაში ბოტანიკას მასწავლობდა შესანიშნავი პედაგოგი, რომელმაც შეგვა-ყვარა საბუნებისმეტყველო საგნები. გვავალბედა, ალბომებში ჩაგვებატა ფორმები, ყვა-ვილები, ხეები და ჩვენც დიდი მონდომებით ვიხატავდით წიგნებიდან, სურათებიდან, ვეცნობოდით ბუნებას, ვირწმუნეთ მისი სილამაზე. ასე გადაიქცა ჩემთვის ბუნება უზარმაზარ, ბოლომდე ამოუკითხავ წიგნად.

— ნინო, რატომ აირჩიე თბილისის სამხატვრო აკადემიაში კინო-ტელეგანყო-ვილება?

— მაშინ ეს განყოფილება ახალი გახსნილი იყო და სიახლემ გამიტაცა, რა ვიცი, მგონი, არ შევძედარვარ.

გამოფენაზე მხატვრის რამოდენიმე ფერწერული თუ გრაფიკული პორტრეტი გა-მოუტანია. უმთავრესად ისინი სანტიმენტალური პორტრეტებია, ზოგ მათგანში მხოლოდ სახის მოდელირება აინტერესებს („ლუკა“, „ნიაკა“, „ავტობორტრეტი“), ზოგჯერ კი ალა-მიანის სულჯრა საქაროს გადმოცემა („ქალი ფანჯარასთან“, „დოლო“, ისევე „ავტო-პორტრეტები“ და რა თქმა უნდა, „ბები“ — თავისი დიდრონი, კეთილი და ყოვლის-შემძლე დაყოფილი ხელებით, მარტოობაში დარჩენილი, სევდიანი, რაოდენ ნაცნობი და საყვარელია მისი ფიგურა).

— გამოფენაზე დამთვლიერებელთა შორის საუბრისას ასეთ ფრაზას მოვკარი ყური, ფერწერაში მეუღლის გავლენა იგრძნობაო.

— გავლენისა რა მოგახსენოთ, მაგრამ მეუღლის აზრი ჩემთვის ყოველთვის საინ-ტერესოა და პირველი რეცენზენიც იგია. ვალში არც მე ვრჩები და მისი ნამუშევრე-ბის პირველი შეფასებელი გახლავართ. ჩვენთვის უფროსი ჯუფიშვილის ლუკას აზრიც საინტერესოა.

— უკვე ემზადება ხელოვნებისათვის?

— არ ვიცი, მისგან რა გამოვა მომავალში, მაგრამ ერთი ცხადია, შესაშური გემო-ვნება და ინტელიცა აქვს. ერთხელ მთელი ოჯახით ნოქალაქევის ნანგრევებს ვათვალიე-რებდით. მეუღლემ გადაწყვიტა ეკლესიის ეტიუდის დაწერა. ბევრი ეცადა, მაგრამ გან-წყობილება ვერა და ვერ გადმოსცა ფერში. ლუკას სალდაც მოუხანავს მუყაო, გვერდით მიუჭდა მამამისს და ბავშვური უშუალოებით გადაწყვიტა ვახტანგის თავსატეხი პრობ-ლემა... ორივე გაგვაოცა.

ექსპოზიციის უმეტესი ნაწილი გრაფიკას უჭირავს. აქ არის პორტრეტები, პეიზა-ჟები, თემატური ფურცლები, თეატრალური აფიშები, თოჯინების თეატრის დეკორა-ციების ესკიზები, ჩანახატები... მხატვრის გამოუყენებია სხვა და სხვა ტექნიკა, ხერხე-ბი, მანერა.

მხატვარ ქალს გრაფიკაში გაუცოცხლებია წარსულის ფურცლები, იგი ეტრფის ქალაქის ძველ უბნებს, რომლებსაც ჯერ არ დაუკარგავს მხოლოდ მათთვის დამახასია-თებელი კოლორიტი, რომლებიც გვიზიდავენ თავიანთი განუმეორებლობით და არა-სტანდარტულობით. ასეთი ფურცლებია „ძველი ბათუმი“, „მეფეგზეთა უბანი“, „ძველი თბილისი“ და ნათ გვერდით — დასავლეთ საქართველოს სოფლები ეზო-ბაღებითა და ოდა-სახლებით, რომლებიც გვიზიდავენ თავიანთი არქაულობით, მშობლიური სითბოთი

და სილამაზით. მხატვრისათვის დამახასიათებელი კამერულობა იგრძნობა. ნინო არ გვიხატავს თვალუწვდენელ, მრავალბლანიან სივრცეს. ის ყოველთვის შეზღუდულია, თქოს განგებ შეუკუმშავს, რათა ამ მცირედში დიდი სიყვარული ჩაატოს. შესრულების ტექნიკით ბევრი გრაფიკული ფურცელი ლითოგრაფიას მოგვაგონებს და რაღაც თავისებურ ეფექტს ქმნის, უცქერი და იხიბლები ფურცლებით „გაზაფხული“, „წვიმა“, „ზამთარი“, „იაილები“, „სოფელი“.

საინტერესოა თეატრალური აფიშები, შესრულებული გემოვნებითა და ოსტატობით, ისინი გამოირჩევიან ფერთა სიძუნწით, და კომპოზიციური დახვეწილობით, ასეთია „ბუტია“, „ყველა თავუნიას უყვარს ყველი“.

— სანხატვრო გალერეაში ტრადიციულად წლიწადაწი ორჯერ ეწყობა აპარის მხატვართა ნამუშევრების გამოფენა, ხშირად ვხვდებით პერსონალური გამოფენების მოწმე. მათ დათვალისთვის ერთ კანონზომიერებას ვამჩნევდი, არ დარჩენილა მხატვარი, რომელსაც დიდი ზომის ტილო არ გამოეთანოს გამოფენაზე, ხარკი არ გაედოს მონუმენტური ზომისათვის...

— მიმაჩნია, რომ მხატვრის ავტორიტეტი მისი ტილოს ზომასა და მოკიდებულებით... ხშირად პირიქით ხდება.

სურათის მონუმენტურობას მე მასში დაყენებული პრობლემებისა და მათი გადაწყვეტის უნარში ვხედავ. გამოგოცდებით, მეცა მაქვს სურვილი გადავჭიმო დიდი ტილო, ავიღო ფართო ფუნჯი და...

მხატვრის ნათქვამს თითქოს არ ეთანხმება დარბაზის დასაწყისში პროექტორით განათებული მისი უდიდებულესობა თოჯინა.

50-იან წლებში აპარის ფელარმონიისთან ჩამოყალიბებული იყო თოჯინების თეატრის მცირე დასი. უფრო მოყვარულები იყვნენ, ვიდრე პროფესიონალები და წარმოდგენები მსახიობთა კნთუზიზმით იღვებოდა... 1981 წლიდან ბათუმში გაიხსნა პროფესიული თოჯინების თეატრი და პირველი დღიდანვე თეატრის მთავარი მხატვარი ნინო ნიგარაძეა. მისი თოჯინები და მარიონეტები გამოფენის მშვენიერებაა. დარბაზის ეს კუთხე განსაკუთრებით იზიდავდა მაყურებელს. აქ ყველა ასაკის ადამიანს შეხედებოდა, ბავშვებთან ერთად თამაშევერცხილი ბებიები და ბაბუები ვერ ფარავდნენ აღტაცებას, მათ მესიერებაში ხომ მიძინებული ბავშვობის სურათები ცოცხლდებოდნენ.

აი, „წითელქუდა“, „წიქარა“, ზურგზე რომ ბავშვების ერთგული მეგობარი „ჯადოქარი“ შეუსვამს. იქვე ახლოს „ბურძღლა“ გაბდენილა, გვერდზე გამდგარა „ბატონი მეგლი“ და საცბილოს მოლოდინში გარინდულა. იქვე ახლოს „გლეხი“ მოკალათებულა და ეშმაკური ღიმილით შემოგვიცქერის. აი, „პრინციც“ და „პრინციცაც“ ორივე ნაზი, კეთილშობილი, სურათის ჩარჩოებზე შემოსკუპულა „თაგუნა“, და ყურებდაცქეტილი უსმენს „კოლონის“ ვილინოზე დაკრას, და კიდევ ბევრი ზღაპრის გმირი გაცოცხლებულა და თავს გვახსენებდნენ. ყველანი საინტერესო და კოლორიტულია, შესრულებულია დიდი გემოვნებით.

— ნინო, თოჯინების თეატრში მისი გახსნის დღიდანვე მუშაობთ, მანამდე კი სამხატვრო სასწავლებელში პედაგოგი იყავით. კმაყოფილი ხართ ახალი არჩევანით?

— რატომ არჩევანი? მე ხომ ჩემმა პროფესიამ მომიყვანა თეატრში. პედაგოგობის წლები დაუფიწყარი იქნება ჩემთვის. სასწავლებლის აღზრდილები ჩიტუტად გახსენებენ თავს, ორი მათგანი ჩემთან მუშაობს მხატვარ-შემსრულებლად. ასე რომ, ჩემი პედაგოგობა გრძელდება.

უცებ გაჩუმდა, სურათებისაკენ გადაიტანა მზერა. მე კი ვუცქერდი ოდესღაც ჩემს მოწაფეს, დღეს კი ორი შვილის დედას, მხატვარ ქალს, მოქალაქეს და ველოდი მისგან „აღსარების“ გაგრძელებას.

— დღევანდელმა ჩემმა სამუშაომ დიდი ფიზიკური და სულიერი ენერგია მომთხოვა.

გაცილებით მეტი, ვიდრე ვფიქრობდი. საბავშვო თეატრს ხომ ყველაფერი უნდა მისცე, რისი მიცემაც შეგიძლია, — ჩაფიქრდა და მცირე პაუზის შემდეგ გააგრძელა. — ბევრი სიძნელეც გვაქვს თეატრში, მრავალი ჩანაფიქრის განხორციელება შეუძლებელია ტექნიკური საშუალებების უქონლობის გამო, ბავშვები კი ჩვენგან ბევრს მოელიან...

— ჩემი ღრმა რწმენით, მათი მოლოდინი გამართლდება ნინო, ეხლაჩან არ ჩადგა მწყობრში ტექნიკის უკანასკნელი სიტყვით აღჭურვილი ბათუმის სახელმწიფო ცირკი? მალე განახლდება ჩვენი სიამაყე — ი. კავკაზაძის დრამატული თეატრი, ასე რომ „თქვენ ქუჩაზეც იქნება დღესასწაული...“

ზღაპრებმა გვაზიარა სიკეთეს თუ ბოროტებას, სიმართლესა თუ ტყუილს, სიყვარულსა თუ სიძულვილს და ა. შ. სწორედ ზღაპრებმა ჩამოგვიყალიბა მათი შეფასების უნარი და მათდამი ჩვენი დამოკიდებულება. სწორედ ზღაპრები, ხალხის ეს დაუშრეტელი სიბრძნე, მოზარდისათვის არის ტაძრის ის საძირკველი, რომელზედაც ცხოვრება ადამიანის სულიერ სამყაროს აგებს.

ამ კეთილშობილურ საქმეს ემსახურება ნინო ნიყარაძის თოჯინებიც.

...ბოლოს შთაბეჭდილებათა წიგნს მიუუჯექი. მრავალ ჩანაწერთა შორის დამთვალე იტყობოდა მხოლოდ ერთი ფრაზა ჩუქურთმის: „მადლობა ზღაპრისათვის და ბავშვობისათვის“.

განმავითარებელი სწავლების არსი

სწავლება ეს პროცესების მუდმივი განახლებაა. მოსწავლის პროცესი სწავლის პროცესში უფრო სრულყოფილი და უკეთესი ხდება, თუ, რა თქმა უნდა, სწავლება თავისუფალი რუტინისა და სქოლასტიციზმის რეციდივებისაგან და ცოდნის შეძენასთან ერთად პროცესების განათლებას, აღზრდას და განვითარებასაც ხელს უწყობს, ე. ი. თუ სწავლება განმავითარებელი ფუნქციის მატარებელია.

მაგრამ სწავლება ყოველთვის არ იყო და არ არის განმავითარებელი. კლასიკური პედაგოგია, როგორც მეცნიერება, ფაქტურად სწორედ სქოლასტიკური დიდაქტიკისა და რუტინის წინააღმდეგ ბრძოლაში ჩამოყალიბდა. ეს იყო ბრძოლა ხანგრძლივი და უკომპრომისო. ჯერ კიდევ ანტიკური ეპოქის მოაზროვნეები განასხვავებდნენ ერთმანეთისაგან სწავლებას, რომელიც არ იწვევს მოსწავლის პროცესების განვითარებას, და სწავლებას, რომელიც ადამიანს მეორე ბუნებას უქმნის, ე. ი. ისეთ ზეგავლენას ახდენს მოსწავლეზე, რომ თვისობრივად ცვლის მთელ მის პროცესებს.

ცოდნის შეთვისების აქტიური პროცესი, სწავლებისა და დასწავლის პროცესში საგნის გაგების ამოცანა, რაც მოგვიანებით კლასიკურ დიდაქტიკაში მისაწვდომობასა და შეგნებულობის პრინციპების სახით ჩამოყალიბდა, ანტიკური ეპოქის გამოჩენილი ფილოსოფოს-პედაგოგების სოკრატეს (469-399 ძვ. წ.), პლატონის (427-347 ძვ. წ.) და არისტოტელეს (384-322 ძვ. წ.) პედაგოგიურ შეხედულებათა საცნაო პრობლემას წარმოადგენდა. მათი პედაგოგიური თეორია და პრაქტიკა ყალიბდებოდა ზეპირობისა და სოფისტური ვერბალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში.

სოკრატეს შეხედულებებში ჩვენ ვპოულობთ მითითებას დიდაქტიკის ისეთ დიდ-მნიშვნელოვან პრობლემაზე, როგორიცაა სწავლებაში სიძნელეთა დაძლევის ამოცანა.¹ სოკრატე ყურადღებას აქცევს სწავლებაში საგნის გაგების აუცილებლობას. ასახსნელი მასალის არსში წვდომა და მისი გაგება მოსწავლეს სწავლების პროცესის აქტიურ-მონაწილედ ხდის და პირიქით. როცა ეს სიძნელე შეუმჩნეველი და დაუძლეველი რჩება მასწავლებელს, მოსწავლე მექანიკურ ზეპირობას შემართავს. ბუნებრივია, რამ ამის გამო დასწავლის მთელი პროცესიც მოსწავლისათვის აუტანელ ტანჯვა-წვალებად იქცევა. ამიტომ კარგად სწავლება, პირველ რიგში, თემის გაგების სიძნელეს დაძლევის გულისხმობს. ეს თავის დროზე შენიშნა სოკრატემ და თავისი „დიალოგები“ ფაქტურად სიძნელეთა დაძლევის პრინციპზე ააგო. ძველი ბერძენი მწერალი ქსენოფონტე თავის მოგონებებში ხაზგასმით აღნიშნავს, რომ „სოკრატე თავის აზრს სრულიად ადვილად აგებინებდა თანამოსაუბრეთო“ და მხედველობაში სწორედ „სოკრატული მეთოდის“ ღირსებები ჰქონდა.²

მაგრამ მოგვიანებით სოფისტურმა დიდაქტიკამ იმძლავრა და ჩაკლა ანტიკური ეპოქის უდიდესი მიღწევები. რელიგიის მონოპოლიამ ადამიანების სულიერ სამყაროზე და მის სამსახურში სოფიზმის ჩაყენებამ სწავლების პროცესი შეგნებულობიდან მექანიკურ საქმიანობის პროცესად აქცია. გვიანი ეპოქის სოფისტური დიდაქტიკა სწავლებაში წინა პლანზე მკვერმეტყველებას, ნაწარმოების ფორმისეულ მოვლენებზე ყუ-

რადღების გამახვილებას წამოსწევდა და ყურადღების მიღმა დატოვა სწორედ შესასწავ-
ლი მოვლენის შინაარსი. თუ ადრე დემოკრიტე ამბობდა „ჰეშმარიტება სიღრმეშია“,
მაღულიო,³ და, აქედან გამომდინარე, თავის მოწაფეებს ურჩევდა: „კაცი ღრმა აზ-
როვნებას უნდა ესწრაფოდეს და არა ღრმა ცოდნასო“,
სოფისტებმა ყურადღება გამახვილეს შესასწავლი მოვლენის გარეგან ფორმებზე, ნა-
წარმოების სტილზე, არქიტექტონიკაზე, გამოთქმის საღამაზესა და სიტყვების შერჩევა-
ზე და ამით დაკარგეს სწორედ საგანი, მასში „დაფარული ჰეშმარიტება“. ამის გამო
სწავლებამ დაკარგა განმავითარებელი ფუნქცია და იქცა მექანიკური ზეპირობის პრო-
ცესად. სოფიზმი აღამიანის ინტელექტუალური ძალების, მთელი მისი პიროვნების
განვითარების შემფერხებელ მეთოდს წარმოადგენდა. სოფისტური სწავლება არ იყო
განმავითარებელი. ამის თვალსაჩინო სურათს, ანუ რას ნიშნავს, როცა სწავლება არ
არის პიროვნების განვითარება, — წარმოადგენს XVI საუკუნის გამოჩენილი ფრანგი
მწერლისა და პედაგოგის ფრანსუა რაბლეს სატირული რომანი „გარგანტუა და პან-
ტაგრუელი“. რომანის XIV თავში ლაპარაკია, თუ როგორ ასწავლიდა გარგანტუას
ლათინურ ენას ერთი სოფისტი ტუზალ ოლოფრენი. ამ პროცესს მწერალი სარკას-
ტულად აღწერს, რადგან ვერავითარ რაციონალურ მარცვალს მასში ვერ პოულობს.

სოფიზმმა შუა საუკუნეების სქოლასტიკა წარმოშვა, როგორც რეაქცია აზროვნების
დროშოვზე მეთოდზე. „სქოლასტიკამ თავის დროზე დრდალ შეუწყო ხელი ფორმა-
ლურ-ფილოსოფიურ აზროვნების განვითარებას, გამოაცოცხლა ჩანშობილი რელიგიურ-
ფილოსოფიური აზრი, მაგრამ შემდგომ მან მოჰმად დრო და აზროვნების შემდგომი
განვითარების დაბრკოლებად იქცა.⁴ სკოლებისა და განათლების სფეროში საერთოდ
სქოლასტიკამ გამოიწვია მოსწავლეთა მიერ განსაზღვრებათა დაზეპირება, დამოუკიდებ-
ელი აზროვნების უარყოფა, სწავლებამ კიდევ უფრო მეტად დაკარგა განმავითარებელი
ხასიათი. გლასიკური პედაგოგიის გენიალური ფუძემდებელი იან ამოს კომენსკი ამის
გამო აღშფოთებით წერდა: „ღმერთო ჩემო, რა არეული, რა გაძნელებული, რა გავი-
ანტრებული იყო... სწავლა. მზარეულები, მეჩინებები, ხელოსნები, როცა თავის საქმეს
აქეთებენ, ან ჯარს ემსახურებიან, ან კიდევ სხვა ამგვარი ზელობის აღამიანები. უფრო
ადრე სწავლობენ რომელიც გინდათ უცხო ენას, თითქმის ორსაც და სამსაც; ვიდრე
სკოლის მოსწავლეები მხოლოდ ლათინურ ენას, მიუხედავად მათი დიდი მოცილობისა
და დაძაბული ენერგიისა და რამდენად უთანასწორო წარმატებით. ისინი რამდენიმე
თვის შემდეგ თავისი საქმეების შესახებ თავისუფლად ლაყბობენ ახალ ენაზე, ამით
კი თხუთმეტი და ოცი წლის შემდეგაც, ისიც თავის ყავარჩებზე — გრამატიკაზე და
ლექსიკონებზე დაყრდნობით მეტ წილად ძლივს შეუძლიათ ლათინურ ენაზე რაიმე
სიტყვან, და ისიც მერყეობით და ენის ბორძიკით.⁵

ი. ა. კომენსკიმ თავისი მეცნიერული თეორიით გამანადგურებელი დარტყმა მი-
ყენა სქოლასტიკურ დიდაქტიკას და წამოაყენა განმავითარებელი სწავლების მწყობრი
სისტემა: „ახლაზზრდობის წესიერად აღზრდა არ ნიშნავს იმას, რომ თავში ჩავუტე-
ნოთ ავტორებიდან ამოკრეფილი სიტყვების, ფრაზების, გამოთქმებისა და აზრების ნა-
რევი, არამედ ნიშნავს იმას, რომ განუვითაროთ მას საგანთა გაგების
უნარი, რომ სწორედ ეს უნარი გახდეს იმ ცხოველ წყაროდ, საიდანაც ცოდნის ნა-
ძაღულები გადმოედინება“.⁶

მომდევნო ეპოქის მოწინავე პედაგოგთა და სწავლულთა შრომებში კიდევ უფრო
გაძლიერდა ყურადღება სწავლების განმავითარებელი ფუნქციის მიმართ და მკვეთრად
გაიძიჩნა ერთმანეთისაგან სწავლება, რომელიც იწვევს მოსწავლის პიროვნების გან-
ვითარებას, და სწავლება, რომელიც არ იწვევს განვითარებას. ამ პრობლემის გარკვევას
დიდი მეცნიერული ენერგია და პედაგოგიური პრაქტიკა შესწირეს მომდევნო თაობის

ისეთმა კლასიკოსებმა, როგორც იყვნენ ე. ჟ. რუსო, პესტალოცი, ჰერბარტი, დისტერ-
ვეგი, უშინსკი, ი. გოგებაშვილი, ი. ჭავჭავაძე, საბჭოთა ეპოქის მოღვაწეები ნ. კრუცო-
ასკია, ე. ს. მაკარენკო, ს. თ. შაციი, ვ. ა. სუნომლისკი და სხვ.

საბჭოთა სკოლა და პედაგოგიკა მსოფლიოში ყველაზე მოწიხავე, ყველაზე რევო-
ლუციურ და ჰუმანარ მეცნიერულ მეთოდოლოგიას ემყარება. მიღებული მეთოდოლოგია
შრომებში ცხადად არის გამოკვეთილი თანამედროვე სწავლების ძირითადი საფუძვ-
ლები. რად ღირს მარტო ვ. ი. ლენინის უკვდავი სიტყვა კომკავშირის მე-3 ყრილობა-
ზე, ბელადის გამოსვლაში, რომელსაც „ახალგაზრდობის კავშირთა ამოცანები“ ჰქვია,
ჩამოყალიბებულია არა მარტო სოციალისტური პედაგოგიკის ძირითადი პრინციპები,
არამედ დახასიათებულია სოციალისტურ სკოლაში სწავლების დიდაქტიკური მიმართუ-
ლებანიც და რომელშიც ხაზგასმით იკითხება განმავითარებელი სწავლების მთავარი
მოთხოვნებიც. აკრიტიკებდა რა ძველ სკოლას, როგორც ზეპირობის სკოლას, რომე-
ლიც ახალგაზრდა ადამიანის მეხსიერებას ტვირთავდა უამრავი ცოდნით, რომლის
ცხრა მეათედით უსარგებლო იყო, ხოლო ერთი მეორედით — დამახინჯებული, ბელადი
ამბობდა: „ჩვენთვის ზეპირობა საჭირო არ არის, მაგრამ ჩვენთვის საჭიროა, რომ ყო-
ველი მოსწავლის მეხსიერება განვითარდეს და უფრო სრულყოფილი გახდეს ძირითადი
ფაქტების ცოდნით, ვინაიდან კომუნისმში უშინაარსოდ გადაიქცევა, ცარიელ ფრაზად
გადაიქცევა, კომუნისტი მხოლოდ უბრალო მკვებარა იქნება, თუ მის შეგნებაში არ
გადამუშავდა მთელი მიღებული ცოდნა. თქვენ არა მარტო უნდა შეითვისოთ ის, არა-
მედ ისე უნდა შეითვისოთ, რომ კრიტიკულად მიუდგეთ, კი არ დატვირთოთ თქვენი
გონება იმ ხარახურით, რომელიც საჭირო არაა, არამედ გაამდიდროთ ის ყველანაირ
ფაქტის ცოდნით, ურომლისოდაც შეუძლებელია იყოს თანამედროვე განათლებული
ადამიანი“.⁷

ახალგაზრდობის აღზრდის, სწავლების, განათლებისა და განვითარების ლენინური
მოდლები საფუძველზე საბჭოთა პედაგოგიკაში დაგროვდა მდიდარი თეორიული და
მეთოდოლოგიური მემკვიდრეობა და მოსალოდნელი იყო, რომ, შესაბამისად, ჩამოყალიბ-
დებოდა განმავითარებელი სწავლების პედაგოგიკური კონცეფცია. მაგრამ ეს ასე არ
მოხდა. XX საუკუნის ფსიქოლოგიური მეცნიერება როგორც ჩვენზე, ისე საზღვარგა-
რეთ, ფართო პლანით შეუდგა სწავლების განმავითარებელი ფუნქციის გამოკვლევას
და მისი შედეგები ისე შთამბეჭდავი აღმოჩნდა, რომ განმავითარებელი სწავლების
პედაგოგიური კონცეფცია არც მას შემდეგ ჩამოყალიბდა, რაც პედაგოგიკის სახელ-
მძღვანელოებში ცალკე პარაგრაფებად გამოიყო სწავლების ფუნქციები და, კერძოდ,
სწავლების განმავითარებელი ფუნქცია.

თანამედროვე პედაგოგიკის სახელმძღვანელოებსა და ცალკეულ დიდაქტიკურ გა-
მოკვლევებში, როდენ პარადოქსულადაც არ უნდა მოეჩვენოს მკითხველს, გაბატონდა
განმავითარებელი სწავლების ფსიქოლოგიური თეორია. ბევრი ავტორი გულწრფელად
ცდილობს ფსიქოლოგიური მეცნიერების მონაპოვარი ორგანულად მთარგმოს პედაგოგი-
ურ პრაქტიკას, მაგრამ ასეთი ცდები უშედეგოა, რადგან ბუნებაში არ არსებობს გან-
მავითარებელი სწავლების პედაგოგიური კონცეფცია და, რაც უფრო სამწუხაროა,
თვით სწავლული პედაგოგები ფიქრობენ, რომ ასეთი თეორია არ არის საჭირო. ამის
ნათესა წარმოადგენს ე. პ. სტრეზიკოვინის მონოგრაფია „დაწყებითი განათლების
აქტუალური პრობლემები“. (რუსულ ენაზე, მოსკოვი, 1976 წ.), რომელშიც „მეორე
თავი ასეა დასათარგმნელი: „განმავითარებელი სწავლების საკითხები და სასკოლო
პრაქტიკა“. ავტორის ძირითადი კონცეფცია არ შორდება ლოგიკური ოპერაციების
ფსიქოლოგიურ ბუნებას. „კარგად განვითარებული მოსწავლის მნიშვნელოვანი მაჩვე-
ნებელია აქტიურობა და დამოუკიდებლობა სასწავლო მუშაობის ყველა სახეში.“

ლიად ცხადია, რომ უმცროსკლასელთა ეს მუშაობა შეუძლებელია მათ მიერ მნიშვნელოვანი ლოგატივი ოპერაციების დაუფლების გარეშე“. (გვ. 54).

სწავლების განმავითარებელ ფუნქციას ცალკე ქვეპარაგრაფი ეძღვნება პროფ. გ. ი. შჩუტინას რედაქციით 1977 წელს გამოქვეყნებულ „სკოლის პედაგოგიის“ სახელმძღვანელოში. ავტორი ერთგვარად აფართოებს სწავლების განმავითარებელი ფუნქციის ცნების მოცულობას და მიუთითებს, რომ „სწავლების განმავითარებელი ხასიათი არ დაიყვანება აზროვნების განვითარებაზე, თუმცა ვერბალური პროცესები ყველაზე მეტად გვიჩვენებენ მოსწავლის საერთო განვითარებას, მაგრამ პიროვნების სრულყოფილი განვითარებისათვის ასევე მნიშვნელოვანია მისი სენსორული, ემოციური, სამყაროს და მოძრაობის შესაძლებლობათა განვითარება“. (გვ. 263), როგორც ვხედავთ, განმავითარებელი სწავლების შინაარსის გაფორმების ამ ცდაშიც არ ჩანს ორიენტაცია განმავითარებელი სწავლების პედაგოგიური თეორიის ჩამოყალიბებაზე.

წმინდა ფსიქოლოგიკური კონცეფციის საფუძველზეა განხილული სწავლებისა და განვითარების ურთიერთკავშირის პრობლემა 1978 წელს გამოქვეყნებულ ნ. ვ. სავინის „პედაგოგიაში“, „მოსწავლის გონებრივი განვითარების ნიშანს,—წერს პროფ. ნ. ვ. სავინი — წარმოადგენს არა მხოლოდ ცოდნა, არამედ ცოდნის შეთვისების პროცესი, შემეცნებითი მოქმედებების სერები“ (გვ. 101). ამის შემდეგ ავტორი გვთავაზობს გონებრივი განვითარების რეკომენდაციებს, მაგრამ იგი არ შორდება პედაგოგიური ფსიქოლოგიის სფეროს: „ბავშვებს უნდა ვასწავლოთ აზროვნება, საზოგადოებრივი ციების შესრულება“ (იქვე), 1981 წელს გამოქვეყნდა აკად. ლ. ო. ლორთქიფანიძის „დიდაქტიკა“, რომელიც მნიშვნელოვნად აფართოებს საერთოდ ჩვენს წარმოდგენებს სწავლების ფუნქციებზე. მხედველობაში გვაქვს სწავლების ტრადიციული სამი ფუნქციის გვერდით ახალი, მეოთხე ფუნქციაზე — სწავლების შრომითი, მომზადების ფუნქციის დასაბუთება. რაც შეეხება თვით განმავითარებელ ფუნქციას, ავტორი აქაც მნიშვნელოვან შეხედულებებს გვთავაზობს. ის აფართოებს სწავლების განმავითარებელი ფუნქციის შინაარსს და მიუთითებს: „სწავლების განმავითარებელმა მიმართულებამ ხელი უნდა შეუწყოს მოსწავლეებში დამოუკიდებელი, სასწავლო-ძიებითი, შრომითი და ორგანიზაციული საქმიანობისათვის საჭირო უნარ-ჩვევების შექმნაზე“ (გვ. 42). მიუხედავად ამისა, ჩვენი აზრით, სწავლების განმავითარებელი ფუნქცია ამ სინტეზის ნაშრომშიც საბჭოთა დიდაქტიკაში დღემდე დამკვიდრებული ტრადიციული თვალსაზრისით არის გაშუქებული.

სწავლების განმავითარებელი ფუნქციის დამუშავებას დიდი ადგილი უჭირავს აკად. ი. კ. ბაბანსკის ბევრ ნაშრომში. მან პირველმა მიუთითა სწავლების მეთოდების დახასიათების დროს მათ საგანმანათლებლო და აღზრდელობით ფუნქციებთან ერთად განმავითარებელ ფუნქციაზეც. მაგრამ თვით განმავითარებელი ფუნქციის შინაარსში ძირითადად ფსიქოლოგიაში ბატონობს. თუმცა მისივე რედაქციით 1983 წელს გამოქვეყნებულ პედაგოგიის სახელმძღვანელოში ჩაზგასმით მიუთითებს, რომ „განვითარება არ დაიყვანება მხოლოდ აზროვნების ჩამოყალიბებამდე... იგი უნდა მოიცავდეს პიროვნების ყველა სფეროს, და ამიტომ თანამედროვე დიდაქტიკა ეძებს სწავლების განმავითარებელი გავლენის გაფართოების გზებს“ (გვ. 130), მაგრამ ეს მაინც არ არის ძიება, მიმართული განმავითარებელი სწავლების დიდაქტიკური თეორიის ჩამოყალიბებისაკენ. საკითხი დღესდღეობით, კვლავ ღიაა რჩება.

აკად. მ. ი. მახმუტოვის მიერ ჯერ კიდევ 1975 წელს გამოითქვა: საგულისხმო შენიშვნა იმის თაობაზე, რომ „აზროვნების განვითარების პრობლემის კვლევას უმთავრესად ფსიქოლოგები ეწევიან, რომელთა მიღწევებს დიდაქტიკაში არასაკმარისად იყენებენ. ამის გამო, მასობრივი სკოლის მოსწავლეებზე ჯერ კიდევ არ არის შეიარაღ-

ამრიგად, საბჭოთა დიდაქტიკოსების მიერ სწავლების განმავითარებელი ფუნქციის კვლევა-ძიებაში, მისი არსის გარკვევაში შეინიშნება ფსიქოლოგიური კონცეფციების წამყვანი ტენდენცია. პედაგოგიის სახელმძღვანელოებში ჯერ კიდევ არ არის ჩამოყალიბებული განმავითარებელი სწავლების პედაგოგიური თეორია. მაგრამ ეს თეორია არსებობს მასობრივი სკოლის მასწავლებელთა ყოველდღიურ პრაქტიკაში, რომელიც სათავეს კლასიკური პედაგოგიის წილიდან იღებს. ამ სათავეს ინტენსიურად იკვლევენ გერმანელი მეცნიერები ლოტარ კლინბერგი, გ. პველიცი და სხვები. ლოტარ კლინბერგის აზრით, „სწავლების, როგორც განვითარების პროცესის გაგება თავს თავში მოიცავს განვითარების დიდაქტიკური პროცესის ყველა დამახასიათებელ ნიშანთვლას: განვითარება როგორც თავისებურად პროცესი, განვითარება როგორც თვითმოძრაობა, დაბრუნებისპირებულ ძალთა წინააღმდეგობა, ერთიანობა და ბრძოლა, როგორც განვითარების წყარო და მამოძრავებელი ძალა, განვითარება როგორც უარყოფის უარყოფა, განვითარების შეუქცევადობა“.⁹ სწავლების განმავითარებელი ხასიათის ამ ფართო წრის საკითხებს ლ. კლინბერგი სამ ძირითად ურთიერთობად აჯგუფებს: „სწავლება წარმოადგენს სამგვარ ურთიერთობის განვითარებას: 1. ეს არის განვითარების საზოგადოებრივ პროცესს; 2. ეს არის სოციალისტური პიროვნების ფორმირების პედაგოგიური პროცესი განვითარებისა. 3. ეს არის განვითარების დიდაქტიკური პროცესი, ე. ი. დიდაქტიკური პროცესის განვითარების მსვლელობა.“¹⁰

ჩვენი აზრით, სწავლების ყველა ფუნქცია პედაგოგიის კვლევის საგანია. პედაგოგია, როგორც მეცნიერება, თავისი საგნის კვლევის დროს იყენებს მომიჯნავე მეცნიერებათა კვლევის შედეგებს, მათ შორის საკუთრივ სწავლების განმავითარებელი ფუნქციის კვლევის დროს ყველა სხვა მეცნიერებათა შორის პირველი ადგილი ფილოსოფიას და ფსიქოლოგიას უჭირავს. განმავითარებელი სწავლების შინაარსში საყრდენი ცნება განვითარებაა და დიდაქტიკური ასპექტების დამუშავების დროს პედაგოგიამ არა სხვას, არამედ პირველ რიგში სწორედ ფილოსოფიას უნდა მიმართოს. მაგრამ რადგან პედაგოგიაში განვითარების პრობლემატიკა სწავლებასთანაა დაკავშირებული, ბუნებრივია, ასეთივე ინტერესით პედაგოგია უნდა მოეკიდოს ფსიქოლოგიური მეცნიერების მონაპოვებს. მათზე დაყრდნობით უნდა ჩამოვყალიბოთ განმავითარებელი სწავლების პედაგოგიური კონცეფცია.

ზოგადი აზრით, განვითარება წინააღმდეგობათა დაძლევის გზით გამოწვეული ცვალებადობაა, რომელშიც ისეთი ახალი თვისებრივი თვისებებზეა ჩნდება, რაც მოცემულ ინდივიდს (მოვლენას) უფრო სრულყოფილს ხდის. აქედან გამომდინარე, განვითარება პედაგოგიაში იმ სიძნელეთა და წინააღმდეგობათა დაძლევის გულისხმობს, რომელთაც ადგილი აქვთ აღზრდასა და სწავლებაში და რომელთა დაძლევის შედეგად მოსწავლის პიროვნება უფრო სრულყოფილი ხდება.

სწავლების პროცესში შემდეგ წინააღმდეგობებზე (სიძნელეებზე) მიუთითებენ:

წინააღმდეგობა, რომელიც არსებობს სასკოლო განათლებისადმი საზოგადოების მოთხოვნებსა და მოცემულ პირობებში სწავლების პროცესის შესაძლებლობებს შორის.

წინააღმდეგობა, რომელიც არსებობს სწავლების პროცესში წამოჭრილ შემეცნებით პრაქტიკულ ამოცანებსა და მოსწავლეთა ცოდნის, ჩვევებისა და გონებრივი განვითარების დონეს შორის.

წინააღმდეგობა, რომელიც არსებობს სწავლებასა და სწავლას შორის.¹¹

წინააღმდეგობა, რომელიც არსებობს გარკვეული მოცულობის ცოდნის, უნარისა და ჩვევების ათვისებისათვის მასწავლებლის მიერ წამოყენებულ მოთხოვნებსა და ამ

მოთხოვნების დაკმაყოფილებისათვის მოსწავლეთა რეალურ შესაძლებლობებს შორის
ამასთან ერთად მიუთითებენ უფრო კონკრეტული და კერძო ხასიათის წინააღმდეგობებზეც: — წინააღმდეგობა, რომელიც არსებობს სასწავლო მასალის დალაგების
ლოგიკასა და მოსწავლეთა მიერ მისი ათვისების პროცესებს შორის, სასწავლო მასა-
ლის მასწავლებლისა და მოსწავლის გავებას შორის. თეორიულ ცოდნასა და პრაქტიკა-
ში მისი გამოყენების უნარს შორის. მოსწავლის უნარსა და ჩვევებს შორის.

სასკოლო პრაქტიკაზე ხანგრძლივი დაკვირვების საფუძველზე სწავლების პროცეს-
ში წამოჭრილი ყველა წინააღმდეგობა პირობითად შეიძლება სამ კატეგორიად დავაჯ-
გუფოთ. პირველ ჯგუფში შეიძლება მოვათავსოთ წინააღმდეგობანი, რომელიც არსე-
ბობს სასწავლო მასალის სიძნელესა და მოსწავლეთა მიერ ამ მასალის შეგნებული
ათვისების შესაძლებლობათა დონეს შორის. მეორე — წინააღმდეგობანი, რომელიც
არსებობს შეძენილ თეორიულ ცოდნასა და პრაქტიკაში მისი შეგნებულად გამოყენების
შესაძლებლობას შორის. მესამე — წინააღმდეგობანი, რომელიც არსებობს ახალი ცოდ-
ნის დამოუკიდებელი გზის შეძენის პროცესში.¹³

აქედან გამომდინარე, უნდა დავსვათ საკითხი განმავითარებელი სწავლების შედე-
გების შესახებაც. ვინ არის განვითარებული მოსწავლე? ის, 1) ვისაც შესწევს ინტელექ-
ტუალურ-შემეცნებითი უნარი სასწავლო მასალის სიძნელეთა შეგნებული დამკვირვებ-
თის. 2) ვისაც შეუძლია შეძენილი ცოდნის პრაქტიკაში გამოყენება. 3) ვინც შეიარა-
ღებულია მეცნიერული და პოლიტიკური ცოდნის სწრაფ ნაკადში ორიენტირებისა და
საკუთარი ახალი ცოდნის დამოუკიდებელი გზით შეძენის უნარით.

განმავითარებელი სწავლების ამ ძირითადი ასპექტების ფსიქოლოგიური საფუძ-
ვებისა და პედაგოგიური რეკომენდაციების დახასიათება ცალკე წერილის შინაარსს
შეადგენს.

იური გიგილიშვილი.

პედაგოგიურ მეცნიერებათა კანდიდატი

დამოწმებული ლიტერატურა

- 1 დ. ლორთქიფანიძე. გაცვეთილის აგების ძირითადი საფუძვლები. თბ., 1944 წ.
33. 34
- 2 ქსენოფონტე. მოგონებები სოკრატეზე, სოკრატეს აპოლოგია. თბ., 1973, გვ. 143.
- 3 დემოკრატე, ეპიკურე. ფრაგმენტები, წერილები. თბ., 1959, გვ. 147.
- 4 ნ. კრისტანტინოვი, ე. მედინსკი, ბ. შაშაევა, პედაგოგიკის ისტორია, თბ., 1964.
33. 33.
- 5-6. ი. კომენსკი, რჩეული პედაგოგიური თხზულებები. ტ. I, თბ., 1949. გვ. 91., 173.
- 7 ვ. ი. ლენინი აღზრდისა და განათლების შესახებ. თბ., 1972, გვ. 367.
- 8 მ. მანზუტოვი. პრობლემური სწავლება, მოს. 1975, გვ. 10.
- 9-10 ლოტარ კლინბერგი, სწავლების თეორიის პრობლემები. მოს. 1984, გვ. 74-75.
- 11 ნ. სავინი, პედაგოგია, მოს. 1978, გვ. 103.
- 12 პედაგოგია, აკად ი. ბაბინსკის რედაქციით. მოს. 1983. გვ. 127.
- 13 ტ. ილინა, პედაგოგია, მოს. 1984, გვ. 255.

ბავშვების საყვარელი პოეტი

ქართული საბავშვო ლიტერატურის საგანძური შესანიშნავი ქმნილებებით გაამდიდრა ცნობილმა პოეტმა შოი მღვიმელმა, რომელმაც ნაყოფიერი მოღვაწეობით სამართლიანად დაიმკვიდრა კლასიკოსი მწერლის სახელი. ზემო ქართლის სოფელ ბრეთში, ღარიბი მღვდლის ოჯახში, შოი მღვიმელმა ღრმად შეითვისა საუკეთესო ადამიანური თვისებები. გორის საოსტატო სემინარიაში შოი მღვიმელი მხოლოდ ორ წელიწადს სწავლობდა, ზემოკლემების გამო ვერ შესძლო სწავლის გაგრძელება და მუშაობა დაიწყო ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოებაში.

შოი მღვიმელის მსოფლმხედველობის ჩამოყალიბებაში დიდი როლი შეასრულა ილია ჭავჭავაძესთან, იაკობ გოგებაშვილთან, ზაქარია ჭიჭინაძესთან სიახლოვემ. თბილისში შოი მღვიმელის შემოქმედებითი ნიჭი ყველაზე მეტად გამოჩნდა საბავშვო პოეზიაში. ის სისტემატურად თანამშრომლობდა საბავშვო ჟურნალებში, ღარიბი ოჯახის ბედუქმდობისათვის და მშრომელი ხალხის სევდა-ვარამი — აი, რა წარმოადგენდა მწერლის შემოქმედების სათავეს.

შოი მღვიმელის ხალასი ნიჭი ყველაზე ადრე სასიქადულო მამულიშვილმა ილია ჭავჭავაძემ შენიშნა და დიდი მომავალი უწინასწარმეტყველა. პოეტის პირველ ნაწარმოებში ცხადად ჩანს უზომო მწუხარება, რაც გამოწვეულია მეფისდროინდელი წყობილების უსამართლობით. მიუხედავად ამისა, პოეტის ლექსებში მაინც გამოსჭვივოდა უკეთესი მომავლის რწმენა, შოი მღვიმელს ღრმად სწამდა, რომ მუხთალი წუთისოფელი შეიცვლებოდა ბედნიერი მომავლით. რევოლუციური მისწრაფებით შთაგონებული მუშები საიდუმლო შეკრებებზე ხშირად იმეორებდნენ პოეტის ლექსის „ნეტავ რას ნაღვლობ, ვაჟკაცო“ სტრიქონებს. 1902 წელს არაღვარდულ გაზეთ „ბრძოლაში“ (№ 4) გამოქვეყნდა ბათუმიდან გაგზავნილი კორესპონდენცია, რომელშიც ეწერა, რომ რევოლუციურმა ტალღამ ააბოძოქრა როტმილდის ქარხანა. მუშებმა როტმილდის ქარხნის ხელმძღვანელობას წარუდგინეს მოთხოვნები. მათ გზაში ერთმანეთის გასამხნეებლად შემოსძახეს სიმღერა „ნეტავ რას ნაღვლობ, ვაჟკაცო“.

შოი მღვიმელი ღრმად ჩაწვდა ბავშვთა სამყაროს, თავიდანვე დაიმკვიდრა მხატვრული სიტყვის ნიჭიერი ოსტატის სახელი. ბავშვობისდროინდელმა გარემომ განსაკუთრებული როლი შეასრულა პოეტის ინდივიდუალური თვისებების ჩამოყალიბებაში. შოი მღვიმელს უსაზღვროდ უყვარდა ბავშვები, მათზე ფიქრობდა, ოცნებით ელოდა ბედნიერ მომავალს.

XIX საუკუნის მიწურულში მოწინავე ქართველმა საზოგადოებამ დიდი ყურადღება მიაქცია საბავშვო ლიტერატურის განვითარებას. პირველი საყმაწვილო ჟურნალი „ნობათი“ გამოვიდა 1883 წელს, 1890 წელს გამოვიდა ჟურნალი „ჯიჟილი“, ხოლო 1904 წელს — „ნაკადული“, რომლებშიც აქტიურად თანამშრომლობდა შოი მღვიმელი. თითქმის ყველა ნომერში აქვეყნებდა საინტერესო ნაწარმოებებს.

ბავშვთა მოქალაქეობრივი თვისებების ჩამოყალიბება წარმოადგენდა საბავშვო მწერლის მთავარ საზრუნავს. პოეტი ცდილობდა ზეგავლენა მოეხდინა ნორჩების სწორად აღზრდაზე, ლექსში „გაზაფხული“ შთამბეჭდავიანა დახატული გაცოცხლებული ბუნების სურათი:

ენაუღურტულა მერცხალო,
მაღე მოფრინდი შენაცა,
რომ შენს ჭიკჭიკთან პაწიამ
ფეხიც აიდვას, ენაცა.

ბუნება შიო მღვიმელის შემოქმედების მასაზრდოებელი წყაროა. პოეტი მის მიიხვევს მოზარდზე ზემოქმედების მთავარ საშუალებად. ბავშვებს ჩვერალი მიმზიდველად აცნობს ცხოველებსა და მცენარეებს.

პოეტი ნორჩების შეგნებაში ჰუმანისმის და პატრიოტიზმის გრძნობებს ავითარებს, ერთი შეხედვით, უბრალო ამბავი აჰყავს ნამდვილ პოეტურ სიმაღლემდე, გაზაფხულის მახარობელმა მერცხალმა მთები გადმოიფრინა, დასძლია სიძნელე, მაგრამ საყვარელ ფრინველს ცელქმა ბიჭუნამ საფრთხე შეუქმნა. მერცხლის საყვედური ბავშვობაში დაზეპირებული შესანიშნავი ლექსის სტრიქონებს კიდევ ერთხელ გვახსენებს:

მე პაწია მერცხალი ვარ,
მოკიკიკიე, მოაღერსე,
ნეტავი რა დაგიშავე,
ქვას რომ მესვრი ბიჭო სხეს!

ღრმა პოეტური გააზრებით შიო მღვიმელი აღსაზრდელს აძლევს სწორ დარიგებას, უვითარებს ფრინველებისადმი მზრუნველ დამოკიდებულებას.

შიო მღვიმელის საბავშვო პოეზიაში პოეტური გამოსახვის თვალსაზრისით ერთ-ერთი შესანიშნავი ქმნილებაა „ობოლი“. ნორჩების გულის მესაიდუმლეს აწუხებს დაობლებულ ბავშვის მწარე ხედვრი: სიზმარში კერასთან მძინარე ბავშვს უკვირდა, რუ რატომ ეცევა მის მამას შავი ტანსაცმელი, სად წავიდა დედა. სიზმარში ბავშვს გამოეცხადა ბირმლიმარე დედა. შეილმა მშობელს დაუწყო კონა, „ნულარსად წახვალ, დედილო, შენს ძუძუს ეგნაცვალო“, პოეტი სევდამორეული ამშვიდებს ობოლ პატარას. ის შეწუხებულია, რომ გაღვიძებული ბავშვი მშობელ დედას ვერ დაინახავს, ვერ დატკება მისი მხურვალე ალერსით.

შიო მღვიმელის შემოქმედებაში მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს გონივრულ თამაშს, ფიზიკურ წრთობასა და შრომის ჩვევების გამომუშავებას. პოეტი ნორჩებს მატებს სიხსენებს, წინააღმდეგობის გადალახვის რწმენას:

პოეტი თავის საბავშვო ქმნილებებში ერთმანეთს უპირისპირებს სიკეთეს და ბოროტებას, მეგობრობისა და ერთგულების მეზობტეა, სამშობლოსადმი უსაზღვრო სიყვარული და მისთვის უანგარო ზრუნვა მომავალი მოქალაქის უპირველეს მოვალეობად თვლის, მრავალი თაობა აღიზარდა შიო მღვიმელის პატრიოტულ ლექსებზე. პოეტი ოცნებით ელოდა თვითმპყრობელური წყობილების დამხობას. საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებამ მის იმედს ფრთები შეასხა, გულთიდად მიესალმა ახალ საქართველოს:

ჩემო ტკბილო საქართველო,
მოგრლოცავ დღეის დღესა,
მონობიდან თავდახსნილო,
აღარ ისმის შენი კვნესა.

მდიდარია შიო მღვიმელის ლექსიკა. ი. გოგებაშვილი სამართლიანად აღნიშნავდა, რომ „საბავშვო პოეზიაში შიომ ნამდვილი აკაცისებული ენა გააძევა“.

დიდია შიო მღვიმელის ღვაწლი ქართული საბავშვო პოეზიის განვითარებაში. მისი ღვაწლის დიდ დაფასებად უნდა ჩაითვალოს ჩვენი რესპუბლიკის მთავრობის მიერ დაწესებული პოემია, რომლითაც აჯილდოებენ საბავშვო მწერლებს განსაკუთრებულ წარმატებასთვის.

შოთა შურიძე

საქმის კაცი,

ანუ ლევან ხიდაშელი რომორც ხასიათი

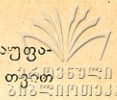
წიგნი I

სრულიად ახალგაზრდა იყო გურამ ფანჯიკიძე, როცა თავისი პირველი რომანი „მეშვიდე კა“ (1967 წ.) გამოაქვეყნა. ნაწარმოებს არაჩვეულებრივი წარმატება ჰქონდა, ფართო საზოგადოებრივი რეზონანსი გამოიწვია. ჟურნალ „ცისკრის“ ნომრები, სადაც რომანი იბეჭდებოდა, ხელიდან ხელში გადადიოდა, პრესაში კი მწვავე პოლემიკა გაჩაღდა. კრიტიკოსები, ჟურნალისტები, მეცნიერები ზოგჯერ სრულიად განსხვავებულ, დაპირისპირებულ შეხედულებებს გამოთქვამდნენ.

ლავის უპირველესი საგანი გახდა თხზულების მთავარი გმირის ლევან ხიდაშელის მხატვრული სახე. იგი სრულებით არ ჰგავდა იმ დროს სოცოებივით მომრავლებულ ეთიომდა რთულ ექვსონაყებს, ე. წ. „ჩვეულებრივ“, ფაქტობრივად კი უინტერესო, უსისხლხორცო ადამიანებს, თავს რომ გვაბეზრებენ თავიანთ ღატაკ სულიერ სამყაროში ქექვით, „ასოციაციებით“ და წვრილმანი პირადული ინტერესებით. კიდევ ერთ გარემოებას უნდა გავუსვათ ხაზი — ეს პერსონაჟები ხშირად დროისა და სივრცის გარეშე ცხოვრობენ, ქართულად კი მეტყველებენ, მაგრამ თითქმის არაფერი ეროვნული არ სცხიათ. მათ რომ ვეცნობით, უნებლიეთ გვაგონდება ანჩისხატის ეკლესიის დეკანოზი, რომელიც, დიდი აკაკის გადმოცემით, უცხო მკვდარს რომ მისაყვენებდნენ, იურპე ასე გალობდა: „არ ვიცი ჩვენიო, არ ვიცი სხვისიო, ღმერთმა იცის, ვისიო“.

აი, ასეთ ფონზე გაიბრწყინა ლევან ხიდაშელმა — ენერგიულმა, აქტიურმა, მოზანდომირობულმა ადამიანმა, რომელსაც ხელწიფება ოცნება ზეაღიზიანებდა აქციოს. ჩვენმა ლიტერატურულმა კრიტიკამ ამის გამო თავდაპირველად ხიდაშელის მხოლოდ დადებით თვისებებზე გაამახვილა ყურადღება და მწერალს ისიც კი უსაყვედურა, რომ მანის ბოლოს სულ სხვა ასპექტით, რად წარმოგვიდგინაო თავისი გმირი და შესაწავნებლად რად გააწიროს.

ამ საყვედურში, ფიქრობ, განსაკუთრებით მკაფიოდ გამოვლინდა სურვილი — ბოლოს და ბოლოს, ჩვენს ლიტერატურას შემატებოდა დიდი საქმეებითა და კეთილშობილური მიზნებით შთაგონებული ადამიანის მხატვრული სახე. ამ სურვილს ჩვენ ვიზიარებთ, მაგრამ რა გქნათ, თუ მწერალს სულ სხვა მოტივი ამოძრავებდა — მას უნდოდა ეჩვენებინა მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის ზოგიერთი უარყოფითი მომენტი, კერძოდ, ის ფაქტი, რომ ტექნოკრატია გარკვეულ პირობებში გარდუვალად

წარმოშობს ადამიანურობის დეფიციტს, ე. ი. თრგუნავს მოყვასის სიყვარულს, აუფასურებს სულიერ ღირებულებებს და გზას უხსნის ზნეობრივ მანკიერებებს. ზკი თვის ბელეტრისტი წიგნის ანოტაციაში პირდაპირ წერს:

„კაცი ვერასოდეს ბედნიერად ვერ იგრძნობს თავს, თუ მისი ცხოვრება და საქმიანობა ადამიანების სიყვარულით არ არის გაედენითლი.“

ესაა რომანის ძირითადი ლაიტმოტივი“. მაშასადამე, ჩვენც ამ ლაიტმოტივს უნდა მივყვეთ, იგი გავიხადოთ ორიენტირად და ამის მიხედვით შევხედოთ ლევან ზიდაშელს, ამის მიხედვით შევაფასოთ მისი ზასიათი, დადებითი თუ უარყოფითი თვისებები. სხვანაირად ვერც მწერლის კონცეფციას გავაზიარებთ და ვერც ცალმხრივობასა და უკიდურესობას დაკადწვეთ თავს. ე. ი. სწორად ვერ გავწონ-დავწონით რომანის გმირის ღირსება-ნაკლოვანებებს, ზუსტად ვერ განვსაზღვრავთ მის ადგილს ჩვენს ლიტერატურაში.

უდავოა, რომ ლევან ზიდაშელი ახალი ზასიათია ქართულ და, შეიძლება ითქვას, მთელ სამბოთა მწერლობაშიც. სწორედ ამიტომ მიიპყრო მან არა მარტო ქართული, არამედ რუსული ლიტერატურული კრიტიკის დიდი ყურადღება. მას არ მოეძებნება პროტოტიპი და, თუ ვინმეს ჰგავს, ისევე გ. ფანჯიკიძის ერთ-ერთი მოთხრობის („მთებში“) პერსონაჟი ინჟინერ ანზორ ლაშხს, როგორც სწორად შენიშნა თავის დროზე გურამ გვერდწითელმა.

შეიძლება შემოგვედგავონ — როგორ, განა ჩვენი მწერლობისათვის უტბოა შრომისმოყვარე, ენერგიული, აქტიური და მიზანსწრაფი, ან კიდევ გულცივი კარიერისტის, ინდივიდუალისტი ადამიანის მხატვრული სახეები? რა თქმა უნდა, არა. მაგრამ არა ზასიათის თვისებათა ამგვარი ვარიაციით, ასეთი შეზავება-შერწყმით. და არც შეიძლება ყოფილიყო, რამეთუ ლევან ზიდაშელი მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის პირში, მისი ნაძუძური, ე. წ. საქმის კაცია.

მაგრამ ვინ არის საქმის კაცი საერთოდ?

ცხადია, ის ადამიანი, რომელმაც ჩინებულად იცის თავისი საქმე, ფლობს პროფესიის ყველა საიდუმლოს. ასეთ კაცს ზალხი მუდამ საგანგებო პატივს მიაგებდა, მუბოთი იხსენიებდა. ჩვენს დროში, მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის ეპოქაში, საქმის ცოდნა, კომპეტენტურობა კიდევ უფრო მეტად ფასობს. მაღალი კვალიფიკაცია მოეთხოვება არა მარტო სპეციალისტს, არამედ რიგით მუშასაც. არა გვევლინა, მაგალითად, სადავო იყოს, რომ პროგრამულ არხზე მუშაობა მეტ ინტელექტს მოითხოვს, ვიდრე ჩვეულებრივ ჩარხზე. ამიტომაც იყო, რომ ლევან ზიდაშელმა ინტელექტს მოითხოვს, ვიდრე ჩვეულებრივ ჩარხზე. ამიტომაც იყო, რომ ლევან ზიდაშელმა ჯერ კიდევ საშუალო სკოლაში გადაწყვიტა ღრმად და ყოველმხრივ შეესწავლა არჩეული პროფესია: ინსტიტუტის დამთავრების შემდეგ კი თავისი ნებით რუსეთს გაემგზავრა, რათა სხვადასხვა ქალაქის მეტალურგიულ ქარხნებში დაეგროვებინა პრაქტიკული გამოცდილება და თეორიული ცოდნაც გაემდიდრებინა. მან შეგნებულად დათმო „სიამენი ამა სოფლისა“ და ყველაფერი ამ მიზანს დაუმოწილა. „ოთხი წლის განმავლობაში ათი წიგნიც არ მექნება წაკითხული, — ეუბნება ლევანი თავის მეგობარს ვაჟა დვალაშვილს, — ერთი ოპერა არ მომისმენია. კინოშიც კი იშვიათად დავდიოდი. ჩემთვის არ არსებობდა კონცერტები და პოეზიის საღამოები... მუსიკა ჩემთვის უდიდესი სიამოვნება იყო. მეცხრე კლასში რომ გადავედი, სწავლას თავი დავანებე. მე ჩემი მიზანი მქონდა. სიამოვნებისათვის აღარ შეცალა. მუსიკის დრო მეორე ენის შესწავლას მოვახმარე. თან ჩემს გამოკვლევებზე მწუხრობდი: ლამევს ვეტხბი“.

ასე არ დახოვა თავი ლევან ზიდაშელმა და მიზანს მიაღწია — ჩინებული ინჟინერი დადგა. და როცა რუსთავეში საამქროს უფროსი მას ისევე შესვდა, როგორც

ყველა აზალბედას — ერთგვარი უნდობლობით, ლევანმა მაშინვე აგრძნობინა, რომ სხვა კაცი იყო და ჰაიპარად ვერაინ მოეკიდებოდა — საქმე იცოდა და გადიან არ საჭიროებდა.

ამით დამთავრდა ლევან ხიდაშელის ცხოვრებისეული გეგმის პირველი ეტაპი და დაიწყო მეორე — პრაქტიკული მოღვაწეობის ხანა, როდესაც სრულად უნდა გამოეცლინებინა თავისი შესაძლებლობანი და ნამდვილ საქმის კაცად ჩამოყალიბებულიყო.

კვაროლა კი ამისათვის საქმის ცოდნა?

არა, არ კვაროლა. საქმის ღრმა ცოდნასთან ერთად ნამდვილ საქმის კაცს აღაშენებთან კონტაქტის, მათი დარაზნებისა და გაყოლების უნარიც უნდა ჰქონდეს. როგორიღაღა უნდა განვითარდეს ტექნიკა, ადამიანს მაინც ვერაფერი შეეცვლის. თვით უახლესი რობოტები და კომპიუტერებიც კი უაღამიანოდ მხოლოდ ლითონის გროვას და მეტი არაფერი. ტექნიკა ადამიანმა უნდა მართოს და, რაკი ასეა, მისი როლი მატერიალურ წარმოებაში კი არ მცირდება, არამედ სულ უფრო იზრდება. ამიტომაც ენიჭება დღეს ესოდენ დიდი მნიშვნელობა ადამიანის ფაქტორს, მის გააქტიურებას, დისციპლინისა და ორგანიზებულობის განმტკიცებას. ეს კი იმას ნიშნავს, რომ თანამედროვე ხელმძღვანელს, სპეციალისტს არა მარტო ტექნიკის, არამედ ადამიანების, კოლექტივის მართვაც უნდა შეეძლოს, რუსი საბჭოთა დრამატურგების დგორეცკისა და შატროვის პიესების ფართოდ ცნობილი გმირები ჩუშკოვი და ლავიოვი ზოგიერთმა სწორედ იმის გამო არ სცნო საქმის კაცებად, რომ მათ კონტაქტი ვერ დაამყარეს ადამიანებთან, კოლექტივთან.

აი, ეს უნარი აყლდა მარტენის საამქროს ცვლის უფროსს ოთარ რამიშვილსაც. იგი ლევან ხიდაშელს უნდა შეეცვალა და, ბუნებრივია, გამოეცოტა, რა კაცი იყო, რას წარმოადგენდა მისი წინამორბედი, რათა ამის შესაბამისად გაძლიოდა კოლექტივის. იგი კარგი ინჟინერია, მაგრამ „მუშებთან ვერ არის კარგად. ნამეტანი წვრილმანი კაცია, უბრალო რამეზე ჯაჭღანებს. მეტალურგებს, ხომ იცი, არ უყვართ წვრილმანი კაცი“ — ასე დაუხასიათა ოთარ რამიშვილი მას სტუდენტობის მეგობარმა რეზო ჭაკთარაძემ. ხიდაშელმა ისიც შეიტყო, რომ რამიშვილი ვერ იჩენდა ხასიათის სიმტკიცეს, ხალხს ვერ იმორჩილებდა, ყველაზე ცუდ ჯაროს მას უგზავნიდნენ, სხვა ცვლის მუშებში თითქმის ყოველთვის ცივ ან ცუდად გაწყობილ ღუმელებს უტოვებდნენ. ბალების შეფასებაშიც ტყუოდნენ. ცვლის უფროსმა ლავამი რომ ვერ ამოადო თავგასულებს, მისმა ხელქვეითებმაც აიკრუეს მუშაობაზე გული — უნდოდა, უგერგილო და უდღეური კაციაო, დაასკვნეს. ყველა ეს ცნობა მეტად დროული აღმოჩნდა. ხიდაშელი მიხვდა, რომ მარტო საქმის ცოდნით ვერას გახდებოდა, მიზანს ვერ მიადწევდა და გადაწყვიტა, როგორმე მოეხვეჭა მუშების ნდობა და სიყვარული, რაც შესაძლებლობას მისცემდა გაეყოლებინა ისინი და ქრონიკულად ჩამორჩენილი ცვა მოწინავე გაეხადა.

ხიდაშელმა ისიც გაითვალისწინა, რომ მუშები ახალი ცვლის უფროსს უთუოდ იცნოს შეადარებდნენ, კოქს გაუსინჯავდნენ, ვნახოთ ერთი. ეს რა კაციაო. ამიტომ პირველი დღიდანვე შეეცადა ხელში აეყვანა ხალხი და ყველაფერს რამიშვილის საწინააღმდეგოდ აკეთებდა, რათა ყველას ეგრძნო, რომ მას ვერაინ დაიბრკილებდა — ვერც შინაური და ვერც გარეშე, არც უფროსებს დაუქანტურებდა თავს ყველაფერზე. გასაკეთებელს მათაც გააკეთებინებდა. იგი არ მოერიდა და გვიან ღამით შინ დაუბრუნდა ორდღიანი ავარიის ლიკვიდაციის შედეგად დაღლილ-დაქანტულ ქარხნის მთავარ ინჟინერს, კანკარგულება გაეცო თუჯი მარაგიდან მოგვარდნად, თორემ სამი დღე მგელი ორ-ორი საათით მოცდებო. მთავარმა ინჟინერმა იწყინა ეს გვიანი ზარი, როგორ მიზეზად, განრისხდა კიდევ, მაგრამ ხიდაშელი მართალი იყო და საქმით გან-

კარგულება გასცა. განა ამას გაბედავდა ოთარ რამიშვილი? ვერასოდეს! იგი ხომ უფროსების წინაშე შიშით კანკალებდა?!

მუშებს განსაკუთრებით ის მოეწონათ, რომ ხიდაშელი მტკიცე ხასიათისა იყო. თავს არავის დააჩაგვრინებდა, საქმე ხომ იცოდა და იცოდა — პირველსავე დღეს ცელამ, რომელსაც გეგმის შესრულებაც კი უჭირდა, ექვსი ჩქაროსნული დნობა შეძლო! მან ერთბაშად მოთოკა (და მოთოკა ისე, რომ ხმა არ აუმაღლებია) ცუდლები და თავგასული მეფოლადის თანაშემწე გოგია ნემსაძე, რომელსაც ოთარ რამიშვილი ეერაფერს უბედავდა. „აბა გეგონა ყველასთან გაგივიდოდა? ვერ მოგართევს“, გულში რამდენჯერმე იმეორებდა მეფოლადე ვასო ხაზაძე.

ერთი სიტყვით, ლევან ხიდაშელმა მუშაობის პირველსავე დღეებში თავი გამოიჩინა როგორც ნამდვილმა საქმის კაცმა — იგი ჩინებული ინჟინერიც იყო და კარგი ორგანიზატორიც, მტკიცე ნების ადმინისტრატორი, ასე რომ გვეპირდება დღეს დიად გარდაქმნათა ეტაპზე. მან მუშების გული იმითაც მოიგო, რომ ყველას, ვისაც კი სჭირდებოდა, ხელს უმართავდა, ეხმარებოდა, არც მათთან პურის გატეხას თაყოლობდა, თუმცა გარკვეულ დისტანციას ყოველთვის იცავდა, საქმე ფამილარობამდე არ მიჰყავდა. და რა გასაკვირია, თუ იგი ყველას გულწრფელად შეუყვარდა და მალე არა მარტო ცელა, არამედ მთელი საამქრო და ქარხანაც კი ალაპარაკა — ყველა აქებდა როგორც სიტყვის და საქმის კაცს. არც ისაა საკვირველი, რომ ასეთი ღირსეული მუშაკი სოციალისტური შრომის გმირობაზე წარადგინეს.

თუ იმასაც გავითვალისწინებთ, რომ ლევან ხიდაშელში მომხვეჭელობის ერთი ბაცილაც კი არ იყო, ფულისათვის სინდის-ნამუსზე ხელს არ აიღებდა, ქირივით ეზიზღებოდა ნივთებზე მონადირენი და ნივთებით თავმომწონენი (გაიხსენეთ ეპიზოდი თვითმფრინვაში, შეხვედრა გივი მიქაძესთან, ან კიდევ მანქანაში სამკაულები რომ მოახსენებინა მარინეს, ხომ იცი, „მე მასკარადები არ მიყვარს“), ჩვენს თვალში იგი კიდევ უფრო ამაღლდება. კაცმა რომ თქვას, სხვა რაღა მოეთხოვება დღეს ადამიანს და როგორ შეიძლება გულში არ ჩავიკრათ ლევან ხიდაშელი, არ შევტრფოდეთ მას, არ ვნატრობდეთ, ღმერთო, გვიმრავლე ასეთი ახალგაზრდები!

მაშ, რა მოხდა, რატომ ისე წაიყვანა საქმე მწერალმა, რომ ლევან ხიდაშელი, ბოლოს და ბოლოს, გურამ გვერდწითელისა არ იყოს, გასწირა „უარსაყოფელად და შესაჩვენებლად“?

მწერალმა ეს თავსატეხი კი გაგვიჩინა, მაგრამ სწორედ ამის გამო მიიპყრო მისმა რომანმა ესოდენ დიდი ყურადღება, ამის გამო გახდა ლევან ხიდაშელი მწვავე დავის საგანი.

ჩვენ მივეჩვიეთ იმ აზრს, რომ შრომა დიდი სიკეთეა და აკეთილშობილებს ადამიანს, აჩვენებს პატიოსნებას, სიმართლეს, კაცთმოყვარეობას, ხოლო „თუ სამართლიანი ხარ და კაცთმოყვარე, — გვასწავლიდა დიდი ილია, — მაშინ ყველაფერი ხარ, იმიტომ რომ იღვწებ და იმოქმედებ შეძლებისამებრ“ — მეტს კი არას მითითვს კაცსაგან ქვეყანა.

შრომა რომ მართლაც დიდი სიკეთეა, სადავო არ შეიძლება იყოს. ეს ცხადზე უცხადესია, მაგრამ ცოტა გამბედილი სჯობს — მეტისმეტი ხომ არ მოკვდის, როცა აღნიშნვს ზოგჯერ მარტო შრომის მიხედვით ვაფასებთ? თუ მავანი გეგმას გადაჭარბებით ასრულებს ან დაკისრებულ მოვალეობას წარმატებით ართმევს თავს, როგორც, მაგალითად, ხიდაშელი, ეს სასწებით საკმარისად მიგვაჩნია, რომ ხელაღებით ვაქოთ და ვადიდოთ, იმას კი აღარ დავეძებთ, რა კაცია იგი, რისთვის, რის გულისათვის დერის ოფლს, რას ესწრაფვის, რა იდეალი აქვს. ზოგჯერ კიდევ გეგონია, რომ კაცმა რაღა მუშის ხალათი გადაიცვა, უკვე განმსჯავდა მუშის მსოფლმხედველობითა და ფსიქოლოგიით. სამუხაზროდ, ხომ ხდება ხოლმე, წარმოების მოწინავე შინ დესპოტია,

სცემს ორსულ მეუღლეს, შეურაცხყოფს მეზობლებს, თერება და ა. შ. მაშასადამე, აღმაიანი მარტო შრომის მიხედვით კი არ უნდა შევადგასოთ, არამედ სულშიც ჩაგვხედოთ, ზნეობაც გავუხსნავთ, მით უფრო, თუ საქმე გვაქვს ხელმძღვანელთან, რომელიც უთუოდ ზნეუთილი უნდა იყოს.

ამას ცხადყოფს ლევან ზიდაშელი და ამით არის იგი უპირველეს ყოვლისა საანტერესო, თავისი ხასიათით გამოჩენილი.

აქ ზედნეტი არ იქნება ერთი ამბავი გავიხსენოთ.

ამ რაჰდენიმე წლის წინათ გაზეთმა „კომსომოლსკაია პრავდა“ გამოაქვეყნა ახალგაზრდა ცოლ-ქმარის წერილი. თვრამეტი წლისანი შევეუღდით, წერდნენ ისინი. თქმის არაფერი გამაჩნდა, ბაბუის ერთი დაფეხილი ქოხის გარდა. დროებით უარი ეთქვით ყველაფერზე, შვილზეც კი, დღე და ღამეს ვასწორებდით მშენებლობაზე და მის გარეთაც. და აი, ხუთ წელიწადში დიდებული ორსართულიანი სახლი წამოგვიშვეთ, მოვრთეთ და მოვკაზმეთ, მშენიერი გარაჟი ავიშენეთ, დაუსწრებლად ინსტიტუტსაც ვამთავრებთ, მალე „შვილიც გვეყოლება და“ მნქანაც... სიტყვა რომ არ გავაგრძელო, ცოლ-ქმარს თავი მოსწონდა მიღწეულით, ამდენ ქონებას ბევრი მოჭუტულობამდეც ვერ აგროვებს და, შეხედეთ, ჩვენ რა მარჯენას ვართ, რა შევქელით.

წერილმა ფართო გამოხმაურება გამოიწვია. რედაქციისათვის გაგზავნილ წერილებში თუ სხვადასხვა ქალაქში გამართული დისკუტების დროს ბევრმა მხარი დაუჭირა ახალგაზრდა ცოლ-ქმარს და საქციელი მოუწონა, მათ შორის ხანდაზმულებიც. ამა ისა სჯობსო, წერდნენ და ამბობდნენ ისინი, ზოგიერთი ქალიშვილი თუ კაბუჯი თითსაც კი არ ანძრევს, თავს არ იწუხებს შრომით და კისერზე ახის მშობლებს, რომლებიც ბუღალტერებივით უწმინდენ ცხოვრების გზას — აწყობენ პრესტიჟულ უმაღლეს სასწავლებლებში, თბილ ადგილებს ურჩევენ დიდ ქალაქებში, ბავშვინებენ დისერტაციებს და ა. შ. არა, გასაკიცი და დასაძრახი ახალგაზრდა ცოლ-ქმარს არაფერი არ გაუკეთებია, რასაც მიაღწიეს, პირადი შრომა-გარჯით, ნებისყოფის უკიდურესი დაძაბვით და, რაც მეტი გვეყოლება ასეთი ახალგაზრდები, მით უკეთესიაო, დასაცენიანდნენ ისინი. რა თქმა უნდა, გამოითქვა სრულიად საპირისპირო აზრიც, ახალგაზრდა ცოლ-ქმარს ბევრი რამ უსაყვედურეს, მაგრამ ახლა ეს ამბავი ჩვენ სხვა მხრივ გვაინტერესებს:

ხომ არ მოვაგონებს, მკითხველო, ახალგაზრდა ცოლ-ქმარის ცხოვრების ნირი ლევან ზიდაშელისას, ოღონდ იმ განსხვავებით, რომ ზიდაშელი ნივთიერ სიმდიდრეს კი არ ესწრაფოდა (პროფესორსა და შეძლებული ოჯახის შვილს ეს არც ესაქიროებოდა!), არამედ სახელის მოხვეჭა სურდა?

მერედა, რა არის ამაში ცული? აკი თვით რუსთაველმა ბრძანა, „სჯობს სახელისა მოხვეჭა ყოველსა მოსახვეჭელსა“. დიდი ილიაც ხომ იმ აზრისა იყო, რომ სახელის მოხვეჭა, „სხვამ რაც უნდა სთქვას, ცხონება სულისა“.

ისიც სათქმელია, რომ ლევან ზიდაშელმა სახელის მოხვეჭის ყველაზე რთული გზა აირჩია — მეცნიერის კარიერა. მეცნიერულ-ტექნიკური რევოლუციის ეპოქაში განსაკუთრებით დიდად ფასობს მეცნიერის პროფესია, იგი ძალზე პრესტიჟულია და, თუ კაცს ნიჭიც აქვს და თავდაუზოგავი შრომაც შეუძლია, ბევრს მიაღწევს, შორს გაითქვამს სახელს. ლევან ზიდაშელს არც ნიჭი აკლდა და არც შრომის უნარი. ასე რომ, თამამად უსწორებდა თვალს მომავალს. მართალია, მან უარი ექვა ასპირანტურაში დარჩენაზე (თუმცა, ერთადერთი კანდიდატი იყო) და რუსეთიდან დაბრუნების შემდეგაც მეტალურგიულ ინსტიტუტს კი არა, ქარხანას მიჰშურა, მაგრამ მხოლოდ იმიტომ, რომ არ აკმაყოფილებდა მეცნიერებას მიტმასნებულთა ბედი, სხვათა ნააზრევს რომ ცოხნიან წლების მანძილზე და თავად სახეიროს ვერაფერს ქმნიან, მას სურდა თავისი საკუთარი სიტყვა ეთქვა მეცნიერებაში, საკუთარი ბილიკი გაეჭრა.

ბევრს ეტოზა ლევან ხიდაშელის საქციელი — რაკი ქარხანაში დაიწყო მუშაობა, ეკონათ მეცნიერულ მოღვაწეობაზე საბოლოოდ ხელი აიღო, მაშინ როცა საფუძვლად მონაცემებიც ჰქონდა და ოჯახური ტრადიციებიც ხელს უწყობდა. რა იცოდნენ მათ, უახლოესმა მეგობრებმაც კი, თუ რა ანდამატივით იზიდავდა ლევან ხიდაშელს მეცნიერის კარიერა! — ქარხანა მისთვის მხოლოდ ერთგვარი ტრამპლინი იყო და იქ ნანამ დაოჩებოდა, სანამ სადოქტორო დისერტაციას დაიცავდა, მერე მოლიანად მიეცემოდა მეცნიერულ მოღვაწეობას.

მწელად შეხვდებით ცხოვრებაში ლევან ხიდაშელისთანა მიზანდასახულ, აქტიურ და ენერგიულ კაცს. იგი ნაბიჯ-ნაბიჯ, შეუბოვრად მიიწევდა წინ და ფრთებს ასხამდა თავის ოცნებას. საკანდიდატო დისერტაცია უკვე მზად ჰქონდა და მხოლოდ შესაფერ მომენტს უძლიდა, ხარისხი რომ დაეცვა. „როგორც კი გმირობას მომანიჭებენ, — გასოუტყვია იგი ვაჟა დვალისშვილს მეგობრებთან ინცინდენტის შემდეგ, — დისერტაციას წარვუდგენ. შენ წარმოიდგინე, როგორი სანახაობა იქნება, როცა უზარმაზარი აუდიტორიის წინაშე ხარისხს იცავ და მკერდს გმირის ვარსკვლავი გიმშვენებს“. შემდეგ ისევ ქარხანა, სადოქტორო დისერტაცია და, იქნება, გმირის ვარსკვლავს ლაურეატის მედალიც მიემატოს — ვინ იცის! აი, მაშინ გამოჩნდება, ვინ არის ლევან ხიდაშელი, რა მძიმე ტვირთი აზიდა მხოლოდ თავისი ნიჭისა და გარჯის წყალობით, აი, მაშინ დაუდგენენ წინ ინსტიტუტის „თეთრხელემა“ მეცნიერები, ქარხნის სურიც კი რომ არ უგრძენიათ, არასოდეს მდგარან ღუმელთან და ფოლადი ერთხელაც არ გამოუღნიათ.

ნათქვამია, კაცი ბჭობდა და ღმერთი იცინოდაო.

სწორედ იმ დროს, როცა თითქოს საწაღელს მიაღწია, სულ ახლოს მივიდა მიზანთას, ლევან ხიდაშელს ცხოვრებამ მკაცრი გამოცდილება მოუწყო, ზნეობა შეუმოწმა და...

მართალი ყოფილა ცხოვრებით დაბრძენებული საამქროს უფროსი ელიზბარ ზუნდაძე, რომელმაც უტყუარი მუშური გუჟანიტ იგრძნო, რომ ხიდაშელი რაღაც სხვანაირი იყო და ეჭვი შეებარა მის კაი კაცობაში, ეს ეჭვი კარგა ხანს გაჰყვა, თუმცა ბოლოს ისიც შეაციდნა ახალი ცვლის უფროსის შრომითმა წარმატებებმა.

თურმე აღამიანი მარტო შრომის მიხედვით არ უნდა შეეფასათ!

საყურადღებო ნაშრომი უძველეს წარსულზე

სულ უკანასკნელ დრომდე ფიქვნარის ამ ბორცვზე სიმინდს თესდნენ ქობულეთის მკვიდრნი და ალბათ არავის მოსვლია აზრად, რომ იგი თავის წიაღში ინახავდა შორეული წარსულის დიდ საიდუმლოებას. მხოლოდ სპეციალისტების ვიწრო წრეს, ამ რეგიონის ტოპონიმისა რომ იცნობდა, აინტერესებდა მისი სახელწოდება — „ნამქედური“. ამის მიუხედავად, ეს ადგილმდებარე დიდხანს შეუსწავლელი რჩებოდა. მხოლოდ 70-იან წლებში დაიწყო ბათუმის სამეცნიერო-კვლევითმა ინსტიტუტმა მისი სისტემატური არქეოლოგიური გათხრა. შედეგმა მოლოდინს გადააჭარბა. აღმოჩნდა უძველესი ნამოსახლარი, რომლის ისტორიას მიეძღვნა პროფ. თ. მიქელაძისა და გათხრების ხელმძღვანელის, ინსტიტუტის დირექტორის, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენ-

ტის, პროფ. დ. ჯანუთიშვილის ახლან გამოქვეყნებული ერთობლივი ნაშრომი „ძველკოხტური ნამოსახლარი — ნამქედური“ (რედაქტორი პროფ. ო. ლორთქიფანიძე).

აღნიშნული ბორცვი უაღრესად საყურადღებო ძეგლი გამოდგა. მართალია, ამ ტიპის უძველესი ნამოსახლარება გვხვდება შავი ზღვის სანაპირო ზოლში, მაგრამ ნამქედური მანქნ მრავალი თავისებურებით გამოირჩევა. გათხრებისას აქ გამოვლენილი მასალით, როგორც ავტორები შენიშნავენ, კარგად ჩანს კოლხეთის საზოგადოების განვითარების სხვადასხვა ეტაპის კულტურის მემკვიდრეობითობა და გენეტიკური კავშირი. ამავე დროს იგი მრავალფენიანია, ე. ი. შეიცავს სხვადასხვა პერიოდის დასახლების კვალს, გარემოცულია შესაბამისი სინქრონული, აგრეთვე გაცოლებით აღრეული და შედარებით გვიანდელი ძეგლებით, რომელთა საფუძველზეც შესაძლებელია არა მარტო კოლხეთის საზოგადოების ისტორიის შესწავლა, არამედ თვით რეგიონის გეომორფოლოგიური ცვლილებების დადგენაც. დაბოლოს, ნამქედურის მასალით, ბევრ შემთხვევაში, კორექტირდება კოლხეთის დაბლობის არქეოლოგიური ძეგლების ქრონოლოგიაც (გვ. 4).

სარეცენზიო ნაშრომი იწყება ნამქედურის საცხოვრებელი ბორცვის ტოპოგრაფიისა და სტრატოგრაფიის გარკვევით, რამდენადაც ძეგლის მეცნიერული შესწავლისა და განსაკუთრებით დათარიღებისათვის დიდი მნიშვნელობა აქვს გათხრისას გამოვლენილი მასალის სწორ კლასიფიკაცია-ანალიზს. ავტორებმა დაადგინეს ნამქედურზე სხვადასხვა ისტორიულ ეპოქაში ადამიანის ცხოვრება-საქმიანობის ექვსი ფენა. აქედან ყველაზე უძველესია ქვედა, ე. წ. მეექვსე ფენა, რომელიც შესაძარცვლად ანალოგიური მასალისა და რადიონახშირბადის მეთოდით გამოკვლევის საფუძველზე თარიღდება ძვ. წ. XV საუკუნით, ხოლო ყველაზე გვიანდელია ზედა (ე. წ. პირველი) ფენა, რომელიც ძვ. წ. II საუკუნეს აღარ სცილდება. 13 საუკუნის განმავლობაში ადამიანთა მიერ საცხოვრებელი ადგილის ასეთი მონაცვლეობა — ეტაპობრიობა გამოწვეული იყო სხვადასხვა მიზეზით, ძირითადი პაინც გეომორფოლოგიური პირობები ჩანს. მსოფლიო ოკეანეების დონის რყევასთან დაკავშირებით, მიმდინარეობდა შავი ზღვის დონის აწევ-დაწევა. წყლის მოწოლა კი აქაურ მკვიდრთა აიძულებდა, უსაფრთხოების მიზნით, საცხოვრებელი ადგილის მოზიდვას (დღესაც „იკითხება“ მსხვილ მორეზზე ბელტების სქელი ფენა, რომლითაც ნამქედურის ძველი მოსახლეობა ცდილობდა წყლის „შეჩერებას“). ცნადა, გამოირჩეული არ იყო ამ რეგიონის თემებს შორის საომარი მოქმედებაც. ბორცვს მესამე ფენაზე ცხოვრების დროებით შეფერხებას ძვ. წ. I ათასწლეულის დასაწყისში ავტორები სამართლიანად უკავშირებენ ხანძარს, რომელიც გამოიწვია მეზობელი თემის თავდასხმამ.

არქეოლოგიური გათხრებით გაირკვა, რომ ანტიკურ ეპოქაში ძალზე გაიზარდა ნამქედურის ბორცვის როლი რეგიონის ცხოვრებაში. ძვ. წ. VI-II საუკუნეებში აქ არსებობდა ქალაქური უსახლება თავისი ციხე-სიმაგრით, აგრეთვე სამაროვნით. ავტორთა სიტყვით, ეს იყო ქალაქი, რომელიც, ექვს გარეშეა, აერთიანებდა მიმდინარე ტერიტორიაზე არსებული სხვა მცირერიცხოვანი გვაროვნული თემების დასახლებებსაც. ნამქედურის როლის ზრდა მარტო მარჯვე გეოგრაფიულ მდებარეობას კი არ გამოუწვევია; არამედ უკავშირდებოდა აგრეთვე რეგიონის ცხოვრებაში მისი სამეურნეო მნიშვნელობის ამაღლებასაც.

ნამქედურის რაობისა და ქრონოლოგიის გარკვევასთან ერთად სარეცენზიო ნაშრომში მეცნიერულად გადაწყვეტილია ძეგლთან დაკავშირებულ კულტურულ-ისტორიული ზასიათის მრავალი პრობლემა. ავტორები აღადგენენ ამ ბორცვის უძველესი მოსახლეობის ცხოვრების სხვადასხვა მხარეს. ამ მხრივ საინტერესოა საცხოვრებელი (ერთ ანაზში დადასტურებულია ცნა ოთახის არსებობა) და სამეურნეო ნაგებობების, აგრეთვე ციხე-სიმაგრის მშენებლობის, სამშენებლო მასალისა და ტექნიკის აღწერალობა.

რაც ამ სფეროში ძველ ნამჭედურელთა მაღალი ხელოვნების მაჩვენებელია.

ნაშრომში მოცემულია მოსახლეობის სამეურნეო საქმიანობის რეალური სურათი. ავტორებმა დაადგინეს, რომ მეურნეობის ძირითადი დარგი მიწათმოქმედება ყოფილა. თუ ადრე მემინდვარეობის საფუძველი იყო თონხით მიწათმოქმედება, უკვე ძვ. წ. VII საუკუნიდან ღოკუმენტურად დასტურდება გუთნის გამოყენება, რამაც გარდატეხა შეიტანა მთელ საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. გაირკვა ისიც, რომ მოსახლეობა იმ შორეულ წარსულში თესდა ფეტვს, ხორბალს და ა. შ. ეს აიხსნება დღევანდელთან შედარებით მაშინდელი კოლხეთის მშრალი კლიმატით, რაც კარგად დასტურდება ანტიკური წყაროების მოწვევლებითაც.

მიწათმოქმედებასთან ერთად ძველი ნამჭედურელები მისდევდნენ მესაქონლეობას, აგრეთვე მეთევზეობას და ნადირობასაც. ნაპოვნია დიდძალი კერამიკული ტარა, რომელშიც ინახავდნენ მარცვლეულს, თევზს, ქონს და ა. შ.

სხვათა შორის, ავტორები დაინტერესდნენ მაშინდელი სამხარეულოთი და, რაც მეტად საგულისხმოა, აღწერეს კერძების დამზადების ტექნოლოგიაც. მათვე შენიშნეს განათხარ მასალაში სამხარეულო ინვენტარის სიმცირე. ეს თითქმის არ შეეფერება განთქმული კოლხი კულნარების სახელს, მაგრამ დამაჯერებლად დაასაბუთეს, რომ მართივ რააციონალური საშუალებებით მაღალი მიღწევები ძატერიალური წარმოების ყველა სფეროში ჩვენი წინაპრების მდიდარი ჩვევა-გამოცდილების შედეგი იყო.

წიგნში მნიშვნელოვანი ადგილი დაეთმო ნამჭედურელთა მეღიითონეობას. ამ დარგის განვითარებას ხელს უწყობდა რეგიონში არსებული მდიდარი ტრადიციები. ავტორთა საფუძვლიანი დასკვნით, ძვ. წ. II ათასწლეულის პირველი ნახევრიდან ძვ. წ. II საუკუნემდე ნედლეულის მოპოვება, ლითონის ჩამოსხმა, მისგან ინვენტარისა თუ საბრძოლო იარაღების დამზადება იყო ნამჭედურის ბორცვზე და მის არეალში მცხოვრებ ხელოსანთა ჩვეულებრივი საქმიანობა (გვ. 28). კოლხური რკინა, განსაკუთრებით ფოლადი, იხმარებოდა არა მარტო საკუთარი მოთხოვნილების დაკმაყოფილებისათვის, არამედ ვაჭრონდათ აღმოსავლეთ ამიერკავკასიაში, მახლობელ აღმოსავლეთში და ეგეოსურ სანაყაროში.

ნაშრომში აღწერილია მოსახლეობის სავაჭრო საქმიანობაც. გაირკვა, რომ ნამჭედური, როგორც ჩოლოქ-ოჩხამურის შუამდინარეთის სათაო დასახლება, ასრულებდა მათრგანიზებელ როლს არა მარტო ნედლეულით რკინის სადნობი წარმოების უზრუნველყოფაში, არამედ თვით მეტალურგიის პროდუქციით ვაჭრობა-ექსპორტში. სწორედ ამან განსაზღვრა ნამჭედურზე ადგილობრივი მსხვილი ფასაჩლების წარმოშობა, აგრეთვე მოგვიანებით მის მიდამოებში ბერძნული თემის გაჩენაც, რამაც გაააქტიურა ანტიკურ სამყაროსთან სავაჭრო-ეკონომიკური და კულტურული ურთიერთობა.

ლითონის გარდა, ნამჭედურის მოსახლეობა საფეიქრო ნაწარმითაც ვაჭრობდა. მართალია, ავტორთა განკარგულებაში ძალზე მწირი ცნობებია ფეიქრობის, როგორც ხელოსანობის დამოუკიდებელი დარგის, არსებობის შესახებ, მაგრამ გათხრებით მოპოვებული მასალა ადასტურებს საფეიქრო ნაწარმის გამოყენებას აფრების, ტანსაცმლის, ბადეების, თოკების დასამზადებლად და, შესაძლოა, სავაჭროდაც.

ცხადია, საშინაო და სავაჭრო ვაჭრობა მოითხოვდა შესაბამის გზებსა და მიმოსვლის საშუალებებს. ნაშრომში ამ საკითხებზეცაა საუბარი. ძველი ნამჭედურელები საბოლოო გზასთან ერთად სამიმოსვლოდ მდინარითაც სარგებლობდნენ. მთლიანი მორი-სგან ამოჭრილი სწრაფი ნაგებობი ისინი ზღვაზეც გადიოდნენ. ავტორთა ვარაუდით, ძვ. წ. I ათასწლეულის დამდეგიდან საქარავნო ვაჭრობაში, განსაკუთრებით ლითონის ნაწარმის ექსპორტისას საქაანო ტრანსპორტსაც აყენებდნენ.

მაშასადამე. სარეცენზიო ნაშრომით ჩანს ნამჭედურის ძველი მოსახლეობის ცხოვრების დიდა დაწინაურება. ეს კი მოითხოვს მისი სოციალ-პოლიტიკური წყობის ფორმი-

სა და ხასიათის დადგენასაც. ავტორებმა ამ საკითხზეც გაამახვილეს ყურადღება და მოპოვებული მასალის ანალიზით დაასაბუთეს, რომ აქაურ მოსახლეობაში ჩასახულია ქონებრივი დიფერენციაცია, იგრძნობა სოციალური უთანასწორობაც. (გვ. 31).

ასეთია სარენციო ნაშრომში განხილულ საკითხთა წრე. ჩანს, ავტორებმა არა მარტო გაარკვეეს ნამკედურის ბორცვის ძველი დასახლების ხასიათი და მისი ქრონოლოგიური ჩარჩო, არამედ, რაც მთავარია, არქეოლოგიური მასალით სრულად აღადგინეს აქაური მოსახლეობის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური, სამეურნეო და სოციალურ ცხოვრების შთამბეჭდავი სურათი. ეს მით უფრო მნიშვნელოვანია, რომ არა გვაქვს წერილობითი წყაროები, რომლითაც მოხერხდებოდა ძვ. წ. II-I ათასწლეულში ჩვენი წინაპრების ცხოვრების რომელიმე სფეროს საფუძვლიანი შესწავლა. ამიტომ სრულიადაც არ იქნება გადაჭარბებული თუ ვიტყვით, რომ თ. მიქელაძისა და დ. ზახუტაიშვილის არ იქნება გადაჭარბებული თუ ვიტყვით, რომ თ. მიქელაძისა და დ. ზახუტაიშვილის წიგნი „ძველყოლბური ნაშოსახლარი — ნამკედური“ ნათესს ჰყვანს სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს ბუჩქნის მონეტულ უძველესი ისტორიის მრავალ კარდინალურ საკითხს და მით ავსებს ქართულ ისტორიოგრაფიაში დღემდე არსებულ დიდ ნარევს.

აპელ სურგულაძე

წიგნი მოგვითხრობს აჭარაში მცხოვრებ აფხაზებს

უკანასკნელ წლებში მნიშვნელოვანი ნაბიჯი გადაიდგა საქართველოში მცხოვრები ეთნიკური ჯგუფების მეცნიერული შესწავლისათვის. მეცნიერული კვლევა-ძიების გარეშე არც აჭარაში მცხოვრები ეთნიკური ჯგუფები დარჩენილან. კერძოდ, აჭარის აფხაზეზე მოგვითხრობს აფხაზეთის დ. გულიას სახელობის ერის, ლიტერატურისა და ისტორიის ინსტიტუტის უფროსი მეცნიერი თანამშრომლის, ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის გალინა კოპეშვიძის ნაშრომი „აჭარაში მცხოვრებ აფხაზთა კულტურა და ყოფა (ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ნარკვევი)“, რომელიც გამომცემლობა „მეცნიერება“ დასტამბა 1985 წელს რუსულ ენაზე.

ნაშრომის შესავალში წერილობითი წყაროების საფუძველზე შესწავლილია აფხაზთა აჭარაში დასახლების ისტორია, მოსახლეობის შემადგენლობა. ავტორი წერს, რომ აჭარაში მცხოვრები აფხაზები არიან შთამომავალნი იმ მუშაჯირებისა, რომლებიც ძალად იქნენ გასახლებულნი აფხაზეთიდან თურქეთში მეცხრამეტე საუკუნის მეორე ნახევარში. წიგნში საინტერესო მასალებია მოტანილი აფხაზთა აქტიური მონაწილეობის შესახებ რევოლუციურ პერიოდში, საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისა და სოციალისტური გარდაქმნისათვის ბრძოლაში.

წიგნის პირველ თავში დახასიათებულია აჭარის აფხაზთა სამეურნეო ყოფა (მიწათმოქმედება, მესაქონლეობა, წეფუტკრეობა, მეაბრეშუმეობა, ნადირობა და მეთევზეობა, ხელოსნობა და შინამრეწველობა). დეტალურად არის აღწერილი მიწის დამუშავების, შალისა და აბრეშუმის ქსოვილების, ტყავის ნაწარმის დამზადების, ხის, ქვის, ლითონის, რქის დამუშავების ხალხური წესები. სასოფლო-სამეურნეო იარაღები, შრომის ორგანიზაციის ფორმები. ეთნოგრაფიული მასალების მიხედვით გარკვეულია, რომ აჭარის აფხაზთა სამეურნეო ყოფის ძირითად საფუძველს მიწათმოქმედება წარმოად-

გენდა, მეურნეობის სხვა დარგები კი დამხმარე მნიშვნელობისა იყო. ყურადღებას იქცევს ნაშრომში მოტანილი მასალები შემინდვრობასა და მესაქონლეობასთან დაკავშირებული ხალხური კალენდრის შესახებ, რომელიც განსაზღვრავდა სამუშაოთა დაწყება-დამთავრების რეგლამენტს.

შრომის მეორე თავში შესწავლილია აჭარის აფხაზი მოსახლეობის ტრადიციული მატერიალური კულტურა. ავტორი განაზღვრავს და აღწერს საცხოვრებელი სახლის ტიპებს, კერისა და ცეცხლის კულტს, დამხმარე სამეურნეო ნაგებობებს, მშენებლობის ხალხურ წესებს და მასთან დაკავშირებულ წეს-ჩვეულებებს. აქვე ვიცნობთ მასალებს ქალისა და მამაკაცის ჩაცმულობაზე. დახასიათებულია ყოველდღიური, გამოსასვლელი და საქორწინო ტანსაცმელი, რაც გამოირჩევა რიგი ორიგინალური თავისებურებებით. ვრცლად არის აღწერილი აფხაზური კერძები და მთლიანად ხალხური სამზარეულო. ნაჩვენებია მცენარეული, ხორცეული. და რძის კერძების დამზადების ხალხური ტექნოლოგიური ცოდნა-ჩვევები, რაც დღესაც ინარჩუნებს პრაქტიკულ ღირებულებას. საკუთრივ აფხაზური კერძების გვერდით დახასიათებულია ნასესხები აღმოსავლური კერძები.

მესამე თავში განხილულია აჭარის აფხაზთა ტრადიციული საზოგადოებრივი და საოჯახო ყოფის საკითხები, როგორიცაა სოფლის თემი და მისი სტრუქტურა, მიწათმფლობელობის ფორმები, ადმინისტრაციული მმართველობა, სასამართლო წარმოება. საველე ეთნოგრაფიული მასალების საფუძველზე დადგენილია, რომ მეცხრამეტე საუკუნის ბოლოს პატარა ოჯახების გვერდით არსებობდა დიდი ოჯახებიც, სწორად არის ახსნილი დიდი ოჯახის დაშლის მიზეზები. საუბარია შიდასაოჯახო ურთიერთობაზე, შრომის დანაწილებაზე სქესობრივ-საკობრივი ნიშნის მიხედვით წლიურ სამეურნეო ციკლში, ოჯახის უმცროსი მამაკაცისა და ოჯახის უფროსი ქალის ფუნქციებზე ოჯახის მმართველობაში, აქვე ფართოდ არის წარმოდგენილი მასალები საქორწინო ურთიერთობაზე, რაზეც კარგად ჩანს აგრეთვე ქართული საქორწინო წეს-ჩვეულების გავლენა. გარკვეული ადგილი ეთმობა ბავშვთა დაბადებასთან და აღზრდასთან დაკავშირებული წეს-ჩვეულებების, ნათესაური სისტემის, პირველ რიგში სისხლით ნათესაობისა და ხელოვნური დანათესავების დახასიათებას.

მეოთხე თავში შესწავლილია ტრადიციული სულიერი კულტურა, კერძოდ, მიწათმოქმედებასთან და მესაქონლეობასთან დაკავშირებული რწმენა-წარმოდგენები, მაგიური წეს-ჩვეულებები, მიცვალებულის დატირებისა და დაკრძალვის ცერემონიები.

აქვე მკითხველი ეცნობა ხალხური მეურნალობის (დამწვრობა, მოტეხილობა, ჭრილობა) და წამლების დამზადების რეცეპტურას, რაც დღესაც არ კარგავს თავის პრაქტიკულ დანაშნულებას. აღწერილი და გაანალიზებულია აჭარაში მცხოვრები აფხაზების სიმღერები და ცეკვები, ანდაზები, გამოცანები, ლეგენდები და თქმულებები, რომლებიც მნიშვნელოვან ადგილს იკავებენ აფხაზი ხალხის მდიდარ სულიერ კულტურაში.

მომდევნო თავში დახასიათებულია თანამედროვე ყოფა და კულტურა. ნაშრომში ვკითხულობთ, რომ საბჭოთა ხელისუფლების წლებში მეტად თვალსაჩინო ცვლილებები მოხდა აჭარაში მცხოვრები აფხაზი მოსახლეობის სამეურნეო ცხოვრებაში, მათ შორით დასაქმებაში, საზოგადოებრივ და საოჯახო ყოფაში, მატერიალურ და სულიერ კულტურაში. წიგნში კარგად არის ნაჩვენები თუ როგორ შეძლებულად ცხოვრობენ დღეს აჭარის აფხაზები, რომლებიც სხვა ხალხთან ერთად ხელისნეჩაიკიდებული დაუღალავად შრომობენ აჭარის სახალხო მეურნეობის სხვადასხვა უბანზე. წიგნში მოტანილია შესაბამისი კონკრეტული მაგალითები, სტატისტიკური და დემოგრაფიული მანკენებლები. მკითხველი ინტერესით ეცნობა იმ ცვლილებებს, რომლებიც მოხდა აფხაზებით დასახლებული სოფლების განაშენიანებაში, პირველ რიგში, საცხოვრებელი სახლებისა და დამხმარე ნაგებობათა დაგეგმარებაში.

წიგნში აფხაზთა ყოფისა და კულტურის შესახებ სხვა ბევრი საინტერესო მასალა გვხვდება. მაგრამ აქვე უნდა შევნიშნოთ, რომ უფრო მეტი უნდა თქმულიყო აფხაზ და ქართველ მოსახლეობას შორის არსებულ ისტორიულ-კულტურულ ურთიერთობასა და მის შედეგებზე, უფრო ფართოდ უნდა გაშუქებულიყო აჭარის აფხაზთა და საკუთრივ აფხაზეთში მცხოვრებ აფხაზ მოსახლეობას შორის ტრადიციულად არსებული კონტაქტები. გვხვდება ბევრი უცხო წარმოშობის ტერმინი, რომელთა ნაწილის შეცვლა შეიძლებოდა აფხაზური შესატყვისობით.

ამ შენიშვნების მიუხედავად გ. კობეშვიძის წიგნი „აჭარაში მცხოვრებ აფხაზთა ყოფა და კულტურა“, რომელიც ემყარება ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ლიტერატურის მონაცემებს, საარქივო, ძირითადად კი ავტორის მიერ შეკრებილ საველე ეთნოგრაფიულ მასალებს, კარგად შეფასებას იმსახურებს. იგი პირველი სერიოზული ცდაა აჭარაში მცხოვრები აფხაზი მოსახლეობის ტრადიციული და ახალი ყოფისა და კულტურის საკითხების კვლევაში.

ნოდარ კახიძე,
თეიმურაზ ანუშბა,
ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატები.

«მე ასე ვფიქრობ»

ასე ეწოდება ლექსების წიგნს, რომელიც ახლახან გამოცა „მერანმა“. მისი ავტორია სულიკო დიასამიძე, რომელიც კარგახანია იბეჭდება რესპუბლიკურ ჟურნალ-გაზეთების ფურცლებზე.

თბილისის მკვიდრი და გულმზურვალე მამულიშვილი, ს. დიასამიძე ავმა სენმა სარეცელს მიაჯაჟა, მაგრამ არ შეურიგდა მძიმე ზედერს. მისი მხნეობა სამაგალითოა ყველასათვის.

„სულიკო დიასამიძის ლექსებს სამშობლოს სიყვარული ასულდგმულებს“ — საესებით სწორადაა ნათქვამი მისი წიგნის ანოტაციაში.

შენი სიყვარულით ანთებული,
გადიდებ,
გაქებ და გიჟდერი,
მიყვარხარ,
მიყვარხარ სავსე გულით,
ასე ზვავიანი, მზისფერი...

სხვა ლექსში ეს სიყვარული ასეა გამოხატული

შენი ზეცის სილურჯე,
შენი მიწის სიმწვანე,
ჩემი ლექსის სათავედ
და სიცოცხლედ ვიწამე,

და შენდებ:

შენი ტაძრის ჩუქურთმა
სულში ამოვიკვეთე,

გულს მიხარებს მე შენი სიუხვე და სიკეთე.

ავტორმა იცის, რომ არც ეს ჩუქურთმა, რომელსაც იგი ასე ევლება თავს და არც ეს „სიუხვე და სიკეთე“ თავისით არ მოსულა და რომ ყველა ეს გამრჯე კაცის შრომისა და წვის ნაყოფია.

თუ ხარ ნამდვილი
მამულის შვილი,
სიახლიც და ოფლიც
უნდა დაღვარო,
საკუთარ თვალით
უნდა იხილო,
სხვასაც აჩვენო
ვრცელი სამყარო.

აწმყოს გვერდით პოეტი წარსულსაც უხდის ზარს. ასეთ ლექსთა შორის „დიდ-გორის ზარში“ კეთილშობილად:

რევას წარსული —
დიდგორის ზარი,
სულში იღვრება
სითბო და სიტკბო,
გუგუნებს ზარი
და ვით მთის ქარი,
გულიც საშენო
სიმღერებს ითხოვს.

ფიქრი და ოცნება პოეტის ყოველწამიერი თანამდგომი და უტყუარი მეომარი. ერთსაც და მეორესაც ეთაყვანება იგი და ლექსებსაც კი ასე ასათურებს: „მე ასე ვფიქრობ“, „ოცნება“ და სხვა.

ფიქრი ცხენსა ჰგავს
უბელოს,
ოცნება სად არ
გატარებს,
ხელით ეხები
ვარსკვლავებს —
ერთი შეხედვით
პატარებს.
მზე გაგიღიმებს
ცხრათვალა,
შენც ღიმილს დაესხები,
და გულიყარის გაღებას,
ცდილობენ შენი
ლექსები.

ეს ლექსები მამულოშვილის გულწრფელი სიმღერაა ჩვენი ქვეყნის წინსვლაზე, ბუნებაზე, ახალგაზრდობაზე, შრომასა და ცხოვრების მრავალ სხვა ასპექტზე.

გამია კოხანიაძე.

საქართველოს სსრ დამსახურებული იურისტი.

დაკარგული გვირგვინი

სათაო პარკსაშრობის უფროსს, ბატონ ანთიმოზს, დაბადების სამოც-დაათი წელი უსრულდებოდა, მართალია, სამოცდახუთი წლისთავი გადახდილი ჰქონდა, მაგრამ მრგვალ თარიღს უფრო დიდ მნიშვნელობას ანიჭებდა, 70-ს რაღაც განსაკუთრებულ რიცხვად თვლიდა და, რაც მთავარია, თავზე დაფნის გვირგვინის დადგმა უნდოდა. თუმცა იუბილეს გადახდის საკმარის გამოცდილება ჰქონდა, მაგრამ მაინც ბევრს ფიქრობდა, ის ღამეც ფიქრებში გაატარა. მაგრამ იმ დასკვნამდე მაინც ვერ მივიდა, საკუთარ იუბილეს თვითონ რატომ იხდიდა და მასში ზემდგომი ორგანოები რატომ არ მონაწილეობდნენ... თუმცა ფიქრის დროც აღარ იყო. ანთიმოზის მრგვალი თარიღი მეზობელი სადგურიდან გამოსული მატარებელივით ახლოვდებოდა.

სამსახურში ანთიმოზი თვალეგაბრწყინებული წავიდა, როგორც კი წვითა და ღვავით მოპოვებული კაბინეტის კარი შეაღო (კაბინეტი ვის არ უყვარს, ანთიმოზს რომ არ ყვარებოდა), საზეიმო საქმეების სპეციალისტი — თავისი მოადგილე თადეოზი იხმო. მოადგილე კაბინეტში ისე მორიდებულად შევიდა, ბატონ ანთიმოზს პითქოს არაფერი გაუვია, თადეოზს მოსწყინდა ტყუილად ღვომა და ჩაახველა. „ავადმყოფებს არ ვღებულობ, ექიმი არ ვარ მეო!“ — გაბრაზდა ანთიმოზი, მაგრამ თადეოზის თვალეგს რომ შეხედა, სახეზე ღიმილი გადაეფარა და საქმის ვითარება გააცნო. მოადგილე რის მოადგილე იყო, ყოველი მისი სიტყვა ხარბად არ მოესმინა და თავი არ დაექნია. ამით უსიტყვო თანხმობას გამოთქვამდა, ბატონი ანთიმოზი კი ჭაღარა უღვაშეებში იღიმებოდა.

— ამხელა თარიღი მომიახლოვდა და უფროსებს ერთხელ არ გავახსენდიო! — სინანულით თავი გააქნია ბოლოს უფროსმა.

— ნახავთ, თუ არ გაახსენდებით, — დამშვიდა მოადგილემ.

ისე თქვენ ყველაფერი კარგად აგიხდათ, როგორც თადეოზის სიტყვები ახლა, — ანთიმოზი სასწრაფოდ იხმეს ზემდგომ ინსტანციებში, მეტად მნიშვნელოვან საკითხზე უნდა მოგეთათხიროთო.

„ჩემს იუბილეზე მნიშვნელოვანი მაგათ სხვა რა უნდა ჰქონდეთო“
გაიფიქრა ანთიმოზმა და დანიშნულ ადგილას გასწია.

თანამშრომლებმა მარჩიელობა დაიწყეს. ზოგი ამბობდა აწინაურებენო, ზოგმა, რა დროს მისი დაწინაურებაა, საფლავის მიწაზე უნდა ზრუნავდესო. ზოგმა ისიც თქვა, იუბილეს ზემდგომი ორგანოები უხდიანო, მაგრამ მწარე სიმართლე ანთიმოზის გარდა არაფერ იცოდა: საკუთარი სურვილით, ჯანმრთელობის გაუარესების გამო, სათაო პარკსაშრობის უფროსი ყოფილი უფროსი გახდა...

ზურაბ ჩინკვაძე

გასულ ორ თვეში

უმცვლენი ურილობის დელეგატებს

პროფკავშირების კულტურის სახლში ბათუმის მოსწავლე ახალგაზრდობამ დევიზით „პარტიის საქმის ვართ ერთგულები“ შეხვედრა მოუწყო სკკპ XXVII ყრილობისა და საქართველოს კომპარტიის XXVII ყრილობის დელეგატებს — ბათუმის ტრანსფორმატორების ქარხნის მუშას ლეილა დიასამიძესა და სამკერვალო საწარმოო გაერთიანების მუშას მერი აბაშიძეს.

№ 4 საშუალო სკოლის ოქტომბრიელებმა წარმოადგინეს ლიტერატურულ-მხატვრული მონტაჟი, ხოლო კულტურის სახლის ბავშვთა თვითმოქმედმა კოლექტივებმა გამართეს კონცერტი.

პროფკავშირების კულტურის სახლის სახლსო კინოსტუდია „იბერიამ“ გადართო კინოფილმი „მოგითხრობთ დელეგატებზე“.

ყრილობის დელეგატები გაეცნენ ბავშვთა და მოზარდთა შორის მუშაობის განყოფილების საქმიანობას.

ანსაზღლი 60 წლისაა

ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელი ქარხნის კულტურის სახალღეში გაიმა-

რთა აჭარის მ. კუხიანიძის სახელობის საქართველოს სსრ დამსახურებულ მომღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის დაარსების 60 წლისთავისადმი მიძღვნილი საიუბილეო საღამო.

საღამო გახსნა აჭარის ასსრ კულტურის მინისტრმა ბ. მახარაძემ.

პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის, აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმისა და მინისტრთა საბჭოს სახელით იუბილარ ანსამბლს მიესალმა და აჭარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს პრეზიდიუმის საპატიო სიგელი გადასცა პარტიის აჭარის საოლქო კომიტეტის მდივანმა ნ. დუმბაძემ.

მისასალმებელი სიტყვებით გამოვიდნენ პარტიის შუახევის რაიკომის პირველი მდივანი ი. ზიმუაშვილი, სახალხო დეპუტატთა ქედის რაისაბჭოს აღმასკომის თავმჯდომარე თ. გოგიაშვილი, პარტიის ქობულეთის რაიკომის მეორე მდივანი ო. მუჟანაძე, სამხრეთ ოსეთის ავტონომიური ოლქის კულტურის სამმართველოს უფროსი გ. კოკოვეი, საქართველოს სიმღერისა და ცეკვის ანსამბლის ხელმძღვანელი ჯ. ჭკუასელი, აფხაზეთის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის სამხატვრო ხელმძღვანელი კ. თარბა, ანსამბლ „გორდას“ სამხატვ-

რო ხელმძღვანელი ბ. სვანიძე, ბათუმის საყოფაცხოვრებო მანქანათსაშენი ქარხნის დირექტორი ა. ხარაზი, პიონერთა და მოსწავლეთა პარკის დირექტორი რ. ბოლქვაძე, ნ. ბერძენიშვილის სახელობის სამეცნიერო-კვლევითი ინსტიტუტის დირექტორი, საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტი დ. ხახუტაიშვილი, აჭარის პროფსაბჭოს კულტურის განყოფილების გამგე ვ. გოგია, სამხედრო მოსამსახურე ვ. რიბაჩუკი, ბათუმის კულტურულ-საგანმანათლებლო სასწავლებლის დირექტორი ზ. ლაზიშვილი, აჭარის ასსრ ხელოვნების დამსახურებული მოღვაწე ს. მიქელთაძე, ბათუმის ი. ჭავჭავაძის სახელობის სახელმწიფო თეატრის სამხატვრო ხელმძღვანელი და მთავარი რეჟისორი დ. ხინიკაძე, აჭარის ასსრ დამსახურებული არტისტი თ. მელაძე, მოსწავლე ლ. იმნაძე, აჭარის ასსრ მუსიკალურ-ქორეოგრაფიული საზოგადოების პრეზიდენტის თავმჯდომარე ნ. საგინაძე.

ცალკეულმა მხატვრულმა კოლექტივებმა და სოლისტებმა შეასრულეს სიმღერები და ცეკვები.

დასასრულ გაიმართა აჭარის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის საიუბილეო კონცერტი.

* * *

გაზეთმა „პრავდამ“ ანსამბლის იუბილეს მიუძღვნა ვ. მერცალოვის წერილი „მარადიული წყარო“, რომელშიც ქებითაა მოხსენიებული აჭარის ანსამბლის მიერ შესრულებული „ცეცხლოვანი ცეკვები, მოხდენილი საცეკვაო კომპოზიციები, სიუიეტები, პოლიფონიური მრავალხმიანი სიმღერები, მომხიბლავი მელოდიები“.

ხულომ მოსწავლეთა სტუმრები

ხულოს საშუალო სკოლის მოსწავლეებმა შეხვედრა მოუწვეეს ცნობილ ქართველ მწერალს, გაზეთ „ლიტერატ-

ურული საქართველოს“ მთავარ რედაქტორს ვახტანგ ჭელიძეს.

რაიონის კულტურის სახლში გამართული შეხვედრა გახსნა საქართველოს მწერალთა კავშირის აჭარის განყოფილების პასუხისმგებელმა მდივანმა პოეტმა ფრიდონ ხალვაშმა.

ვახტანგ ჭელიძის შემოქმედებაზე, კერძოდ, მის „ქართლის ცხოვრების ქრონიკაზე“, მთარგმნელობით მოღვაწეობაზე დამსწრეთ ესაუბრა უწონაღ „ცისკრის“ მთავარი რედაქტორის მოადგილე პოეტი თედო ბეიშვილი.

ვახტანგ ჭელიძემ უპასუხა დამსწრეთა მრავალ შეკითხვას და დასასრულ სკოლას საჩუქრად გადასცა თავისი ახალი წიგნები.

ღია პაკვეთილზე

ხელვაჩაურის რაიონის სოფელ მახვილაურის საშუალო სკოლის VII კლასში ჩატარდა ქართული ლიტერატურის ღია პაკვეთილი, რომელსაც ესწრებოდნენ მწერლები მამია ვარშანიძე, შოთა ზოიძე და ჯემალ ქათამაძე.

გაკვეთილის თემა იყო გამოჩენილი ქართველი პოეტის გიორგი ლეონიძის „არ დაიდარლო, დედაო!“, მასწავლებელმა ზეინაზ შერვაშიძემ გამოიყენა მასალა — გიორგი ლეონიძის ცხოვრების და მოღვაწეობის ამსახველი ფოტოები, ფირზე ჩაწერილი პოეტის ხმა.

მამია ვარშანიძემ დამსწრეთ გაუზიარა თავისი მოგონებები დიდ პოეტზე.

გაკვეთილის შემდეგ პოეტებმა მამია ვარშანიძემ, შოთა ზოიძემ და ჯემალ ქათამაძემ წაიკითხეს თავიანთი ახალი ნაწარმოებები.

სამეცნიერო სესია

საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის ბათუმის ნ. ბერძენიშვილის სახელობის სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტში გაიმართა აჭარის ასსრ მეცნიერების დამსახურებული მოღვაწის დოც.

ენტ ჭემალ ნოლიადელის დაბადების 80 წლისთავისადმი მიძღვნილი სამეცნიერო სესია.

სესია შესავალი სიტყვით გახსნა საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემიის წევრ-კორესპონდენტმა დ. ხახუტაიშვილმა.

მოხსენებებით გამოვიდნენ უმცროსი მეცნიერი თანამშრომლები ნ. სურავა, ე. ზოიძე, ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატი ნ. კასიძე, ფილოლოგიის მეცნიერებათა კანდიდატი მ. ქამადაძე.

ძარტველი მწერლის დღე

ბათუმის № 8 რუსული საშუალო სკოლის მოსწავლეები ქართული ენისა და ლიტერატურის მასწავლებლის ინგა გოგიბერიძის ინიციატივით ტრადიციულად აწყობენ „ქართველი მწერლის დღეს“.

ამჯერად ახალგაზრდებმა ეს დღე დავით კლდიაშვილს მიუძღვნეს, მოსწავლეებმა ჭერ ყვავილებით შეამკეს დიდი ქართველი მწერლის ბიუსტი და გამართეს სახელდასხელო მიტინგი, შემდეგ ზეიმმა სკოლაში გადაინაცვლა, მოსწავლეებმა წაიკითხეს მწერლის ცხოვრებისა და შემოქმედებისადმი მიძღვნილი მოხსენებები, ქართველი პოეტების ლექსები.

გამოფენა ქობულეთში

კულტურის რაიონულ საბჭოში გაიხსნა ქობულეთში მომუშავე მხატვართა გამოფენა.

დამთავრებულთა განსაკუთრებული ყურადღება მიიპყრო რ. ინასარიძის, ზ. ფალავას, ე. ვერულაძის, მ. ნოლიადელის, მ. დანილოვის და სხვათა ნამუშევრებმა.

გამოფენაზე წარმოდგენილი იყო აგრეთვე თვითნასწავლი მხატვრის, დიდი სამამულო ომის ვეტერანის მ. ფალავას ნამუშევრები.

„პირინსკო დელოს“

ფურცლებზე

ბლაგოვეგრადის საოკრუგო გაზეთი „პირინსკო დელოს“ რამდენიმე ნომერში დაიბეჭდა ბათუმელი მწერლის ვახტანგ ახვლედიანის მოთხრობა „ორი დიდი დღე“.

ეს მოთხრობა ჭერ უფროსად „ქორბის“ ფურცლებზე გამოქვეყნდა, ხოლო შემდეგ ცალკე წიგნად მიაწოდა მკითხველს გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარამ“. ნაწარმოები ბულგარელი ხალხის სახელოვანი შეილის გიორგი დიმიტროვის დაბადების 100 წლისთავს მიეძღვნა. მოთხრობა ასახავს გამოჩენილი სახელმწიფო მოღვაწის აჭარაში ყოფნის დღეებს.

„საბჭოთა აჭარამ“ გამოსცა

აჭარის განთავისუფლებისა და დედა-საქართველოსთან შემოერთებისათვის თავდადებულ მებრძოლთა შორის თვალსაჩინო ადგილი უჭირავს ცნობილ საზოგადო მოღვაწესა და მწერალს მემედ აბაშიძეს. ეს მისი დამსახურებაა, რომ დღეს აჭარა საქართველოს განუყოფელი ნაწილია.

ქართველი ხალხი მუდამ სიყვარულით იგონებს დიდი მამულიშვილის სახელს. თბილისსა და ბათუმში ფართოდ აღინიშნა მისი დაბადების 110 წლისთავი, გაიმართა საიუბილეო საღამოები. ამ საღამოებზე გამოსულთა სიტყვები გამომცემლობა „საბჭოთა აჭარამ“ ცალკე კრებულად დასტამბა. კრებულს „მამულიშვილი“ ჰქვია.

წიგნში შეტანილია გრიგოლ აბაშიძის, ჯანსუღ ჩარკვიანის, ლადო სულაბერიძის, იროდიონ ქავთარაძის, ილია რურუას, ვახტანგ გორგანელის, იური სისარულიძის, ფრიდონ ხალვაშისა და სხვათა სიტყვები და ლექსები.

წიგნის რედაქტორია ლ. ბეჟანიძე, სტატარი — ა. ლომაძე.

„წითელი თოვლი“ ჰქვია ჯემალ ქათ-
ამაძის ახალი ლექსების წიგნს.

კრებულში შეტანილია ლირიკული
პოემა „წითელი თოვლი“, რომელსაც
წამძღვარებული აქვს ავტორის წინათქ-
მა: „დიდი დრო გავიდა დიდი სამამულო
ომის დამთავრებიდან. თითქოს მოშუშ-
და მძიმე იარა, მაგრამ საწლში დღემდე
ვინახავთ ჩემი ძმის მძიმე პროტეზებს,

როგორც ომის პროტესტს, როგორც ნიშნს
საშინელ დღეთა ცოცხალ სურათსა და
გახსენებას“.

ომისა და მშვიდობის, სიყვარულისა
და სიძულვილის, ერთგულებისა და თა-
ნდგომის მოტივები შეტნაკლები სიმძა-
ფრით არის წარმოჩენილი ლექსებში და
პოემაში.

წიგნის რედაქტორია ზ. ფირცხალაიშ-
ვილი, მხატვარი თ. დარჩია.

გარეკანის 1-ლ და მე-2 გვერდებზე—რეპროდუქცია მხატვარ ნინო ნი-
ჟარაძის ნამუშევრებისა „თეთრი როიალი“ და „თოჯინა ღათა“ (იხ. ნო-
მერში წერილი „მადლი ნიჭისა“).

ნომერი გააფორმა ა. ლომაძემ.

ტექნიკური ხელმძღვანელი შ. დარჩია.

6120/123

წაკი 40 კკკ.

ЛИТЕРАТУРНО-ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ
И ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКИЙ ЖУРНАЛ

„Ч О Р О Х И“

ОРГАН СОЮЗА ПИСАТЕЛЕЙ
ГРУЗИИ И АДЖАРСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ
ИНДЕКС 78218